

RAPPORT 2016:14

Ungdomar i Sundsvall – åsikter och attityder

LUPP – Lokal uppföljning av ungdomspolitiken

Sheila Zimic, Rolf Dalin, Sobani Wijesekera,
Madelene Blusi & Carolina Klockmo

KOMMUNFÖRBUNDET VÄSTERNORRLAND

Kommunförbundet; FoU Västernorrland

Järnvägsgatan 2

871 45 Härnösand

Tfn: 0611-55 54 00

E-post: info@kfvn.se

Författare: Sheila Zimic, Rolf Dalin, Sobani Wijesekera,

Madelene Blusi & Carolina Klockmo

Sammanställning av fritextsvar: Henrik Sunding

Omslag: Sobani Wijesekera

Tryckår: 2016

ISSN: 1653-2414

ISBN: 978-91-88425-04-1

SAMMANFATTNING

Myndigheten för Ungdoms och Civilsamhällesfrågor MUCF (tidigare Ungdomsstyrelsen) har utvecklat Lupp-enkäten - *Lokal uppföljning av ungdomspolitiken* som ett verktyg för kommunernas ungdomspolitiska arbete. Tanken är att kommunerna på ett enkelt sätt ska kunna ta reda på hur ungas situation ser ut lokalt och utveckla en effektiv ungdomspolitik som bygger på samarbete mellan olika sektorer.

Denna rapport är produkten av Sundsvall kommuns analys av enkätsvaren från ungdomar i årskurs 8 på högstadiet och gymnasiets år 2. I lupp besvarar ungdomar frågor som är indelade i sju tematiska avsnitt – *fritid; skola; politik och samhälle; trygghet; hälsa; arbete och framtid*. I rapporten tillämpas ett normkritiskt ungdomsperspektiv. Det innebär bland annat att resultaten, det vill säga ungdomars svar, analytiskt ställs i relation till dominerande föreställningar som finns om unga och föreställningar om relationen mellan *ungdom* och *vuxen*. I denna rapport betraktas inte kategorierna ungdom och vuxen som naturligt givna utan snarare som konstruktioner inbäddade i samhällets strukturer.

Delaktighet är ett genomgående tema i rapporten som diskuteras främst utifrån vilka möjligheter ungdomar har till delaktighet och inflytande. Med möjligheter avses de yttre ramarna eller förutsättningarna att inkluderas, att få vara delaktig och göra sin röst hörd.

Rapporten innehåller åtta kapitel som består av en inledning, en redogörelse för urval och genomförande och därefter kapitel som fokuserar på specifika teman som omfattas av luppundersökningen.

Inflytande och delaktighet i positionen som ung medborgare

Ungdomarna har fått svara på direkta frågor om intresset för politik och samhällsfrågor, men de har också fått svara för om de har gjort eller kan tänka sig göra vissa handlingar som ofta står som markörer för engagemang i politiska frågor eller samhällsdebatt. Resultaten presenteras kortfattat i punktform:

- Traditionella formerna för politiskt deltagande – ex. att kontakta en politiker – har stadigt minskat sedan 2006. Däremot att delta i en politisk diskussion på nätet – antingen genom att diskutera på forum/bloggar eller att gilla/dela ett inlägg, tycks för gymnasieungdomarna hålla sig på en nivå kring 30-40 procent. Intresse för samhällsfrågor och politik har stigit båda åldersgrupperna. Intresset för samhällsfrågor är högre än intresset för politik, både bland högstadie- och gymnasieungdomarna.
- Det finns ett stort glapp mellan andelen unga som vill påverka och andelen unga som upplever att de har inflytande. På högstadiet svarar 49% av eleverna att de vill påverka och 19% att de har ganska eller stora möjligheter

att föra fram sina åsikter till de som bestämmer. På gymnasiet är motsvarande andelar 51% som svarar att de vill bestämma och 30% att de har ganska eller stora möjligheter till inflytande.

- Analyser på länsnivå visar att det är något vanligare att killarna än tjejerna svarar ganska eller mycket stora möjligheter till inflytande och det är också något vanligare att utomnordiska än svenska/nordiska ungdomar svarar att de har ganska stora/mycket stora möjligheter till inflytande. Samtidigt är det något vanligare att tjejerna jämfört med killarna svarar att de vill påverka i kommunen där de bor. Större andel utomnordiska jämfört med svenska/nordiska ungdomar svarar att de vill påverka. Det är också något vanligare att ungdomar som har svarat att de inte har en heterosexuell läggning vill påverka i frågor som rör deras kommun.
- Utöver ovan nämnda bakgrundsvariabler finns det en del andra variabler som påverkar upplevelsen av möjligheten att föra fram sina åsikter. Utsattethet för orättvis behandling och dålig, självskattad hälsa och lägre tillfredsställelse/nöjdhet med livssituationen har en negativ inverkan på hur stora möjligheter individen upplever att hon har.
- Ungefär 46 procent av Sundsvalls elever i åk 8 och över hälften (54 %) av eleverna på gymnasiet år 2, svarar att de inte vet vilka möjligheter de har att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen. Detta tolkas som en allvarlig brist där vi inte efterlever Barnkonventionens artikel 42 om att konventionens bestämmelser ska vara allmänt kända både för vuxna och för barn.

Hälsa

Sex av elva målområden för det folkhälsofrämjande arbetet berörs i luppenkäten. Dessa är delaktighet och inflytande i samhället, ekonomiska och sociala förutsättningar, barn och ungas uppväxtvillkor, fysisk aktivitet, matvanor och tobak, alkohol och narkotika. I kapitlet om Hälsa redovisas tre hälsoindikatorer som följs över tid – självskattad hälsa, levnadsvanor och psykosomatiska besvär.

I Sundsvall ses en positiv trend för ungdomars hälsa avseende de hälsofaktorer som ingår i 2015 års Lupp-enkät. Hälsoindikatorn Självskattad hälsa har förbättrats för pojkar, både i årskurs 8 och i gymnasiet. För flickor ligger indikatorn på en i stort sett oförändrad nivå jämfört med förra undersökningen.

Förekomst av psykosomatiska besvär minskade i båda åldersgrupperna, för både flickor och pojkar.

Levnadsvanorna – tränar varje vecka ligger på en hög nivå både för högstadie- och gymnasieungdomar. Alkohol- och tobaksanvändningen ligger på en oförändrad nivå, dock kunde en positiv förändring ses: att användandet av alkohol hade minskat bland pojkar i gymnasiet. Något oroande är att det har blivit vanligare att kil-

larna, både på högstadiet och på gymnasiet, hoppar över måltider. Killarna och tjejerna ligger nu på samma nivå när det gäller denna indikator.

Samband mellan självskattad hälsa och faktorer som ligger utanför hälsoområdet undersöktes. Sambandsanalyserna visade att det finns positiva samband mellan att se mycket positivt på sin framtid, ha goda möjligheter att föra fram sina åsikter och att uppleva sig ha mycket god hälsa. De visade också att det fanns starka negativa samband mellan att ha blivit utsatt för mobbning och orättvis behandling. Även upplevelsen av trygghet på olika platser har betydelse för hälsan.

Trygghet

I Lupp-undersökningen ingår några frågor om utsatthet för hot och våld samt orättvis behandling. Genom Lupp kartläggs också ungdomars känsla av trygghet och otrygghet i olika vardagsmiljöer. Trygghet betraktas som en grundläggande komponent när det gäller det egna måendet, känslan av sammanhang, meningsfullhet och delaktighet.

Majoriteten av ungdomarna i Sundsvall känner sig trygga. Det är i hemmet, i skolan och på träningen som högst andel, både tjejer och killar, rapporterar att de känner sig trygga. Upplevelsen av trygghet har dock minskat i centrum i lokaltrafiken (särskilt för tjejerna) och på fritidsgården. Den vanligaste typen av utsatthet bland högstadie- och gymnasieelever är orättvis behandling och mobbning/trakasserier. Därefter kommer hot och stöld. Detta är ett mönster som överensstämmer med officiell brottsstatistik. De ovanligaste brotten är allvarliga integritetskränkande brott så som misshandel och sexuellt våld/utnyttjande.

Nästan en fjärdedel (24%) av eleverna i åk 8 och en femtedel (19%) av eleverna år 2 på gymnasiet i Sundsvall, svarar att de åtminstone någon gång det senaste halvåret har utsatts för mobbning, utfrysning eller trakasserier.

Tittar vi på svarsfördelningen för länets killar och tjejer ser vi att det inte enbart är stora skillnader mellan könen utan också att det är betydligt vanligare att tjejer på högstadiet utsatts för mobbning och trakasserier jämfört med tjejer på gymnasiet (32% på högstadiet jämfört med 22% på gymnasiet).

Skola

Flera studier visar att stressfaktorer i skolmiljön, så som mobbning och trakasserier, inverkar negativt på elevers hälsa och skolprestationer. Sammantaget konstateras att en god skolmiljö inverkar positivt på elevers välbefinnande, vilket i sin tur påverkar elevers möjligheter att prestera väl i skolan.

Utifrån en sambandsanalys ses att god hälsa har en positiv effekt på nöjdheten med skolan medan ekonomiska begränsningar, utsatthet för mobbning, utsatthet för

trakasserier och användning av narkotika har en negativ effekt på nöjdheten med skolsituationen.

Majoriteten av högstadie- och gymnasieeleverna i Sundsvall är nöjda med de flesta av skolans funktioner som de har fått ta ställning till. Kring 90 procent av eleverna, både på högstadiet och på gymnasiet, är ganska eller mycket nöjda med undervisningen och med sina lärare. Det är skolmaten som lägst andel elever är nöjda, både i åk 8 och år 2 på gymnasiet. Nöjdheten med skolmiljön, undervisningen, lärarna och möjligheten att få extra hjälp i skolan har en positiv effekt på nöjdheten med skolsituationen. Dessa samband gäller både för högstadie- som för gymnasiegruppen i länet.

En del frågor i lupp handlar om mobbning, rasism, våld och sexuella trakasserier förekommer på skolan. På gymnasiet är mobbning och rasism de problem som är mest utbredda av de fyra handlingar eller problemområden som det frågas om, vilket överensstämmer med de resultat som presenteras i kapitlet om Trygghet. På högstadiet är mobbning och våld de problem som är mest utbredda av de fyra problemområden som det frågas om.

Flera frågor handlar om hur mycket eleverna instämmer i påståenden om skolans arbete med elevinflytande och delaktighet. När det gäller elevers delaktighet och inflytande i skolan diskuteras ofta följande tre argument: i) inflytande är en mänsklig rättighet; ii) skolans uppgift att fostra demokratiska medborgare och iii) delaktighet är en förutsättning för lärande.

Svårigheten är att delaktighet och inflytande tolkas väldigt olika och får olika betydelser i skolans praktik. Om elever ska ha inflytande i skolans verksamhet så bör demokrati betraktas som en meningsskapande praktik, där fokus inte ligger på att "få bestämma" utan snarare på att alla ska inkluderas, att varje individ är värdefull i det sammanhang hon/han ingår i.

Att ha kännedom om vilka rättigheter man har som elev är en viktig utgångspunkt för att inkluderas, för att delta och för att involveras i en pågående delaktighetsprocess. Bland åk 8 eleverna är det exempelvis en fjärdedel (25%) som svarar att de inte vet om de har fått information om vad de kan ha inflytande över i skolan. Bland andraårsgymnasisterna är det ungefär var femte elev (20%) som svarar att de inte vet.

Trivseln med stämningen i skolan har starkast förklaringsvärde när det gäller hur nöjd man är med skolsituationen. Nöjdheten med skolsituationen påverkas också

av uppfattningen om skolpersonalen tar elevrådet på allvar. Även rättvisefrågorna har en inverkan på nöjdheten med skolsituationen. Bland högstadieungdomarna är det uppfattningen om att skolan agerar om en elev mobbar en annan som är viktig för att känna sig nöjd med sin skolsituation.

För gymnasiegruppen är det uppfattningen om att elever och lärare bemöter varandra med respekt samt att lärarna behandlar killar och tjejer lika som är betydelsefullt för hur nöjd man är med sin skolsituation.

Fritid

Ungas fritid har länge varit (och är fortfarande) ett aktuellt ämne och en markör för diskurser om ungdomar. Unga människors organisering diskuteras ofta utifrån normativa uppfattningar om demokratisk fostran som ska ske genom strukturerat deltagande i föreningar.

Generellt kan man föra en kritik mot att ungas delaktighet och engagemang ständigt mäts i form av valdeltagande och medlemskap i politiska partier (när det gäller politisk delaktighet) och medlemskap/aktivitet i föreningar när det gäller fritidsaktiviteter.

Vuxenvärldens oro för unga som väljer att ställa sig utanför föreningslivet handlar om att vuxna förväntar sig att samhällsengagemanget uttrycks på ett visst sätt. Unga måste uttrycka sin delaktighet genom att anpassa sig till vuxenvärldens ramar för det etablerade demokratiska systemet. I annat fall förblir ungas engagemang osynligt. För ungdomarna handlar syftet med deltagandet i organisationer sällan om att få en demokratisk fostran. För ungdomarna handlar det snarare om själva aktiviteten, det vill säga meningsskapandet/görandet i organiseringen kring ett visst intresse.

Det är genom att intressera sig för och uppmärksamma unga som det är möjligt att stötta unga att via intressena kanalisera sina åsikter. Delaktighet och inflytande bygger på en ömsesidig relation, skriver Waara (2010). Det förutsätter således att vuxna släpper ifrån sig makt och skapar utrymme för ungas inflytande.

Något fler killar än tjejer svarar att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden. Skillnaden mellan killar och tjejer är större inom gymnasiegruppen jämfört med högstadiegruppen. Överlag är det betydligt färre gymnasieungdomar jämfört med högstadieungdomar som svarar att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden.

Gruppen som svarar att de har en funktionsnedsättning rapporterar i lägre utsträckning att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden. Det har inte skett någon förändring mellan åren 2012 och 2015. Det skiljer fortfarande ca: 10 procentenheter mellan ungdomar som har funktionsnedsättning och ungdomar som inte har det.

82 % av Sundsvallsungdomarna i åk 8 på högstadiet och 73% av gymnasisterna svarar att de tränar eller idrottar minst en gång i veckan. Träning, spela dataspel, läsning och vistelse i naturen är de aktiviteter som de flesta av ungdomarna ägnar sig åt. På länsnivå undersöktes vilka aktiviteter killar respektive tjejer ägnar sig åt. Till exempel kan vi se att det är betydligt fler killar än tjejer som spelar dataspel. Att hålla på med foto, film, teckna, måla eller skriva är det fler tjejer än killar som gör.

I en statistisk regressionsmodell inkluderades flera bakgrundsvariabler för att ta reda på om dessa har någon påverkan på ungdomarnas svar gällande hur mycket det finns att göra på fritiden. Av de variabler som inkluderades visade sig *kön*, *ekonomiskt utrymme* och *sexuell läggning* ha en statistiskt säkerställd effekt på upplevelsen av utbudet av aktiviteter. Det finns ett negativt samband mellan kategorin tjej och upplevelsen av fritidsutbudet. Likaså för ungdomar som inte kategoriserar sig som heterosexuella. Slutligen, visar modellen att ekonomiska begränsningar påverkar upplevelsen av utbudet negativt.

En annan modell som testades visar att nöjdhet med fritiden, nöjdhet med livet, upplevd möjlighet att kunna föra fram sina åsikter samt om man är medlem eller aktiv i en förening har ett positivt samband med upplevelsen att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden. Erfarenhet av att ha blivit utsatt för orättvis behandling påverkar upplevelsen av utbudet av fritidsaktiviteter negativt.

Arbete och framtid

Arbetslösheten bland svenska ungdomar har under de senaste åren varit hög (Engdahl & Forslund, 2015) men det är framförallt vissa grupper som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Unga med funktionsnedsättningar, unga utan slutbetyg från gymnasiet och unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de inskrivna på Arbetsförmedlingen.

Det är något fler tjejer än killar som tror att de kommer att jobba direkt efter gymnasiet (42% av tjejerna och 36% av killarna svarar ”jobba”), och likaså något fler killar än tjejer som tror att de kommer att studera direkt efter gymnasiet (42% av killarna och 35% av tjejerna svarar ”studera”).

Det är betydligt vanligare att utomnordiska ungdomar svarar att de kommer att studera direkt efter gymnasiet. Ungefär en femtedel av gymnasisterna, oavsett kön eller familjebakgrund, tror att de kommer att göra någonting annat än att studera eller arbeta (exempelvis resa).

Att ha ett extrajobb är relativt ovanligt, men mer än hälften av ungdomarna, både på högstadiet och på gymnasiet, svarar att de vill ha ett extrajobb. Utifrån det nationella ungdomspolitiska målet att unga ska ha makt att forma sina liv, kan man ställa sig kritisk till hur väl detta efterlevs i vårt samhälle när det gäller frågan om unga människors möjlighet att få sommarjobb eller extrajobb.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	8
<i>Med fokus på unga och välfärd</i>	<i>9</i>
Genomförande, Kvalitet och Trovärdighet.....	15
<i>Urval, svarsfrekvens och representativitet</i>	<i>15</i>
<i>Datainsamling och datahantering.....</i>	<i>17</i>
<i>Analys av levnadsvillkor.....</i>	<i>18</i>
Inflytande och representation i positionen som ung medborgare.....	19
<i>Ungdomars delaktighet</i>	<i>20</i>
<i>Intresse, vilja och möjlighet till politiskt deltagande</i>	<i>22</i>
<i>Vilja och möjlighet att påverka.....</i>	<i>28</i>
Hälsa	34
<i>Ungdomars hälsa</i>	<i>34</i>
<i>Indikatorer för hälsa</i>	<i>35</i>
<i>Reflektioner</i>	<i>42</i>
Trygghet.....	45
<i>Upplevelse av trygghet.....</i>	<i>45</i>
<i>Utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling.....</i>	<i>51</i>
<i>Orsakerna till orättvis behandling</i>	<i>55</i>
Skola	56
<i>Skolans olika funktioner och nöjdhet med skolan.....</i>	<i>59</i>
<i>Skolmiljöns betydelse.....</i>	<i>62</i>
<i>Upplevelse av vad man har inflytande över i skolan</i>	<i>67</i>
Fritid	69
<i>Hur mycket finns det att göra på fritiden?.....</i>	<i>70</i>
<i>Fritidsaktiviteter</i>	<i>75</i>
Arbete och framtid	83
<i>Framtidsplaner efter gymnasiet.....</i>	<i>84</i>
<i>Erfarenhet av arbetslivet</i>	<i>86</i>
Referenser	89

INLEDNING

Myndigheten för Ungdoms och Civilsamhällesfrågor MUCF (tidigare Ungdomsstyrelsen) har utvecklat Lupp-enkäten - *Lokal uppföljning av ungdomspolitiken* som ett verktyg för kommunernas ungdomspolitiska arbete. Tanken är att kommunerna på ett enkelt sätt ska kunna ta reda på hur ungas situation ser ut lokalt och utveckla en effektiv ungdomspolitik som bygger på samarbete mellan olika sektorer. Lupp-enkäten riktar sig till tre åldersgrupper: högstadieungdomar, gymnasieungdomar samt unga vuxna i åldrarna 19-25 år. Enkätfrågorna täcker sju tematiska avsnitt: fritid, skola, politik och samhälle, trygghet, hälsa, arbete och framtid. Syftet med dessa teman är att få en så heltäckande bild som möjligt för att kunna skapa kunskaper om ungas levnadsvillkor och få möjlighet att följa upp den nationella ungdomspolitikens mål om att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor.

Lupp kan användas som ett systematiskt uppföljningsverktyg eftersom enkätundersökningen genomförs återkommande. I Sundsvalls Kommun genomförs lupp-enkäten var tredje år. År 2015 genomförs lupp för fjärde gången i rad. Det gör det möjligt för kommunen att exempelvis jämföra värden på vissa indikatorer över tid vilket kan skapa förutsättningar för en kontinuerlig kunskapsutveckling inom specifika sakområden. Men framförallt utmärker sig lupp-enkäten med sin bredd på frågeområden. Genom att ställa frågor om olika livsområden blir det möjligt för kommunerna att genomlysna unga medborgares situation utifrån olika perspektiv. Det erbjuder också möjligheten att analysera hur olika livsområden förhåller sig till varandra och kan därmed ge kunskapsunderlag för, och inspiration till, utvecklingen av sektorsövergripande insatser.

Sex kommuner i Västernorrlands län – Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Timrå, Ånge och Örnsköldsvik har genomfört lupp år 2015 och har gett FoU Västernorrland uppdraget att skriva kommunrapporter utifrån lupp-undersökningarna med högstadie- och gymnasieungdomar.

Denna rapport är produkten av Sundsvall kommuns analys av data men rapporten sätter inte punkt för analysen av unga medborgares situation i kommunen. Det är i själva verket nu det praktiska ungdomspolitiska arbetet börjar. Rapporten avser att ge en översiktlig bild och skapa en förståelse för vilka faktorer som påverkar unga människors liv och delaktighet i samhället. Resultaten baseras på ett stort underlag, med mycket god statistisk representativitet. Lupp-undersökningen är ett bra tillvägagångssätt för att skapa sig en översiktlig och aktuell bild av ungas levnadsförhållanden, men det kan bara göras när resultaten tillämpas i meningsskapande praktiker och tolkas utifrån sina sammanhang. I den här rapporten görs det med fokus på

delaktighet och ett kritiskt förhållningssätt gällande normer och föreställningar om unga.

En av anledningarna till varför det är viktigt att skapa kunskaper om ungas levnadsförhållanden är för att unga under 18 år inte är demokratiskt representerade, d.v.s. de saknar rösträtt. Samtidigt är unga människor en del av samhället. Ungdomar lever med de politiska beslut och reformer som genomförs. På så vis är *all* politik ungdomspolitik. Alla politiska beslut har en inverkan på unga människors liv – direkt eller indirekt. Lupp-svaren är således inte enbart ett sätt att skapa kunskap om ungas levnadsförhållanden, attityder och värderingar. Lupp-svaren kan också ses som en utvärdering av de arenor, system och förutsättningar som vuxenvärlden byggt upp för unga. Förhoppningen är att rapporten inte enbart bidrar med ett kunskapsunderlag utan också att den ska bidra till att stärka dialogen mellan kommunens unga, tjänstemän och politiker.

Med fokus på unga och välfärd

Ett tydligt syfte med lupp-undersökningen är att stärka ungdomsperspektivet i det kommunala (ungdoms)politiska arbetet. Begreppet *ungdomsperspektiv* tillämpas med viss variation. Implicit i begreppet finns dimensionen kring ungdomars delaktighet och inflytande (som kommer att diskuteras närmare i kapitel tre).

Ofta brukar man skilja på *ungdomsperspektiv* och *ungdomars egna perspektiv*. Ett ungdomsperspektiv kan beskrivas att det syftar till att beakta ungdomar som grupp. Det innebär exempelvis att göra analyser och fatta beslut utifrån vad som anses vara bäst för gruppen ungdomar. Detta görs dock ofta utifrån ett vuxenperspektiv. Begreppet ungdomars perspektiv innebär att ungdomar själva får komma till tals och beskriva sin situation och sina behov utan att det filtreras eller tolkas via vuxnas förståelse av vad som är det bästa för ungdomarna (Forkby & Nilsson, 2013). Men att skapa utrymme och ge tolkningsföreträde för ungdomars egna perspektiv är inte så enkelt som det låter. Själva förståelseramen av ungdom – vilka individer i vårt samhälle som vi kategoriserar som ungdomar, vilka egenskaper, karaktärsdrag och praktiker som tillskrivs ungdomar är någonting som inte enbart bestäms av ungdomarna själva.

Målgruppen för den nationella ungdomspolitikerna är de individer som är mellan 13 och 25 år. I regeringens proposition *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande* (prop. 2013/14:191) står det att ungdomsgruppen inte är skild från den övriga befolkningen och man uttrycker att det förekommer många olika indelningar av gruppen unga personer. Enligt barnrättspolitikerna (med utgångspunkt i barnkonventionen) definieras alla individer upp till 18 år som barn.

Enligt Eurostat (EU:s statistikbyrå) definieras ungdomar som personer mellan 15 och 29 år och i ungdomsdelen av EU-programmet Erasmus+ är målgruppen personer mellan 13 och 30 år. Också inom offentliga, kommunala verksamheter som har ungdomar som målgrupp varierar gränsdragningarna för vilka som räknas som ungdomar. Det finns med andra ord inte någon skarp åldersgräns mellan barn, ungdom och vuxen.

Samtidigt definieras en målgrupp (personer 13 till 25 år) som de som ska omfattas av ungdomspolitik. Trots gruppens heterogenitet definieras i propositionen (prop. 2013/14:191) vissa gemensamma drag för målgruppen. Man menar att ungdomar är generellt mer beroende av vuxna och offentlig verksamhet än äldre målgrupper. Nästan alla ungdomar genomgår grund- och gymnasieskola och för de allra flesta ungdomar är boende- och den ekonomiska situationen beroende av föräldrarnas situation. I propositionen står det också att gruppen ungdomar som är i arbetsför ålder är mer känsliga för ekonomiska svängningar än andra åldersgrupper eftersom det hänger samman med att ungdomar har kortare arbetslivserfarenhet och är nya på arbetsmarknaden.

Dessa gemensamma drag som identifieras i regeringens proposition *Med fokus på unga* är egentligen yttre faktorer som sätter ramar för och avgränsar unga personers handlingsutrymme. Det vill säga, det sätt som vi har organiserat vårt samhälle på sätter villkoren för unga. Lagstiftning är ett exempel på hur organisering av ålder sker i samhället. I Sverige är det lagstiftat att skolgång är obligatorisk i skolformerna grundskola, sameskola, specialskola eller grundsärskola. Även om skolformerna inte är åldersspecifika så innebär det i praktiken att individer i åldern 6 till 15 år omfattas av de obligatoriska skolformerna. De allra flesta fortsätter med en gymnasieutbildning.

Ungdomars erfarenheter och deras självförståelse, deras identitetsskapande sker i relation till de ramar de har att förhålla sig till, exempelvis att skola är en obligatorisk del av deras vardag. I lupp beskriver ungdomar hur de upplever sitt närsamhälle, sin skola, fritidsgårdarna m.m. Ungdomars enkätsvar bör inte enbart tolkas utifrån att de kan ge en bild av kommunens unga. Svaren är också en temperaturmätning av vårt samhälle. En spegling av hur väl vuxensamhället har lyckats skapa goda villkor för unga.

Därför kan det vara en poäng att granska svaren utifrån ett normkritiskt perspektiv. Vad säger ungdomar om sina vardagsmiljöer och vad innebär det i relation till hur dessa vardagsmiljöer är organiserade? Hur kan vuxna spegla sig i ungdomarnas svar? Vad säger svaren om vuxenperspektiv och antaganden som vi vuxna gör om unga? Vilka krav eller förväntningar har vi på unga?

Det sista gemensamma draget som i propositionen (prop. 2013/14:191) beskrivs karaktärisera ungdomstiden är att ungdomar går igenom en frigörelse- och etableringsprocess. Ungdomstiden beskrivs som den fas i livet då man befinner sig i en övergång från barndom till vuxenliv. Detta är en vanlig beskrivning av barn eller ungdomar och den utgår från en ”dominerande förståelseram” (Prout & James, 1997). Förståelseramen har sina utgångspunkter i bland annat utvecklingspsykologi som inrymmer en fokusering på biologi där utvecklingen beskrivs som passage genom olika faser som barnet eller den unga personen ska genomgå. Den dominerande förståelseramen tillämpas inte enbart inom de vetenskapliga disciplinerna utan har även genomsyrat professionella praktiker, lagstiftning och våra allmänna uppfattningar om barn, skriver Elvstrand (2009).

Det som kännetecknar den dominerande bilden av unga är att ungdomstiden betraktas som en tillfällig livsfas medan vuxenlivet betraktas som det eftersträvansvärda, slutgiltiga målet. Att bilden är dominerande innebär att det är en vanligt förekommande och flitigt använd förståelseram att betrakta ungdom som övergångsfas. Det är inte enbart det att bilden av ungdom som övergångsfas är någonting som ofta förekommer, det är också en bild som tas för given och sällan ifrågasätts. Men om vi stannar upp här och tillåter oss själva vara kritiska – vad är det som är problematiskt med perspektivet ungdom som övergångsfas?

I en förståelseram där barn och ungdomar beskrivs som en livsfas betraktas de som individer i tillblivelse – att de är på väg att bli och på väg att utvecklas till fullvärdiga samhällsmedlemmar. Barn och unga betraktas som *becomings* till skillnad från vuxna som betraktas som *beings* (Qvortrup, 1987). Bakom detta särskiljande mellan barn och vuxna existerar föreställningar om att barn besitter vissa egenskaper eller karaktärsdrag som kännetecknar dem som ”icke vuxna”. Då vuxenlivet betraktas som det eftersträvansvärda, slutgiltiga målet betraktas även de egenskaper som förknippas med vuxenlivet som någonting eftersträvansvärt och någonting som uppbär högre status än det som är ”på väg att bli” eller anses vara under utveckling (Prout & James, 1997). ”Vuxenheten” eller snarare det som tillskrivs vuxenrollen utgör så att säga en norm i samhället. Ett exempel på det är att ordet ”barnslig” ibland används på ett nedsättande sätt, för att markera att någon inte betar sig önskvärt (Sundhall, under process).

Det problematiska med perspektivet ungdom som övergångsfas är med andra ord att ungdomar bedöms efter hur väl de lever upp till en vuxendefinierad norm. Det innebär exempelvis också att när ungdomar får uttrycka sina åsikter så filtreras åsikterna via redan definierade måttstockar där vuxenvärlden redan bestämt sig för vad som är problemet och vilka lösningar som finns att tillgå. Barn och unga bedöms ständigt utifrån vuxnas förväntningar på dem och dessa förväntningar fungerar normerande genom att det sätter ramar för vad som anses vara rätt och fel, vad som anses vara relevant och viktigt.

Vi kan se många sådana exempel där ungdomar beskrivs av vuxna, utifrån ett vuxenperspektiv och som fungerar normerande för ungdomar. Ett exempel är när ungdomar på 1990-talet började benämnas som internetgenerationen. Det var inget påhitt av ungdomarna själva, för att de ville bli kallade så, utan benämningen uppstod i akademiska och mediala sammanhang som ett sätt att markera att vi var på väg in i en ny samhällsförändring – från industri- till informationssamhälle (Zimic, 2014). Genom att exempelvis försöka få syn på ungdomars trender och stilar så tror man att man kan sja om framtiden. Ungdomar får ofta bära rollen (och med det förväntningar) att de ska vara ”modernitetshjältar”, visa vägen in i det moderna, det nya samhället och föregå som goda exempel på hur man ska leva i ett sådant samhälle. De görs till markörer för modernitet.

Detta sker dock inte utifrån att vuxenvärlden har ett genuint intresse för ungdomar och ungdomars erfarenheter, utan snarare utifrån en bild av ungdom som idealiserats (Ziehe, 1993). Den idealiserade bilden slår ofta tillbaka på ungdomarna eftersom den innebär förväntningar och krav. Den sätter ramar för hur ungdomar tillåts vara, hur vuxenvärlden bemöter ungdomar och hur ungdomar ser på sig själva via den idealiserade bilden.

Det är inte så att den idealiserade bilden av ungdom ger ungdomar någon reell makt – exempelvis att ungdomar som betecknas som internetgenerationen har fått större inflytande över utvecklingen av IT i samhället, att de har rådfrågats mer bara för att de beskrivs vara kunniga och flitiga IT-användare. Nej, vuxnas definitioner av unga används ofta till andra ändamål än att verkligen förstå ungdomarna och försöka göra världen bättre för unga (en diskussion som jag inte kommer att föra här). Det är inte heller ovanligt att vuxenvärlden förfasas över ungdomars beteenden, livsstilar och kulturella uttryck. Exempelvis är ungdomars medieanvändning ofta fokus för het debatt. Några exempel som väckt vuxenvärldens oro är allt ifrån Nick Carter-böckerna omkring 1910, videovåldet på 1980-talet till YouTube-debatt på 2000-talet (Lindgren, 2009). Inte heller detta har någon utgångspunkt i intresset för ungdomar. Den moralpanik som ofta utbryter grundar sig snarare i rädslan för det okända.

I en samhällsordning där vuxenperspektivet oftast ges företräde och ”vuxenheten” utgör en norm så behöver vi tillämpa ett ungdomsperspektiv. Dels för att se till att beakta och värna om ungdomarnas rättigheter men också för att förstå ungdomar utifrån deras perspektiv.

I den nationella ungdomspolitik, bl.a. i propositionen *Med fokus på unga* (prop. 2013/14:191), definieras ungdomsperspektivet som ett verktyg för att främja en

utveckling mot målet om att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Politiskt är ungdomsperspektivet normativt på så vis att det finns tydliga utgångspunkter – ungdomsperspektivet ska säkerställa att ungdomar erhåller de mänskliga rättigheterna så som de uttrycks i grundlagarna och i Sveriges konventionsåtaganden på området (bl.a. Barnkonventionen). Det framgår också att alla statliga beslut och insatser som riktar sig till unga samt alla offentliga verksamheter som har ungdomar som målgrupp ska tillämpa ett ungdomsperspektiv. Ungdomar ska betraktas som en mångfald individer och inte som en enhetlig grupp där alla förutsätts ha samma förutsättningar, behov och önskemål. Insatser som riktas till ungdomar ska utgå från icke-diskrimineringsprincipen och jämställdhetsintegrering för att säkerställa att insatserna når alla ungdomar.

Ungdomsperspektivet innebär även att ungdomar ska stödjas att bli självständiga, delaktiga och ha inflytande. Med självständighet menas att utveckling mot ökad självständighet och oberoende ska stödjas men också att faktorer som begränsar ungdomars handlingsutrymme ska motverkas. Det kan exempelvis handla om stereotypa könsroller, missbruk, mobbning, brist på ekonomiska resurser m.m. Delaktighet och inflytande är en rättighet (som också definieras i barnkonventionen). Ungdomar ska vara delaktiga och så långt som möjligt ha inflytande över de insatser som berör dem. Det handlar också om att öka legitimiteten och kvaliteten i beslutsfattandet eftersom ungdomar är brukare av välfärdstjänster (prop. 2013/14:191).

I denna rapport innebär begreppet ungdomsperspektiv bland annat att synliggöra normer i relation till åldersgruppsdistinktioner (vuxen/ungdom) och att kritiskt förhålla sig till dessa. Det är viktigt att betona att tillämpningen av begreppet ungdomsperspektiv skiljer sig något från den definition som görs i propositionen *Med fokus på unga* (prop. 2013/14:191). Den väsentliga skillnaden är hur ungdomar betraktas och förstås, där jag menar att den nationella ungdomspolitikerna med fördel skulle kunna vara mer åldersnormkritisk än den är i dagsläget. Normkritiken innebär bland annat att vi måste våga ifrågasätta befintliga strukturer, roller och positioner mellan vuxna och ungdomar och det innebär att vi måste våga prova nya tillvägagångssätt för att ta tillvara barn och ungas kunskaper. Det innebär att vi som kategoriseras som ”vuxna” ska vara beredda på att kritiskt granska oss själva. Det innebär att vi ibland behöver tänka om när det gäller sådant som vi tar för givet, exempelvis kring rollen att vara vuxen och vad den förutsätter.

Lupp är ett verktyg för att skapa sig en bild och få kunskaper om ungdomar ”här och nu”. Det kan användas för att få en indikation på hur väl de nationella ungdomspolitiska målen följs – om ungdomar kommer i åtnjutande av de mänskliga rättigheterna, om ungdomar har goda levnadsvillkor etc. Lupp är också ett bra

verktyg för att komma ifrån idealiserade eller moraliserande, mediala bilder av ungdom och istället skapa aktuella kunskaper om ungdomar.

Men det återstår att utveckla användningen av lupp för att också skapa kunskaper *med* ungdomar. Ungdomars delaktighet och inflytande är just nu begränsat till att de besvarar de frågor som ställs i undersökningen. Deras roll är främst som informanter (se Harts delaktighetsstege sid. 21). Lupp kan även bli ett verktyg som öppnar upp för dialog mellan kommunens ungdomar och beslutsfattare i kommunen, där den kunskap vi har skapat via lupp kan fördjupas genom att studera vilken betydelse den har för ungdomar i deras vardag.

GENOMFÖRANDE, KVALITET OCH TROVÄRDIGHET

Urval, svarsfrekvens och representativitet

Lupp-enkäten är utformad för tre olika målgrupper – 13-16 år, 16-19 år samt 19-25 år. I Sundsvalls kommun har enkäterna för målgruppen 13-16 år samt 16-19 år använts för att genomföra enkätundersökningar i årskurs 8 på samtliga högstadieskolor samt år 2 på samtliga gymnasieskolor. Undersökningen är på så vis en totalundersökning för årskurs 8 och år 2 på gymnasiet. Undersökningen omfattar också särskoleelever. Däremot vet man inte hur många av särskolans elever i åk. 8 och år 2 på gymnasiet som har besvarat enkäten.

Totalt, i hela kommunen, går 1056 elever i årskurs 8. Av dessa har 882 elever besvarat enkäten vilket motsvarar en svarsfrekvens på 84 procent. Svarsfrekvensen på gymnasiet är något lägre. Totalt går 1103 elever andra året på gymnasiet och 729 har besvarat enkäten. Det motsvarar en svarsfrekvens på 66 procent. I bilagan i rapporten redovisas svarsfrekvenser för samtliga skolor. Det interna bortfallet på enskilda frågor är litet och påverkar inte representativiteten i resultaten.

I urvalet ingår även de elever som kommer från andra kommuner men går i skolan i Sundsvalls kommun. Dessa elever ingår i svars kategorin ”annat område” (se tabell i bilagan). Det är 10 procent av eleverna i åk. 8 och 22 procent av eleverna som går andra året på gymnasiet som svarar ”annat område”. Av dessa är det sammanlagt 34 elever (ca: 4%) i åk. 8 som inte är folkbokförda i Sundsvalls kommun. På gymnasiets år 2 är det 81 elever, motsvarande 11% av de som har deltagit som inte är bosatta i Sundsvall.

De grupper som inte representeras i urvalet är de nyanlända ungdomar som tillhör den åldersgrupp som omfattas av undersökningen men som inte kunnat delta bland annat p.g.a. att enkäten inte finns översatt till andra språk. Ett tjugotal nyanlända elever i årskurs 8 och år 2 på gymnasiet bor utanför Sundsvalls kommun.

När vi tittar på fördelningen över bakgrundsvariabler och jämför dessa med fördelningen i länet kan vi se att det i stort sett är samma proportioner (illustration 2:2). Möjligtvis är det en liten överrepresentation av tjejer på gymnasiet (53% i Sundsvalls kommun jämfört med 49% i länet). En anledning till detta kan vara att något fler killar än tjejer har låtit bli att svara på enkäten, år 2 på gymnasiet.

Andra bakgrundsvariabler (förutom kön) är *familjeanknytning*, *funktionsnedsättning*, *sexuell läggning*, *socioekonomisk status*, *geografiskt område* (kommundel) samt *skola*. I rapporten kommer vi att analysera dessa i olika hög utsträckning beroende på vilket område som analyseras.

Det är också viktigt att lyfta fram att vi har gjort egna tolkningar och konstruktioner av en del bakgrundsvariabler.

Kön: Frågan *Vad stämmer bäst in på dig?* (A3). Vi har valt att enbart inkludera svarsalternativen *tjej* och *kille* när vi gör analyser på kommunnivå eftersom svarsalternativet *annan könstillhörighet* innehåller för få svar för att kunna bryta ner på andra variabels svarskategorier. Däremot, när vi anser att resultaten för svarsalternativet *annan könstillhörighet* utmärker sig och behöver uppmärksammas så redovisar vi fördelningen på länsnivå.

Familjeanknytning: Frågan *Var är du och dina föräldrar födda?* (A6a, A6b & A6c). Svarsalternativen gjordes om till Svens/Nordisk anknytning och Utomnordisk anknytning. För att ha utomnordisk anknytning ska en eller båda föräldrarna vara födda i Europa eller utanför Europa.

Funktionsnedsättning: Frågan *Har du någon sjukdom eller någon nedsatt funktion, som inte är tillfällig, och som innebär att du har svårigheter att delta i olika aktiviteter, t.ex. skolan, med vänner eller på din fritid?* (A5). Enbart fördelningen över svarsalternativen *ja* och *nej* kommer att redovisas. *Vill inte svara* har vi kodat som bortfall, vilket exkluderar en del ungdomar. Detta bör man ha i åtanke vid tolkningen av resultaten.

Sexuell läggning: Frågan *Vilken är din sexuella läggning?* (A4). I de fall vi analyserar fördelningen för denna fråga kommer fördelningen att redovisas för svaren *heterosexuell* och *ej heterosexuell* (som är en hopslagning av svarsalternativen *bisexuell*, *homosexuell*, *osäker på sexuell läggning*, *annat*).

Socioekonomisk status: Frågorna *I vilken grad är du orolig för dina föräldrars ekonomi?* (A8), *Under de senaste sex månaderna, har det hänt att du inte kunnat göra något eller inte kunnat köpa något, som många andra i din ålder gör eller köper, för att din familj inte haft råd?* (A9) samt frågan *Hur stämmer dessa påståenden in på dig?: Det finns saker att göra men det kostar för mycket* (B2d). Tre frågor har slagits ihop och utgör ett index. Eftersom frågorna innehåller olika många svarsalternativ har frågorna viktats så att de ges lika stor betydelse i sammanslagningen. Indexet ska tolkas på så vis att värdet 0 innebär att man inte har några ekonomiska svårigheter. Ju högre värden på indexet desto mer ”ekonomiska begränsningar”. Vi kommer därför att använda begreppet ekonomiska begränsningar när vi använder och analyserar detta index.

Geografiskt område: Frågan *Vad stämmer bäst in på dig? Jag bor i...?* (A1).

Skola: Frågan *Vad heter den skola du går i?* (A2). Variabeln *skola* kommer framförallt att analyseras i avsnittet som handlar om skolan.

Illustration 2:1: Bakgrundsvariabler, Sundsvall

		Åk 8			Gy år 2		
		Antal	Procent	Procent	Antal	Procent	Procent
				Länet			Länet
Kön	Tjej	428	49%	49%	391	53%	49%
	Kille	438	50%	49%	328	45%	49%
	Annan könstillhörighet	-	-	1%	-	-	1%
Familjeanknytning	Utomnordisk ank.	136	15%	15%	106	14%	14%
	Ej utomnordisk ank.	741	84%	84%	619	85%	85%
Funktionsnedsättning	Funktionsnedsättning	82	9%	11%	95	13%	11%
	Ej funktionsnedsättning	753	85%	83%	593	81%	84%
	Vill inte svara	38	4%	5%	38	5%	4%

Datainsamling och datahantering

Genomförandet av enkätundersökningen, d.v.s. datainsamlingen och bearbetningen av datamaterialet ansvarar kommunerna själva för. I Sundsvalls kommun har förarbete och planering gjorts tillsammans med rektorer och personal på skolorna. Informationsbrev om att lupp-undersökningen kommer att genomföras har skickats hem till föräldrar/målsmän för elever i årskurs 8 och år 2 på gymnasiet. Datainsamlingen ägde rum under perioden 2015-10-01 – 2015-11-30 och majoriteten av enkäterna besvarades direkt på webben, via ett enkätverktyg som tillhandahålls av MUCF. Med hjälp av enkätverktyget lagras datamaterialet elektroniskt i en databas. Sedan distribuerar MUCF rådatafiler till kommunerna som fortsättningsvis själva ansvarar för lagringen av sina data.

Rådatafilerna innehåller samtliga svar, även några enstaka tomma svar som troligtvis felregistrerats. Tre stycken registreringar med tomma svar har raderats ur data för gymnasiet och en registrering ur data för åk. 8. Efter att detta genomförts är antal respondenter i datafilen fortfarande fler än det antal svar som kommunen rapporterat in på svarsfrekvenserna.

För gymnasiet – 732 svar i datafilen jämfört med 729 elever som besvarat enkäten. För högstadiet – 884 svar i datafilen jämfört med 882 elever som besvarat enkäten.

Dessa extra registreringar innehåller svar och har därför inte plockats bort ur datafilen. De enstaka registreringarna påverkar inte resultaten på det stora hela. I flera analyser kommer de att finnas med i bortfallet.

I enkäten förekommer en del frågor som kan uppfattas som känsliga. Några exempel är frågan om sexuell läggning och frågan om funktionshinder. På just dessa frågor finns möjligheten att välja svarsalternativet *vill inte definiera* eller *vill inte svara*. I introduktionstexten till enkäten framgår också att undersökningen är frivillig samt att det är möjligt att hoppa över de frågor som man inte kan (eller vill) svara på. Trots detta är det av yttersta vikt att vi som analyserar och presenterar resultaten gör det på ett sådant sätt så att respondenternas anonymitet inte kan röjas, genom att exempelvis inte redovisa analyser där få individer inom en variabelkategori har svarat. Det är också viktigt att klart och tydligt redovisa och motivera de analyser som görs så att alla läsare kan få en insikt i varför vi har valt att exempelvis studera samband mellan vissa variabler. Vi försöker också så noggrant som möjligt granska resultaten genom att exempelvis prova olika kombinationer av kategoriseringar, genom att jämföra med andra kommuner i länet eller riket och genom att sätta resultaten i relation till tidigare forskning på varje specifikt område.

Analys av levnadsvillkor

Att ha goda levnadsvillkor innebär enligt regeringens definition bland annat att få tillägna sig sina rättigheter, att ha makten över sitt liv. En förutsättning är att välfärdssystemet bygger på jämlikhetsprincipen d.v.s. att alla människor har lika värde och rättigheter (jfr SOU 2016:5). Ingen får diskrimineras på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Dessa dimensioner, bland många fler, är intressanta utifrån ett sociologiskt perspektiv när man exempelvis vill studera levnadsvillkor för människor i ett samhälle. Bland annat kan det vara intressant utifrån hur jämlikt eller ojämlikt det är mellan olika grupper i samhället med avseende på levnadsvillkor. Man kan ställa sig frågor så som – Hur skiljer sig människors livschanser och handlingsmöjligheter åt?

I den här rapporten kommer vi att försöka analysera olika frågeställningar med avseende på strukturella perspektiv och kommer därmed att söka förklaringar eller förståelse i sociologiska och samhällsvetenskapliga teorier. Med strukturella perspektiv menas i det här fallet att vi exempelvis kan säga någonting om samband mellan att tillhöra en viss kategori (ex: kille/tjej) och utfall så som hur man upplever sin hälsa. Men vi kan inte förutsäga hur livet gestaltar sig för enskilda individer.

Lupp som undersökning kan på vissa sätt liknas vid andra typer av stora undersökningar så som Levnadsnivåundersökningen (LNU) som genomförts i Sverige sedan 1968. I LNU studeras människors levnadsförhållanden inom områden som familj, utbildning, ekonomi, sysselsättning och hälsa. Datamaterialet används till en rad olika sociologiska och samhällsvetenskapliga analyser (Evertsson & Magnusson, 2014). På liknande sätt kan lupp användas och sättas i sitt sammanhang – att studera unga människors levnadsvillkor och om levnadsvillkoren skiljer sig åt när det gäller vissa sociala strukturer.

INFLYTANDE & REPRESENTATION I POSITIONEN SOM UNG MEDBORGARE

Unga under 18 år har inget formellt inflytande eftersom de inte kan delta i de allmänna valen. Samtidigt är ett av de övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken just att ungdomar ska ha inflytande över samhällsutvecklingen. Formuleringen relaterar bland annat till FN:s konvention om barns rättigheter, artikel 12 om att *barn ska erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem*.

I 2014 års Demokratiutredning (SOU 2016:5) betonas betydelsen av politisk jämlikhet där delaktighet är ett centralt begrepp. I utredningen lyfts att det finns en normativ förståelse av relationen mellan individens delaktighet och det demokratiska samhället. Upplevelsen av att ha varit med om att påverka politiska processer bidrar till en känsla av delaktighet, tillhörighet och ansvarstagande (SOU 2016:5, s. 80). Det innebär att ett brett deltagande inte enbart handlar om att stärka individens möjligheter till inflytande utan också om att stärka tilliten till samhället. Utgångspunkten att samhällsmedborgare ska vara ansvarstagande, kan också exkludera individer i relation till hur ansvaret uttrycks (se Bergman & Wall, 2016). Unga under 18 år *är exkluderade* ur de formella processerna för inflytande, vilket också innebär att de inte bär något formellt ansvar för beslutsprocesser, d.v.s. de ges inte formell makt att bestämma.

Ofta beskrivs ungdomstiden som den period under vilken demokratisk fostran sker - den utvecklingsfas inom vilken man lär sig att ta ansvar och bli en fullvärdig medborgare (för diskussion se Mizen, 2004). Sådana beskrivningar utgår ifrån det dominerande perspektivet på barn och ungdomar som *becomings* som vi behöver förhålla oss kritiska mot. Demokratifrågan bör inte behandlas som en nutida fostran för framtida rättigheter (Näsman, 2004). Barn och unga är en del av samhället och bör ha rätt att få sin röst hörd, här och nu!

Barnrättsperspektivet har som utgångspunkt – att värna om barns rättigheter. FN:s konvention om barns rättigheter är formulerat som ett extra skydd utöver de mänskliga rättigheterna som gäller alla - så som rätt till tilldelning av samhällets resurser och skydd mot övergrepp och utnyttjande från andra. Näsman (2004) skriver:

Även vuxna är objekt för tilldelning av resurser och skydd från utnyttjande och övergrepp från andra. Även vuxna kan ses som svaga, okunniga och i behov av omhändertagande. I förhållande till staten är medborgare både objekt och subjekt oavsett ålder. Det som skiljer barn från vuxna är inte en totalt annan status utan omfattningen av det egna handlingsutrymmet. (Näsman, 2004, s. 60)

På ett sätt kan man säga att barnrättsperspektivet försöker kompensera för den maktobalans som är inbyggd i den uppdelning av åldersgrupper och inkludering/exkludering av åldersgrupper som görs inom ramen för medborgarskap i vårt samhälle. Däremot bidrar inte barnkonventionen till ett ifrågasättande av maktstrukturerna. Näsman (2004) menar exempelvis att barns rättigheter i hög utsträckning bygger på att vuxna följer artikel 3 i barnkonventionen, det vill säga - sätter barnets bästa i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Men inte heller det är någon garanti för att barnen och ungdomarna kommer att få det ”bättre”! Vad innebär det att sätta ungdomarnas bästa i främsta rummet? Det finns ju en risk att den vuxna medborgaren, i all välmening, tar på sig ansvaret att agera och att fatta beslut som man tror är bäst för ungdomarna men utan att egentligen lyssna in vad ungdomarna själva tycker och utan att låta ungdomarna ha inflytande över beslutsprocesser. Det finns anledning att förhålla sig normkritiskt och att vara uppmärksam på vad vi lägger i betydelsen *barnets bästa*. Hur förhåller vi oss till barn och unga som politiska aktörer? I vilken grad deltar unga i beslutsprocesser? Och hur delaktiga känner de sig, givet att känslan av delaktighet är en grundbult i det demokratiska samhället (jfr SOU 2016:5, s. 80)?

Ungdomars delaktighet

Delaktighet är ett mångfacetterat begrepp som används på olika sätt i olika sammanhang, men man kan urskilja två huvudsakliga användningar av begreppet: i) delaktighet som generellt deltagande i en aktivitet och ii) delaktighet i beslutsfattande, skriver Elvstrand (2009). Den nationella ungdomspolitikens relaterar, som inledningsvis nämnts, till FN:s konvention om barns rättigheter, artikel 12 om att *barn ska erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem*. Delaktighet kan, som Elvstrand (2009) menar, betraktas som ett demokratiskt värde som både innebär delaktighet som social inkludering (att få vara med) och delaktighet i beslutsfattande. I en rapport från Ungdomsstyrelsen (nu MUCF) tillämpas ett brett perspektiv på ungas delaktighet och inflytande. Ungas inflytande handlar både om inflytande i förhållande till de offentliga beslutsarenorna (på kommunal, regional och nationell nivå) och om inflytande i de sfärer och verksamheter som unga vistas i (Fokus 10, Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10). Även i denna rapport kommer ungdomars inflytande och delaktighet att belysas utifrån ett brett perspektiv, vilket innebär att delaktighet betraktas som en delaspekt av andra politikområden och inte som en separat fråga vid sidan av andra områden. Forkby och Nilsson (2013) nämner exempelvis föreningslivet, familjen och skolan som arenor inom vilka demokrati kan utövas. Samtidigt finns det exempel på när begreppet delaktighet haft tomma beteckningar, det vill säga då delaktighet använts som ett

modeord och i själva verket inneburit en skendemokrati istället för att bli tagen i anspråk och få möjlighet att utveckla gemensamma resurser och möjligheter (Forkby och Nilsson, 2013, s. 36). Ett sätt att få syn på graden av delaktighet och inflytande är att ta hjälp av modeller som mäter delaktighet.

Delaktighetsstegen

Barn och ungas delaktighet och inflytande kan analyseras och förstås med hjälp av Roger Harts delaktighetstege (1992), som först utvecklats av Sherry Arnstein (1969) för att mäta medborgarinflytande. Stegen består av åtta stegpinnar. De tre lägsta ger bara sken av att unga är delaktiga, men egentligen innebär de ingen reell delaktighet. Nivåerna fyra till åtta är stigande grader av delaktighet. Den första nivån av delaktighet (nivå 4) innebär att barnet eller den unga personen har fått information om vad som ska hända vilket betraktas som en grundläggande förutsättning för delaktighet (Elvstrand, 2009). Däremot är ungdomars möjligheter att påverka mycket begränsade på denna nivå och flera forskare betraktar inte den fjärde nivån som delaktighet (se Närvänen & Näsman, 2007). På den högsta nivån (nivå 8) är det barnen och ungdomarna själva som initierar idéer eller projekt och fattar beslut tillsammans med vuxna.

Illustration 3:1: Harts delaktighetsstege, översatt av Elvstrand (2009, s. 18)

Grader av delaktighet	8 Initierade av barn, gemensamma beslut med vuxna
	7 Initierade beslut och styrda av barn
	6 Initierade av vuxna, delade beslut med barn
	5 Rådfrågade och informerade
Ingen delaktighet	4 Anvisade men informerade
	3 Symbolvärde
	2 Dekoration, betydelselös
	1 Manipulation

Det har förts diskussioner om huruvida steg nummer sju och åtta borde byta plats med varandra, det vill säga att barn och ungas självbestämmande borde vara den högsta graden av delaktighet. Hur man ser på detta har att göra med om man betraktar barn som en minoritet eller som ingående i ett större kollektivt sammanhang. Betraktar man barn och unga som en minoritet som ska befrias från förtryck då är självbestämmande frigörelsens mål. Betraktar man barn och unga som ingående i ett större kollektivt sammanhang då är befrielsen från förtryck en kombination av självbestämmande på vissa frågor och medbestämmande på andra, menar Näsman (2004). Det går inte att bortse från den relativa maktobalansen mellan vuxna och ungdomar när det exempelvis handlar om det förvärvade sociala och ekonomiska kapitalet som många gånger spelar roll i relation till inflytande. Det

kan exempelvis handla om att ha ekonomiska resurser att genomföra vissa aktiviteter eller att ha sociala kontakter och kunskaper om kontaktvägar för att komma fram till de individer som har mandat att ta beslut. Barn och ungas delaktighet förutsätter att vuxna skapar förutsättningar för unga att driva och genomföra sina idéer. Det handlar om att stötta barnen och ungdomarna i deras processer till delaktighet och inflytande. Det ska däremot inte vara upp till de vuxna att göra bedömningen i vilka frågor barn och unga får vara delaktiga i. Barn och ungdomar har rätt till att ta initiativ till delaktighet även på de områden som vuxna kanske inte direkt sett som givna (Näsman, 2004). Johansson och Hultgren (2015) skriver att delaktighet förutsätter en syn på människor som jämlika – om än olika – och möten mellan människor som unika. Författarna menar att delaktighet bör förstås som någonting situationsbundet och relationellt, där ingen ställs utanför, utan var och en tillför någonting till situationen och händelsen. Delaktigheten bygger på respekt, att vara lyhörd och våga ta in och engagera sig i nya (inte på förhand bestämda) perspektiv, initiativ och aktiviteter.

Ungdomars delaktighet är ett genomgående tema i rapporten. Delaktighet kan betraktas som en central del av livet självt, en process som ständigt pågår och innefattar alla som är med, oavsett vilken möjlighet man har att uttrycka sig (Johansson & Hultgren, 2015). Senare i rapporten kommer vi exempelvis att diskutera delaktighet i skolan. I detta kapitel fokuserar vi på ungas politiska delaktighet och synen på möjligheten till lokalt inflytande.

Intresse, vilja och möjlighet till politiskt deltagande

Politiskt deltagande

Ungdomarna har fått svara på direkta frågor om intresset för politik och samhällsfrågor, men de har också fått svara för om de har gjort eller kan tänka sig göra vissa handlingar som ofta står som markörer för engagemang i politiska frågor eller samhällsdebatt (illustration 3:2 och 3:3). I tidigare luppundersökningar fanns frågor även om olagliga handlingar så som frågan om man har förstört allmän egendom i protest eller om man kan tänka sig att göra det. Efter 2009 ställs inte de frågorna. Likaså ställs inte längre den hypotetiska frågan om vad man skulle satsa på i kommunen om man var politiker. På den frågan fick ungdomarna välja högst fyra alternativ från en omfattande lista över politikområden.

Det som var intressant utifrån resultaten över ungdomarnas prioriterade områden var att ungdomar inte väljer enbart de politikområden som primärt berör deras liv ”här och nu”. Exempelvis var äldreomsorgen och barnomsorgen högt prioriterade politikområden bland unga. Det är alltså inte så att unga människor lever i en egen bubbla och enbart ser det som primärt berör deras vardag i de sfärer de vistats. Unga människor är också en del av samhället. De ser, hör och känner av det sam-

hällsklimat som de befinner sig i. De kommer i kontakt med diskussioner om olika välfärdsfrågor på ett eller annat sätt och de tänker inte mindre på sina medmänniskor bara för att de råkar befinna sig i den livsfas där de kategoriseras som unga.

Just unga människors politiska engagemang är någonting som väcker vuxenvärldens oro. Denna oro bör delvis förstås mot bakgrund av att det finns en rädsla för att vissa värden kommer att gå förlorade samt att oron är ett återkommande fenomen genom alla tider så fort det handlar om föreställningar om framtiden och hur samtidens unga ska bära upp rollen som framtidens idealmedborgare (Ziehe, 1993). Redan på Sokrates tid uttrycktes en oro för (och förfasa över) hur ungdomarna levde sina liv, men demokratin har levt vidare, utvecklats och tagit sig uttryck i nya former. Bäck, Bäck och Gustafsson redogör i en delrapport på uppdrag av 2014 års Demokratiutredning hur ungas politiska deltagande ser ut dels utifrån traditionella former för politiskt deltagande och dels det politiska deltagandet på sociala medier. Författarna uppmärksammar att det länge funnits en oro gällande unga människors lägre engagemang i politiska partier. Trenden är att färre medborgare engagerar sig i politiska partier, oavsett ålder, men den negativa trenden är särskilt tydlig bland unga medborgare. Partiernas ungdomsförbund tappar medlemmar snabbare än partierna generellt och unga politiker hoppar ofta av sina uppdrag i förtid. Samtidigt visar flera internationella och nationella undersökningar att unga svenskar är mycket intresserade av politik. En möjlig förklaring är att unga engagerar sig i andra former än just traditionell partipolitik (Bäck m.fl. 2016).

I diagram 3:2 och 3:3 presenteras hur många procent av ungdomarna i högstadies- respektive gymnasiegruppen som svarat att de gjort eller kan tänka sig göra olika handlingar. Dessa handlingar är: *ta kontakt med en politiker, delta i en demonstration, diskutera samhällsfrågor på nätet, skriva ett medborgarförslag samt gilla/dela ett inlägg om samhällsfrågor eller politik på internet.*

De första tre frågorna är jämförbara över tid. Frågorna ställdes år 2006, 2009, 2012 och 2015. Formuleringarna i svarsalternativen skiljer sig något åt mellan åren från exempelvis ”det har jag gjort” år 2009 och 2012 till formuleringen ”ja” i 2015-års Luppenkät. Svarsalternativen är dessutom rangordnade i olika ordning i de tidigare luppenenkäterna jämfört med den senaste enkäten. Detta kan i viss mån påverka jämförbarheten.

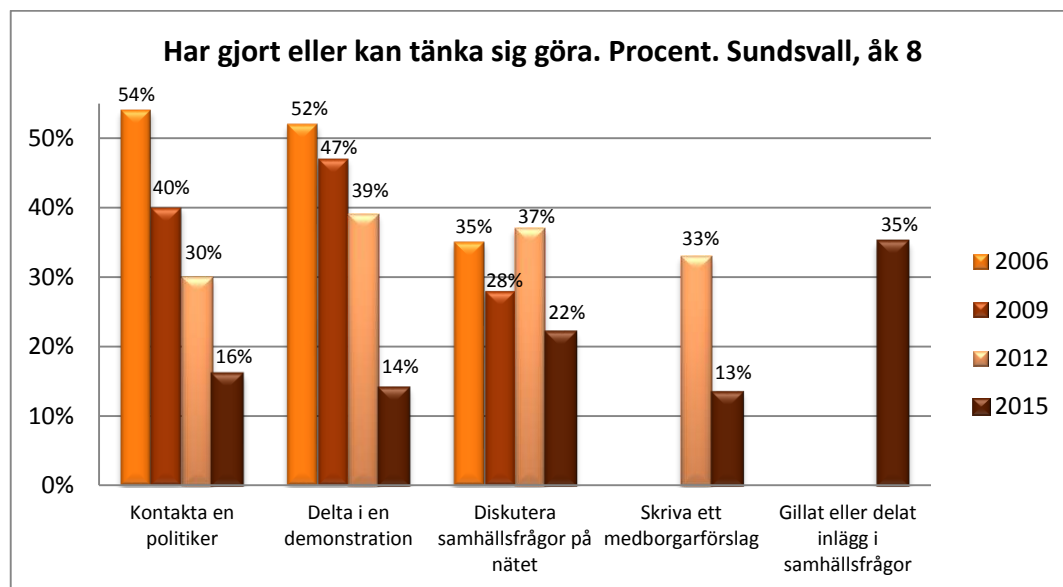
Frågan om medborgarförslag ställdes första gången år 2012 och frågan om att dela eller gilla inlägg om samhällsfrågor på forum på nätet är en ny fråga för i år.

Som vi kan se i diagrammen 3:2 och 3:3 har de traditionella formerna för politiskt deltagande - att kontakta en politiker och att delta i en laglig demonstration, stadigt minskat sedan 2006. I den senaste mätningen, 2015, har det till och med skett en

kraftig minskning. Däremot att delta i en politisk diskussion på nätet – antingen genom att diskutera på forum eller bloggar eller att gilla eller dela ett inlägg, tycks hålla sig på en nivå om 30-40 procent. Detta bekräftar den bild som ges av Demokratiutredningen, nämligen att unga uttrycker sitt politiska engagemang på andra sätt än de traditionella formerna (SOU 2016:5) och att många föredrar att delta politiskt genom andra kanaler än traditionella institutioner (Bäck m.fl. 2016).

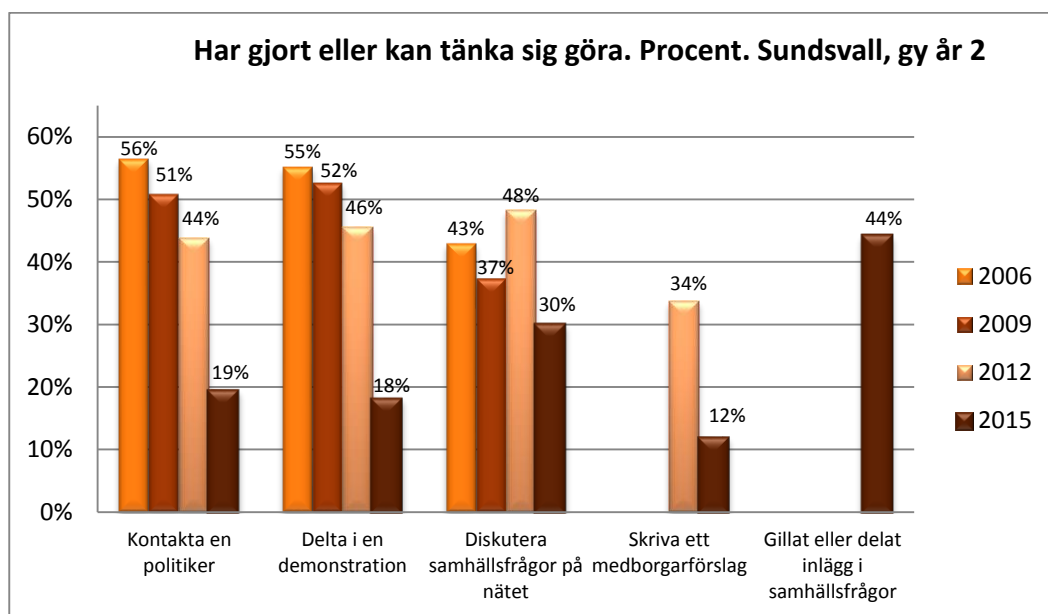
Samtidigt behöver vi vara försiktiga med att tolka in för mycket i detta. Forum på nätet ersätter inte traditionella forum för politiskt och civilsamhälleligt deltagande, och strukturella faktorer påverkar delaktigheten på nätet likväl som delaktigheten offline. Det vill säga, faktorer så som kön, socioekonomisk status, utbildning m.m. spelar roll för vilka som får tillgång till och använder sig av digitala verktyg för att påverka. Flera studier visar att de som organiserar sig på nätet är i regel de som organiserar sig offline (Lindgren, 2014 i Fokus 14).

Illustration 3:2: Har gjort eller kan tänka sig göra. Åk 8

I diagrammet ser vi att de politiska handlingarna avtar med tiden. Exempelvis har handlingen att kontakta en politiker (eller tänka sig att kontakta en politiker) minskat från 54% 2006 till 16% 2015.

Illustration 3:3: Har gjort eller kan tänka sig göra. Gymnasiet år 2

I diagrammet ser vi en nedåtgående trend när det gäller gymnasisternas tendens att kontakta politiker och delta i demonstrationer. År 2006 svarade 56 procent av eleverna på gymnasiet år 2 att de hade kontaktat eller kunde tänka sig kontakta en politiker. År 2015 är det enbart 19 procent av eleverna år 2 på gymnasiet som svarar det.

Intresse för politik och samhällsfrågor

I 2012-års lupp rapport diskuterades intresse för politik kontra intresse för samhällsfrågor, samt skillnaden mellan en önskan från ungdomarna att vara med och påverka och hur de uppfattar sina möjligheter att göra det (Dalin, Bostedt och Blusi, 2013). Vi kan se samma tendens i den senaste luppundersökningen, det vill säga, intresset för samhällsfrågor är högre än intresset för politik och viljan till lokal påverkan är betydligt högre än uppfattade möjligheter att påverka. Intresset och viljan ligger i nivå med svaren för hur det ser ut i riket totalt, det vill säga det sammanslagna resultatet för samtliga kommuner som deltog i Lupp 2015. Även i den senaste demokratiutredningen (SOU 2016:5) bekräftas bilden att intresset för samhällsfrågor är genomgående högre än intresset för politik samt att det finns ett glapp mellan andelen unga som vill påverka och andelen unga som upplever att de har ett faktiskt inflytande.

När det gäller det mer utbredda intresset för samhällsfrågor jämfört med intresset för politik är det rimligt att anta att frågans formulering påverkar utfallet. Ordet politik associeras kanske främst till partipolitik och får därmed en snävare betydelse. Samtidigt finns det, föga förvånande, ett ganska starkt statistiskt samband mellan intresset för politik och intresset för samhällsfrågor (korrelation 0,598 för åk 7-9 och 0,575 för Gy år 1-3, Länet). Det finns också ett positivt samband mellan intresse både för politik och samhällsfrågor och viljan att påverka i frågor som rör den kommun man är bosatt i. Det kan man nästan konstatera enbart utifrån linjedi-

agrammen där framförallt linjen som representerar viljan att påverka och linjen som representerar samhällsintresset följs väl åt.

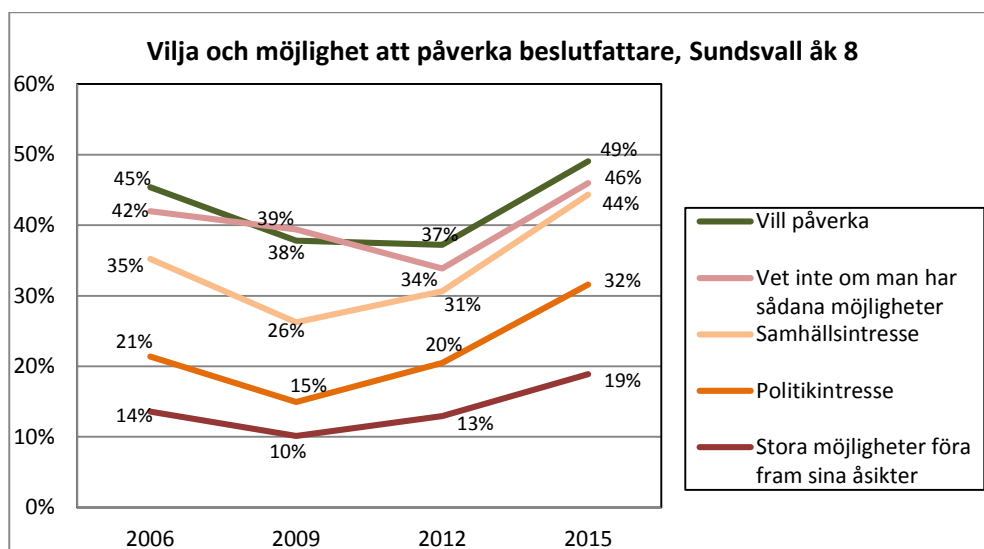
Precis som tidigare år kan vi observera att ungdomarna i högstadieåldern uppger något lägre intresse för samhällsfrågor och politik jämfört med ungdomarna på gymnasiet. Däremot är viljan att påverka nästan lika hög i båda åldersgrupperna (49% i åk 8 och 51% i Gy år 2).

När det gäller 2015-års resultat, på indikatorerna *intresse*, *vilja* och *möjlighet*, stämmer svarsfördelningarna väl överens med hur de sammanslagna resultaten ser ut för samtliga kommuner som deltagit i Lupp under året. För högstadieungdomarna (13-16 år) är det följande värden: Intresse samhällsfrågor: 43%; Intresse politik: 32%; Vill påverka: 48%. För gymnasieungdomarna (16-19 år): Intresse samhällsfrågor: 52%; Intresse politik: 39%; Vill påverka: 50%.

Illustration 3:4: Intresse, vilja och möjlighet att påverka beslutsfattare. Sundsvall, Åk 8 och Gy år 2

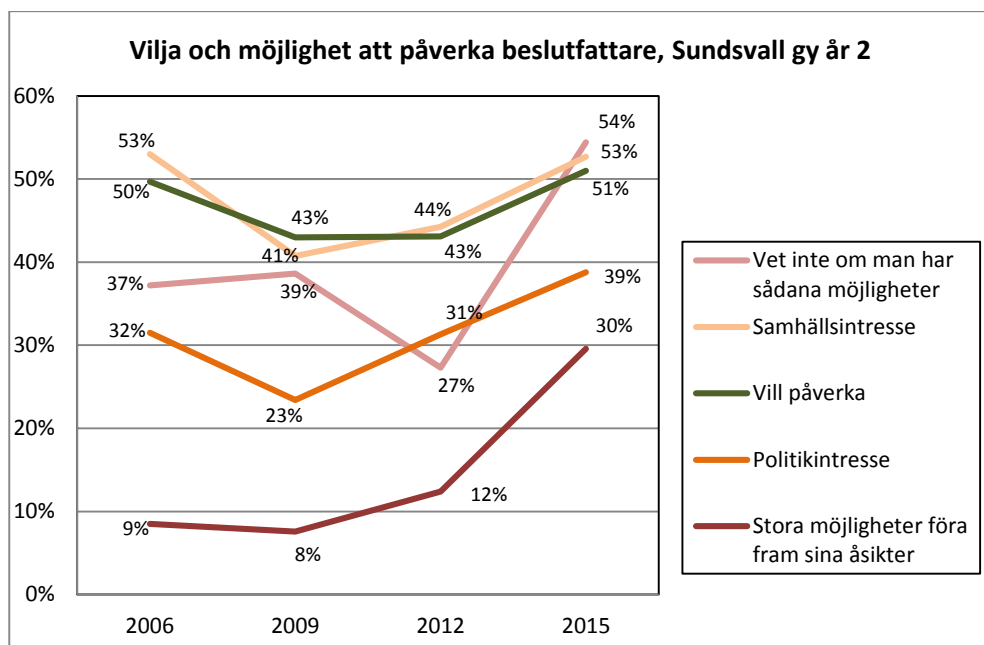
SUNDSVALL		Åk 8 2006	År 2 2006	Åk 8 2009	År 2 2009	Åk 8 2012	År 2 2012	Åk 8 2015	År 2 2015
Intresse	Intresse för samhällsfrågor	35%	53%	26%	41%	31%	44%	44%	53%
	Intresse för politik	21%	32%	15%	23%	20%	31%	32%	39%
Vilja och möjlighet	Vill påverka	45%	50%	38%	43%	37%	43%	49%	51%
	Möjlighet att föra fram sina åsikter: (vet inte)	42%	37%	39%	39%	34%	27%	46%	54%
	(ganska eller mycket stora)	14%	9%	10%	8%	13%	12%	19%	30%

Illustration 3:5: Intresse, vilja och möjlighet att påverka beslutsfattare, Sundsvall åk 8

I diagrammet ser vi t.ex. att viljan att påverka i den kommun man bor i (grön linje) har stigit till 49% bland eleverna i årskurs 8, år 2015. Samtidigt är det många som inte vet vilka möjligheter de har att föra fram sina åsikter (rosa linje).

Illustration 3:6: Intresse, vilja och möjlighet att påverka beslutsfattare, Sundsvall år 2 gymnasiet

I diagrammet ser vi t.ex. att viljan att påverka i den kommun som man bor i och samhällsintresse bland andraårsgymnasisterna följs åt - från strax över 50% år 2006 till ca: 40% 2009 och 2012 och slutligen tillbaka på ca: 50% år 2015.

Vilja och möjlighet att påverka

I diagrammen (3:5 och 3:6) är det visuellt framträdande hur skillnaderna ser ut mellan viljan och möjligheten att påverka. För åk 8 skiljer det 30 procentenheter och för gymnasiets år 2 skiljer det 21 procentenheter mellan viljan och möjligheten att påverka. Det stora glappet mellan viljan och möjligheten kan skapa frustration, kanske även lägre förtroende för demokratin. I detta avsnitt försöker vi problematisera det stora gapet mellan upplevd vilja och möjlighet att påverka bland annat genom att undersöka hur olika grupper svarar på dessa frågor. Vi kommer också att titta närmare på sambanden mellan viljan att påverka, möjligheten till inflytande och förtroendet för politiker i kommunen.

Trots att den upplevda möjligheten till inflytande är på förhållandevis låg nivå så kan vi i diagram 3:6 se att det för gymnasiegruppen har skett en kraftig ökning när det gäller uppfattningen om möjligheterna att föra fram sina åsikter. Tidigare år var det mellan 8 och 12 procent av respondenterna på gymnasiet som upplevde att de hade stora möjligheter att föra fram sina åsikter. I den senaste luppundersökningen, år 2015, är det 30 procent av gymnasieungdomarna i Sundsvall som upplever att de har stora möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen. Å andra sidan har det också skett en kraftig ökning av andelen som inte känner till möjligheterna att föra fram sina åsikter (från 27% år 2012 till 54% år 2015). Detta kan tyda på att det finns en polarisering, det vill säga att vissa ungdomar rustas ganska väl med information om sina rättigheter medan andra inte gör det.

Ett sådant argument skulle vara i linje med analysen i demokratiutredningen 2016 där man exempelvis lyfter fram en del faktorer som spelar roll för upplevelsen av möjligheten att påverka. Till exempel har man sett att det är vanligare att unga med högutbildade föräldrar både *vill* vara med och påverka och upplever att de faktiskt *kan* påverka politiska beslut i högre utsträckning än andra unga. Socioekonomisk status har också betydelse för upplevelsen av möjligheter att delta och påverka. Det är vanligare att unga som är ekonomiskt utsatta upplever att de har sämre möjligheter att påverka och de känner sig mindre delaktiga när man jämför med unga som inte är ekonomiskt utsatta. Dålig hälsa och låg självkänsla är också faktorer som påverkar känslan av delaktighet negativt (SOU 2016:5, s. 518).

Bakgrundsvariabler

Vi har undersökt hur svaren på frågan angående möjligheter att föra fram åsikter skiljer sig åt mellan olika grupper och vi använde data för länet för att få ett stort underlag. I analysen exkluderade vi de som svarade att de inte vet om de har möjligheter att föra fram sina åsikter (ca: hälften av ungdomarna). Det är en stor grupp som svarar *vet inte* och vi har anledning att undersöka dem närmare senare i kapitlet.

Som vi ser i diagrammet för högstadiet i Sundsvalls kommun (3:5) är det enbart 19 procent av ungdomarna som svarat att de upplever sig ha ”ganska” eller ”mycket stora möjligheter” att föra fram sina åsikter. I hela länet är det ungefär lika stor andel, 20 procent, vilket motsvarar 433 högstadieungdomar.

År 2 på gymnasiet är det 30 procent i Sundsvall och 19 procent (329 gymnasieungdomar) i länet som har svarat ”mycket” eller ”ganska stora möjligheter” att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen. Sundsvalls andraårsgymnasier ligger med andra ord över genomsnittet för länet när det gäller uppfattade möjligheter till inflytande.

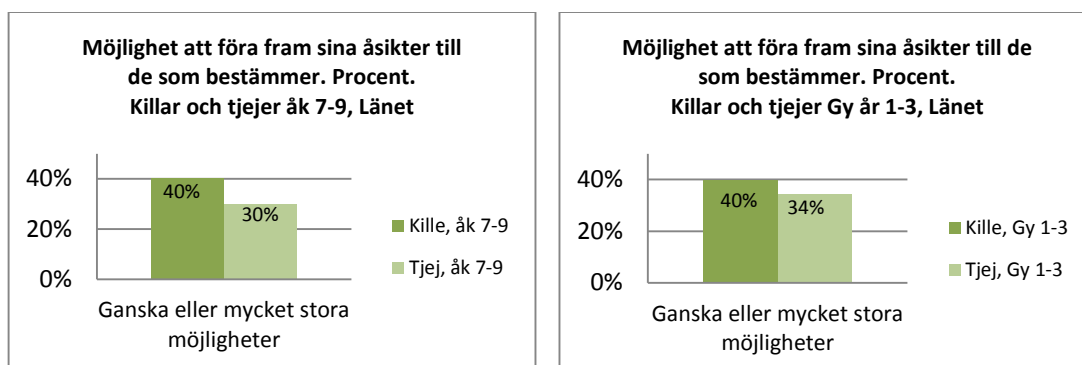
Vilka är det då som tenderar att svara positivt när det gäller tilltron till möjligheten att föra fram sina åsikter?

Först undersökte vi vilka bakgrundsfaktorer som kan förklara variationen i hur inflytande upplevs. Det var främst utifrån svaren från länets högstadieungdomar som vi kunde hitta statistiskt säkerställda samband mellan upplevelsen av graden av inflytande och de förklarande faktorer som vi har studerat. I en logistisk regressionsmodell testade vi om faktorerna kön, familjeanknytning, sexuell läggning och funktionsnedsättning kunde förklara variationen i hur graden av möjlighet att föra fram sina åsikter upplevs. Det vill säga, de ovan nämnda bakgrundsvariablerna analyserades samtidigt för att ta reda på om *bakgrund* spelar någon roll för hur man svarar på frågan om inflytande. Det visade sig att de två första faktorerna (kön och familjeanknytning) spelar roll. Det är lägre odds (oddskvot 0,61) för en tjej än för en kille att svara ”stora möjligheter att framföra åsikter” och det är högre odds (oddskvot 1,45) för en ungdom med utomnordisk anknytning att svara ”stora möjligheter”.

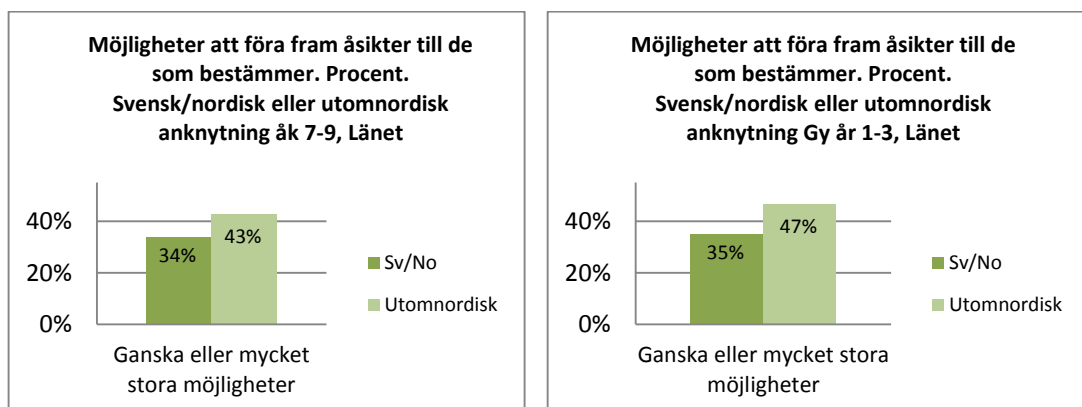
Ett annat sätt att beskriva skillnaderna i hur svaren på frågan om möjligheter till inflytande skiljer sig mellan könen är att titta på fördelningen av svaren mellan killar och tjejer i länet. I diagrammen nedan redovisas enbart svaren ”ganska” eller ”mycket stora möjligheter”. Andelen har beräknats efter att svarsalternativet ”vet inte” har räknats bort. I högstadiegruppen är det då 40 procent av killarna och 30 procent av tjejerna i länet som har svarat att de har ganska eller mycket stora möjligheter att föra fram sina åsikter. Det är med andra ord något vanligare att killar i årskurs 7-9 i länet svarar att de har stora möjligheter att föra fram sina åsikter. Skillnaden minskar bland gymnasieungdomarna (40% av killarna och 34% av tjejerna).

Studerar vi istället den beroende variabeln ”viljan att påverka i sin kommun” med samma uppsättning bakgrundsvariabler (kön, familjeanknytning, sexuell läggning och funktionsnedsättning) visar det sig istället att viljan att påverka är något högre

bland tjejerna. Det vill säga, det är något fler tjejer än killar som svarar att de *vill* påverka, samtidigt som det är något färre tjejer än killar som upplever att de *får* påverka.

Familjeanknytning är en variabel som förklarar en del av variationen i möjligheter att påverka, både i högstadie- och gymnasiegruppen. Unga med utomnordisk anknytning skattar möjligheten till inflytande något högre än ungdomar som inte har utomnordisk anknytning. Samma tendens kunde vi observera i tidigare luppundersökningar.

När det gäller viljan att påverka i den kommun som man bor i så är det enbart bakgrundsvariabeln kön som har ett signifikant samband i båda åldersgrupperna, där det är något högre chans att man svarar ”vill påverka” om man är tjej jämfört med om man är kille. I gymnasiegruppen är även variabeln sexuell läggning betydelsefull när det gäller viljan att påverka. Det är något vanligare att ungdomarna som har svarat att de inte har en heterosexuell läggning vill påverka i frågor som rör deras kommun (oddskvot 1,77).

Negativa livserfarenheter

I en annan regressionsmodell testades huruvida negativa livserfarenheter så som mobbning och orättvis behandling påverkar upplevelsen av möjligheten att föra

fram sina åsikter. De statistiskt säkerställda samband som vi kunde hitta här var att dålig hälsa, erfarenhet av att åtminstone någon gång ha blivit utsatt för orättvis behandling samt att man inte är ”mycket nöjd” med livet på det stora hela är mer vanligt förekommande hos dem som har lägre tilltro till inflytande.

Modellen testades både på högstadie- och gymnasiegruppen. För gymnasiegruppen är det bara faktorn *inställningen till livet* som har ett statistiskt säkerställt samband vad gäller variationen i tilltron till inflytande. Liksom för högstadiegruppen finns det ett negativt samband mellan stora möjligheter till inflytande och att man inte känner sig mycket nöjd med sitt liv på det stora hela.

Samma uppställning av förklarande variabler, negativa livserfarenheter, testades på variabeln ”viljan att påverka i sin kommun”. Både bland högstadie- och gymnasieungdomarna i länet är det enbart variabeln *orättvis behandling* som kan förklara en del av variationen i *viljan till inflytande*. Det är vanligare att de som åtminstone någon gång har blivit utsatta för orättvis behandling svarar att de vill påverka. Bland de som har känt sig orättvist behandlade åtminstone någon gång det senaste halvåret är det kring 60 procent som svarar att de vill påverka jämfört med strax över 40 procent av de som inte har erfarit orättvis behandling som vill påverka. Detta gäller både för högstadieungdomarna och också gymnasieungdomarna i länet.

Gapet mellan viljan att påverka och möjligheten att föra fram sina åsikter bör tas på stort allvar. Det ena skälet är att det kan finnas risk att det skapas frustration eller kanske till och med uppgivenhet hos de individer som vill påverka men som upplever att de har små möjligheter att göra det. Inte minst bör vi uppmärksamma den skillnad som framträder mellan killar och tjejer som inte enkelt kan förklaras utan bör ses som en indikation på ett större strukturellt mönster. Även den grupp av individer som någon gång upplevt sig orättvist behandlade har högre benägenhet att vilja påverka samtidigt som de i lägre utsträckning svarar att de har stora möjligheter att påverka.

Här finns det en stor outnyttjad potential. En outnyttjad resurs för samhällsutvecklingen! De individer som har självupplevd erfarenhet av orättvis behandling kan bidra till att utveckla ett mer inkluderande samhälle. Likaså är det inte orimligt att tänka sig att de individer som svarat att de inte är heterosexuella kan bidra till att uppmärksamma heteronormativa begränsningar i samhället som systematiskt missgynnar grupper av individer. Vår hypotes är just den att anledningen till att icke-heterosexuella i högre utsträckning vill påverka är för att de ser saker som behöver förändras i samhället. I dagens samhälle utgår vi från heterosexualitet som norm, vilket många gånger exkluderar individer som inte är heterosexuella.

Vilja, möjlighet och förtroende

Det finns inget statistiskt samband mellan viljan att påverka och upplevda möjligheter att föra fram sina åsikter. Inte heller har viljan att påverka något samband med hur stort förtroende man känner för politiker. Däremot finns det ett svagt positivt statistiskt samband mellan möjligheten att föra fram sina åsikter och förtroende för politiker. Förklaringsgraden är dock låg (korrelationen är ca 0,15 både för högstadie- och gymnasiegruppen).

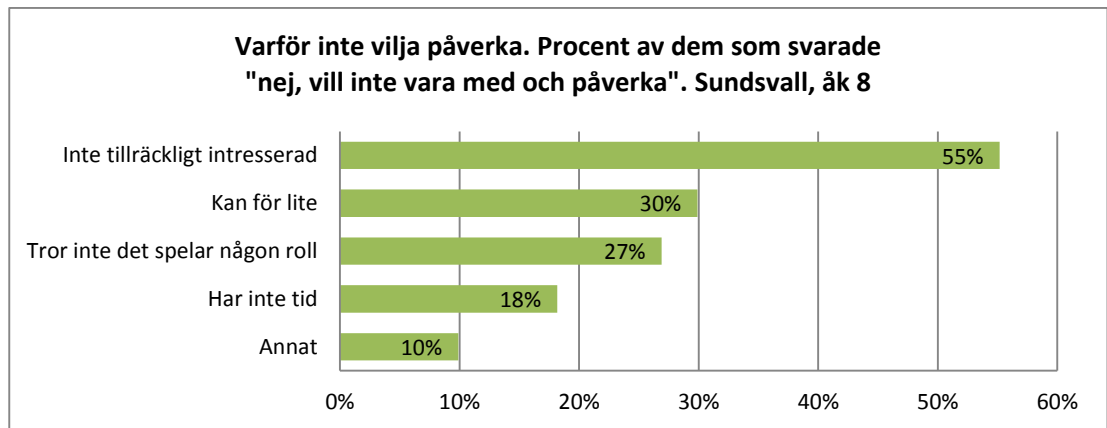
Det är ett stort problem att nästan hälften (46 %) av Sundsvalls elever i åk 8 och över hälften (54 %) av eleverna på gymnasiets år 2, svarar att de inte vet vilka möjligheter de har att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen. Enligt artikel 42 i barnkonventionen åtar sig konventionsstaterna att:

[...] genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Att hälften av ungdomarna inte känner till vilka rättigheter de har att framföra sina åsikter till politiken måste tolkas som en allvarlig brist där vi inte lever upp till barnkonventionens mål. Till skillnad från de som svarade att de hade stora eller små möjligheter till inflytande (d.v.s. de som inte svarade "vet ej" på möjligheter att föra fram åsikter), kan vi se att det finns ett positivt samband mellan kännedom om möjligheter och viljan att påverka. Det innebär att det är något större risk att de som inte känner till sina möjligheter svarar att de inte vill påverka.

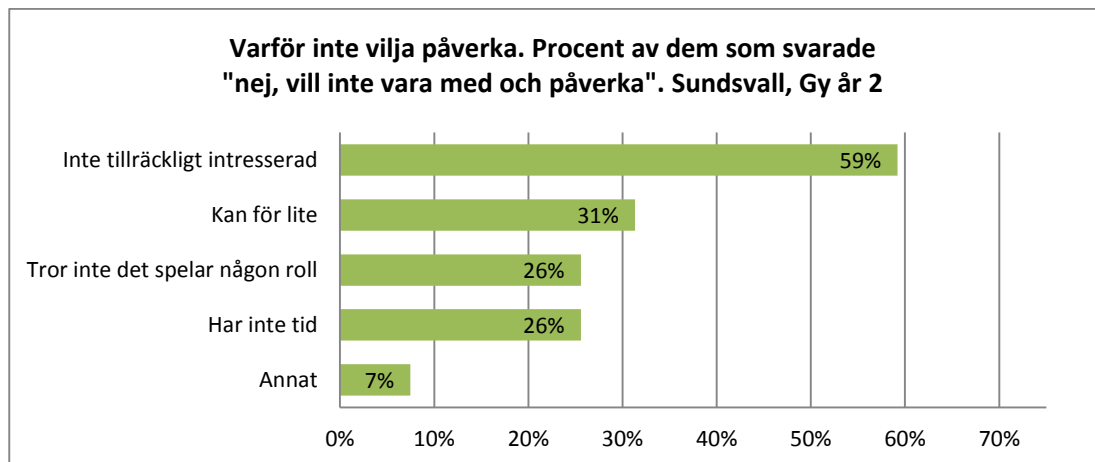
Bland eleverna i åk 8 i Sundsvalls kommun är det 437 elever som svarar att de inte vill vara med och påverka i frågor som rör den kommun de är bosatta i. Det motsvarar 51 procent av eleverna som har svarat på frågan. I gymnasiets år 2 är det 350 elever (49 % av de som svarat) som uppger svarsalternativet "nej". När vi tittar på anledningar till varför dessa individer inte vill påverka så är det vanligaste svaret att man inte är tillräckligt intresserad (55 % av högstadieeleverna och 59 % av gymnasieeleverna som svarat att de inte vill påverka). Här kunde eleverna uppge flera orsaker till att inte vilja påverka, vilket kan innebära att man både har uppgett ointresse och att man kan för lite. Vi tolkar detta som att det inte är ointresse främst som är orsaken till att man inte vill påverka. Ungefär en fjärdedel av eleverna i åk 8 i länet svarade både att de inte ville vara med och påverka och att de inte visste vilka möjligheter de hade att föra fram sina åsikter. Kunskaper om hur någonting fungerar, oavsett vilket område vi talar om, leder till ett ökande intresse och engagemang. Det vill säga, kunskaper om hur det politiska systemet fungerar och kunskaper om hur man kan påverka skulle säkerligen leda till att färre svarar "nej" på frågan om de vill påverka i sin kommun.

Illustration 3:7: Anledningar till varför man inte vill påverka, Sundsvall åk 8

Vi ser att den vanligaste orsaken som uppges på frågan om varför man inte vill påverka är att inte tillräckligt intresserade (55%). Nästan en tredjedel svarar att de kan för lite.

Illustration 3:8: Anledningar till varför man inte vill påverka, Sundsvall år 2 Gymnasiet

Vi ser att den vanligaste orsaken som uppges på frågan om varför man inte vill påverka är att inte tillräckligt intresserade (59%). Nästan en tredjedel svarar att de kan för lite.

HÄLSA

Begreppet hälsa har en central roll i det hållbarhetsarbete som sker på olika nivåer både nationellt och internationellt. Världshälsoorganisationen (WHO) publicerade år 2008 en inflytelserik rapport Utjämnade hälsoskillnaderna inom en generation även kallad Marmotrapporten, som ur ett globalt perspektiv slog fast att ”social orättvisa dödar människor i stor skala”. I rapporten betonades särskilt vikten av ett helhetsgrepp på samhällsstrukturer och levnadsvillkor för jämlik hälsa (WHO 2008). Hälsa kan således förstås som ett helhetsperspektiv som omfattar både strukturella faktorer (exempelvis samhällsekonomi, miljö); livsvillkor (så som boende, utbildning, hälso-/sjukvård); levnadsvanor samt sociala nätverk och relationer (Forkby och Nilsson, 2013).

Den svenska folkhälsopolitiken utgår från elva målområden med syftet att skapa samhällseliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen (Regeringens proposition 2007/08:110 *En förnyad folkhälsopolitik*). Sex av elva målområden för det folkhälsofrämjande arbetet berörs i luppenkäten. Dessa är *delaktighet och inflytande i samhället, ekonomiska och sociala förutsättningar, barn och ungas uppväxtvillkor, fysisk aktivitet, matvanor och tobak, alkohol och narkotika*.

Ungdomars hälsa

Förhållanden under barn- och ungdomsåren har betydelse för såväl den psykiska som fysiska hälsan under resten av livet (Folkhälsoinstitutet, 2013). De flesta ungdomar, både flickor och pojkar, upplever att de har en god hälsa men besvär av stress och nedstämdhet är relativt vanliga och ökar med stigande ålder (Folkhälsomyndigheten, 2014; Hutton m.fl., 2014). Depressiva symtom och stress hänger ihop dels med förändringar under ungdomstiden dels med förväntningar på skolprestationer och på den sociala arenan (Olsson 2013).

I Sverige genomförs var fjärde år undersökningen Skolbarns hälsovanor. Sedan mitten av 1980-talet har de självrappporterade psykiska symtomen på psykisk ohälsa fördubblats (Folkhälsomyndigheten, 2014). Liknande mönster, med ökande psykosomatisk ohälsa bland tonåringar, kan ses i flera andra jämförbara länder i västvärlden (Ravens-Sieberer, 2009). När det gäller ungdomars levnadsvanor ses en positiv utveckling, främst för klassiska riskområden som användning av tobak och alkohol. Både rökning och alkoholkonsumtion visar de lägsta siffrorna sedan undersökningen startades 1985/86. Andelen elever som är tillräckligt fysiskt aktiva är dock fortsatt liten. Samtidigt ökar andelen ungdomar som uppger att de tränar fyra gånger i veckan eller mer och är den största sedan 1986/86 (Folkhälsomyndigheten, 2014). De områden om ungdomars hälsa som nämns ovan berörs även av frågor i Lupp-enkätens avsnitt om hälsa.

Med bakgrund av ovan är det värt att poängtera att ungdomarnas hälsa inte enbart avhandlas i detta kapitel. Hälsa bör förstås i relation till de övriga resultaten som presenteras i rapporten. Vi kommer att redogöra för några samband utifrån det holistiska perspektivet på hälsa (Medin & Alexanderson, 2000) där vi menar att hälsa bland annat innebär att skapa en meningsfull tillvaro på flera livsområden. Innan vi presenterar resultaten över samband vill vi först blicka tillbaka och redovisa indikatorer för hälsa som vi har följt över tid i tidigare lupp-rapporter.

Indikatorer för hälsa

Lupp-enkäten innehåller ett antal frågor vilka kan fungera som indikatorer på god eller dålig hälsa. Vi har kategoriserat frågorna i tre olika typer av hälsoindikatorer (Tabell 4.1). Den första typen, *Hälsoindikatorer 1*, är ungdomarnas självskattning av sin hälsa. Där redovisar vi indikatorerna *bra hälsa* och *inte bra hälsa*. *Bra hälsa* motsvarar andelen som svarar ”bra” eller ”mycket bra” – de två högsta skattningarna av fem alternativ - på frågan om hur de bedömer sin hälsa. *Inte bra hälsa* motsvarar andelen som uppger någon av de tre lägsta skattningarna, d.v.s. ”mycket dålig”, ”ganska dålig” eller ”varken bra eller dålig”.

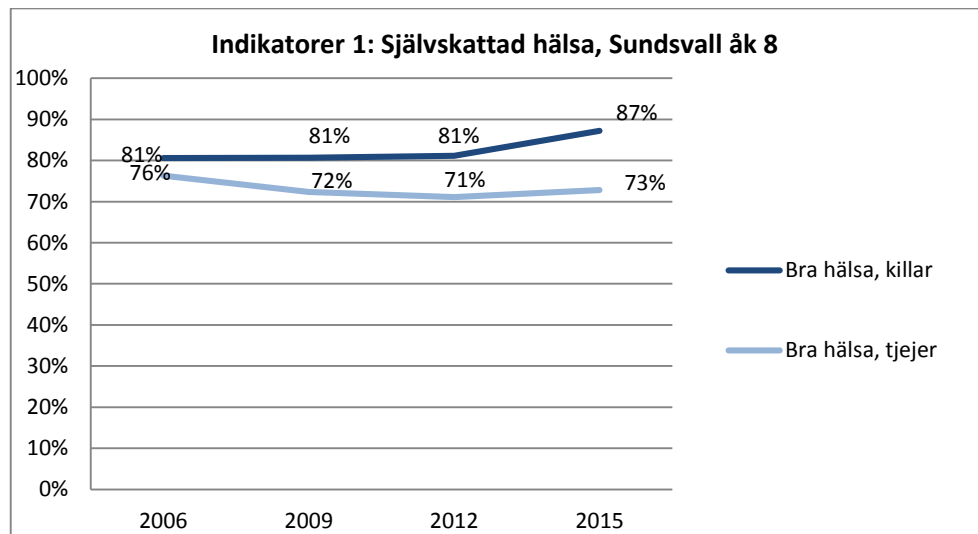
Den andra typen, *Hälsoindikatorer 2*, innehåller frågorna som handlar om levnadsvanor så som fysisk aktivitet, matvanor och konsumtion av alkohol och tobak. Fysisk aktivitet redovisas med indikatorn *tränar varje vecka*, d.v.s. andelen som svarar att de tränar minst en gång i veckan eller oftare. Matvanor redovisas med indikatorn *hoppar över måltider*. Det motsvarar andelen som har svarat att de hoppar över frukost, lunch, eller middag flera gånger i veckan eller oftare. Konsumtionen av *alkohol och tobak* redovisas som andelen som har svarat att de röker, snusar, dricker folköl eller dricker starköl/starkcider/alkoläsk/vin/sprit någon gång i månaden eller oftare.

Slutligen den tredje typen, *Hälsoindikatorer 3*, omfattar frågorna som handlar om *psykosomatiska besvär* så som huvudvärk, ont i magen och svårt att somna. Precis som indikatorerna *hoppa över måltider* och *alkohol och tobak*, består indikatorn för psykosomatiska besvär av flera frågor som utgör ett index. Indikatorn redovisar medelvärdet för andelen som har uppgett att de känner av besvär en gång i veckan eller oftare när det gäller huvudvärk, magont, stress, nedstämdhet och sömnsvårigheter.

Illustration 4.1: Översikt hälsoindikatorer. Frågeområden och antal frågor som ställdes inom varje frågeområde i Luppenkäten år 2015.

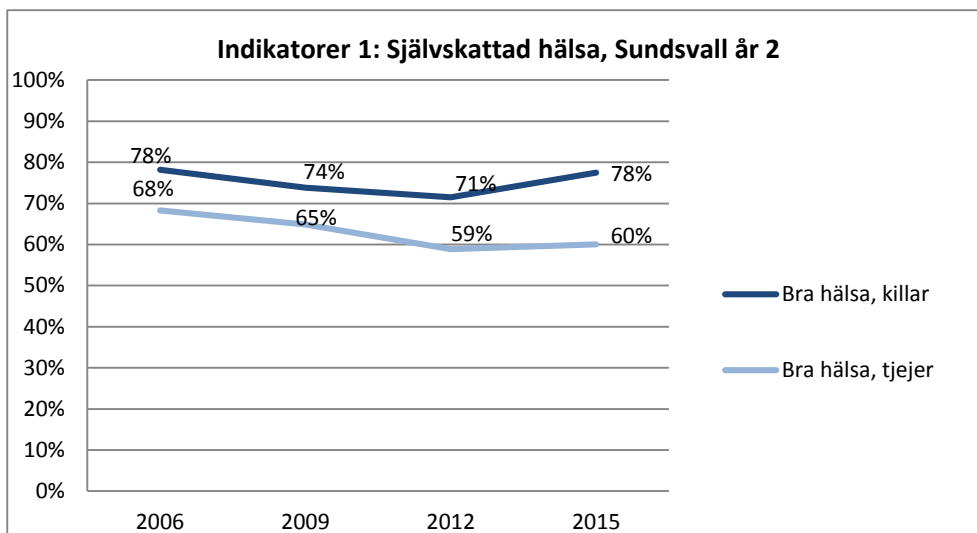
Hälsoindikator		Omfattar frågor om:	Antal frågor i Luppenkäten
1	Självskattad hälsa	- Hur du bedömer din hälsa - Hur du mår - Hur du känner dig	1
2	Levnadsvanor	- Tränar dig andfådd eller svettig - Användning av anabola steroider, cigaretter, snus, prestationshöjande medel, alkohol och narkotika - Hur du får tag på alkohol/narkotika - Får du dricka för dina föräldrar - Hur du känner dig	15
3	Psykosomatiska besvär	- Huvudvärk - Ont i magen - Stress - Nedstämdhet - Sömn	6

Illustration 4.2: Hälsoindikatorer 1, självskattad hälsa, Sundsvall åk 8

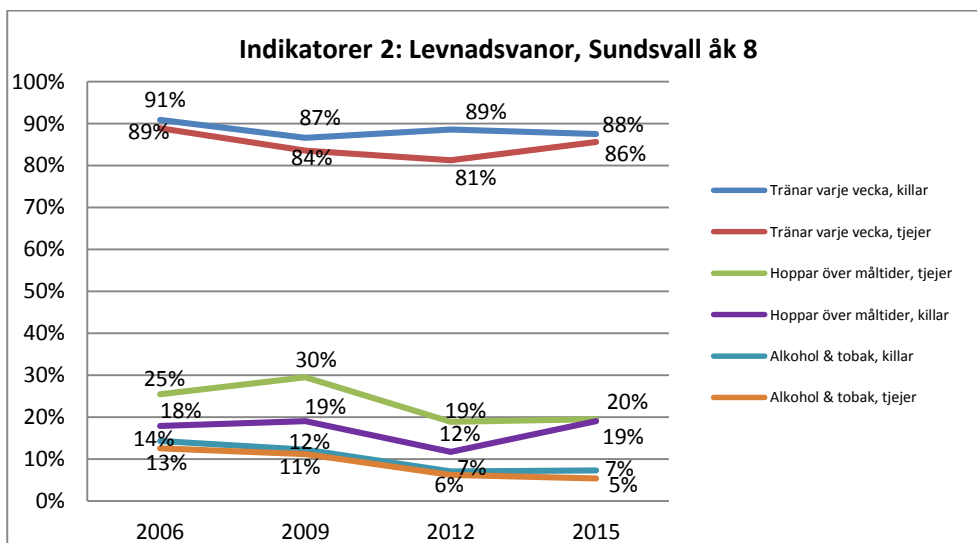
Utifrån diagrammet kan vi utläsa att majoriteten av ungdomarna i åk 8 skattar sin hälsa som bra (*bra* eller *mycket bra*). Vi ser också att det finns skillnader mellan hur killar och tjejer skattar sin hälsa. År 2015 svarar 87 procent av killarna och 73 procent av tjejerna att de har "bra" eller "mycket bra" hälsa.

Illustration 4.3: Hälsoundikatorer 1, självskattad hälsa, Sundsvall Gy år 2

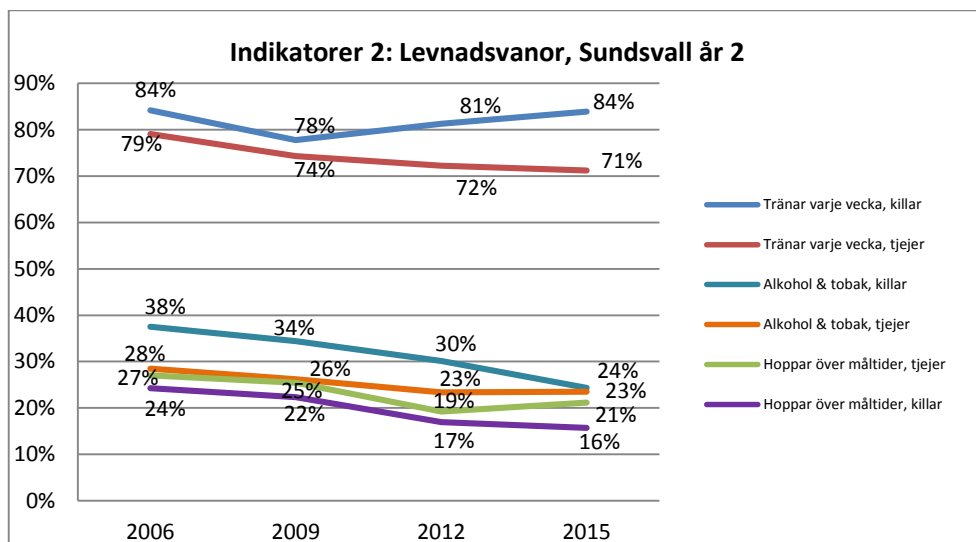
I diagrammet ser vi att majoriteten av ungdomarna på gymnasiets år 2 skattar sin hälsa som bra (bra eller mycket bra). Vi kan också se att det finns skillnader mellan hur killar och tjejer

Illustration 4.4: Hälsoundikatorer 2, levnadsvanor, Sundsvall åk 8

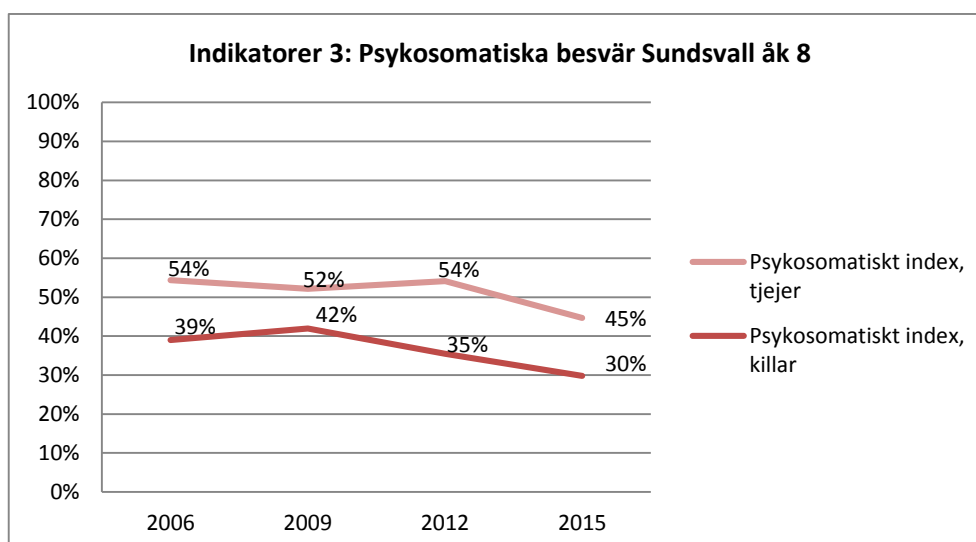
I diagrammet ser vi att vanan att träna minst en gång i veckan ligger på en hög nivå och att vanorna att hoppa över måltider och konsumera alkohol och tobak ligger på relativt låga nivåer. Konsumtionen av alkohol och tobak har minskat över tid. I år ligger konsumtionen på samma nivå som vid förra mätningen. Det vill säga, år 2015 är det 7 procent av killarna och 5 procent av tjejerna i åk 8 som röker, snusar eller dricker minst någon gång i månaden.

Illustration 4.5: Hälsoundikatorer 2, levnadsvanor, Sundsvall Gy år 2

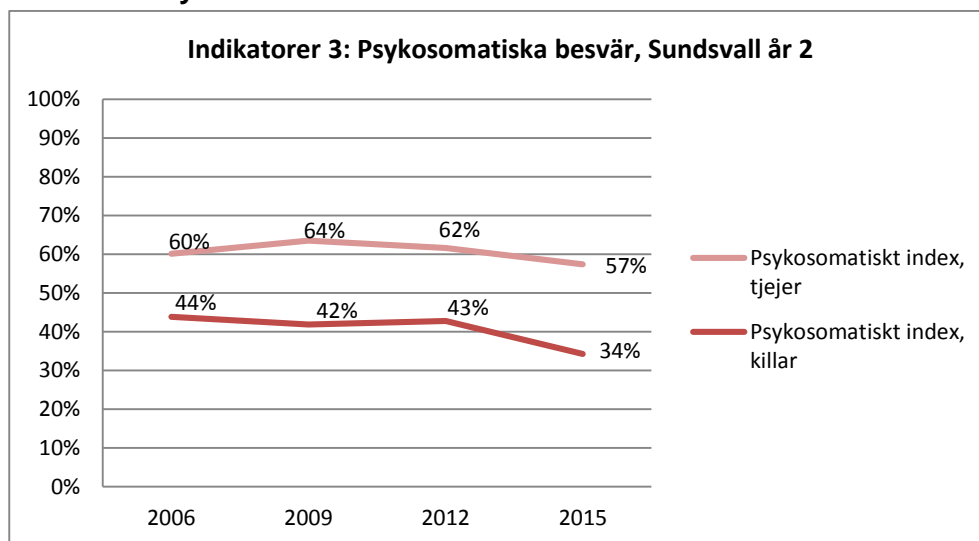
I diagrammet ser vi att vanan att träna minst en gång i veckan ligger på en ganska hög nivå och att vanorna att hoppa över måltider och konsumera alkohol och tobak ligger på relativt låga nivåer. Konsumtionen av alkohol och tobak minskar. År 2006 var det 38 procent av killarna och 28 procent av tjejerna som konsumerade alkohol och tobak minst någon gång i månaden. År 2015 är det 24 procent av killarna och 23 procent av tjejerna.

Illustration 4.6: Hälsoundikatorer 3, Psykosomatiska besvär, Sundsvall åk 8

I diagrammet ser vi en nedåtgående trend när det gäller psykosomatiska besvär både för killar och för tjejer. Till exempel har psykosomatiska besvär bland tjejerna i åk 8 sjunkit från 54 procent år 2006 till 45 procent år 2015.

Illustration 4.7: Hälsoindikatorer 3, Psykosomatiska besvär, Sundsvall Gy år 2

I diagrammet ser vi en nedåtgående trend när det gäller psykosomatiska besvär både för killar och för tjejer. Till exempel har psykosomatiska besvär bland killarna år 2 på gymnasiet sjunkit med 9 procentenheter sedan förra mätningen (från 43% år 2012 till 34% år 2015).

Samband mellan hälsa och andra faktorer i Lupp-enkäten

Samtliga analyser av samband mellan självskattad hälsa och andra faktorer i Lupp-enkäten har genomförts på länsnivå – både för högstadiet och gymnasiet.

I en logistisk regressionsmodell undersöktes om ungdomarnas självskattning av hälsa kan förklaras av hur positiv framtidssyn individen har samt hur individen uppfattar sina möjligheter att föra fram åsikter till beslutsfattare. Analysen visar att både positiv framtidssyn och upplevelsen att man har goda eller mycket goda möjligheter att föra fram sina åsikter har en positiv effekt på den självskattade hälsan. Exempelvis en högstadielev som svarar att hon/han har *mycket positiv framtidssyn* har större sannolikhet att skatta sin hälsa som *mycket god* (oddskvot 4,46) jämfört med en högstadielev som inte svarar *mycket positiv framtid* (givet att de svarar lika på de övriga frågorna som inkluderats).

Skillnaderna i svaren gällande framtidssyn och möjligheter att påverka, kopplat till självskattad hälsa, kan också åskådliggöras på gruppnivå. Detta görs i nedan följande diagram. I diagrammen på vänster sida redovisas svaren för de ungdomar som har skattat sin hälsa som *ganska bra*, *varken eller*, *ganska dålig* eller *mycket dålig*. I diagrammen på höger sida redovisas svaren för de ungdomar som skattat sin hälsa som *mycket bra*.

Illustration 4.8.1

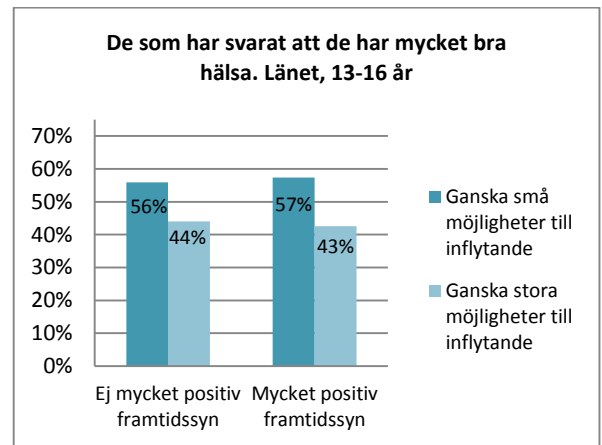
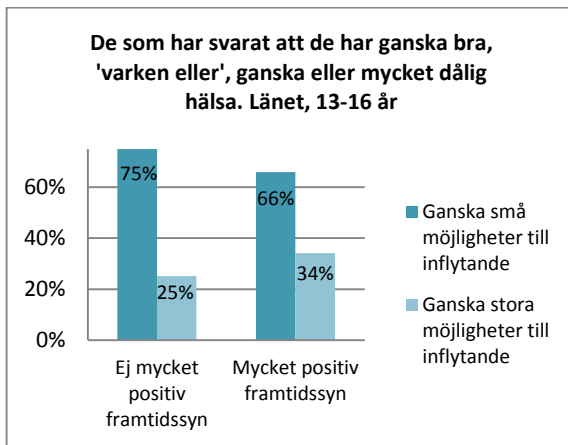

Illustration 4.8.2

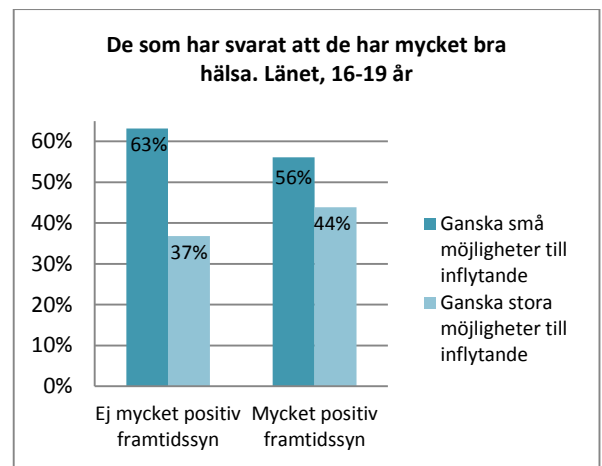
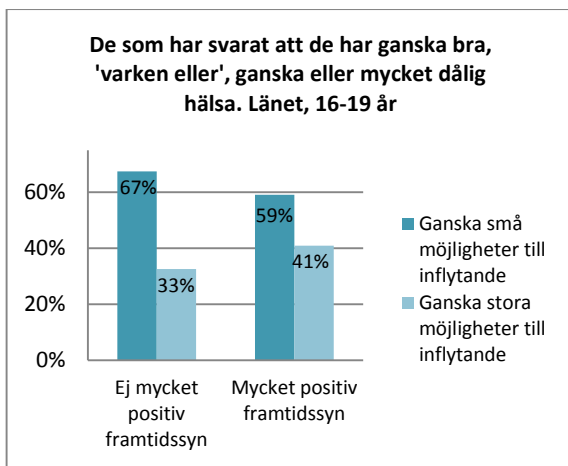

Illustration 4.8.3

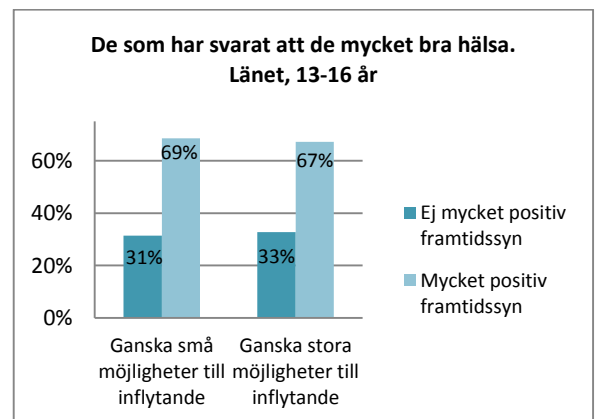
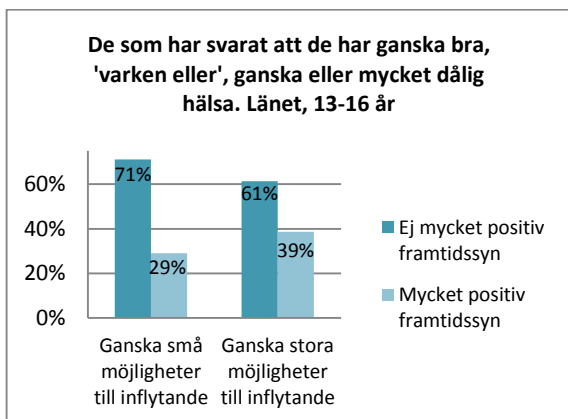
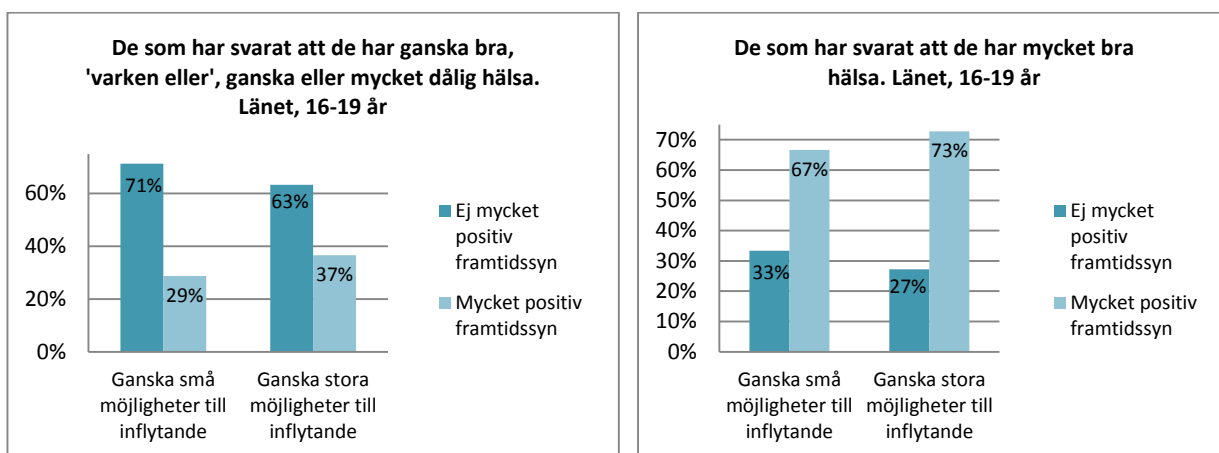

Illustration 4.8.4

I diagrammen ser vi fördelningen över svaren på frågorna om möjlighet att föra fram sina åsikter och synen på framtiden, dels för gruppen som har svarat att de inte har mycket bra hälsa, dels för gruppen som har svarat att de har mycket bra hälsa. Diagrammen 4.8.1. till 4.8.4. visar att självskattningen av hälsa har betydelse för framtidssynen och för upplevelsen av möjligheter till inflytande. I gruppen som skattar sin hälsa som ganska bra, varken eller, ganska dålig eller mycket dålig, och som svarar att de har små möjligheter att föra fram sina åsikter, så är det 29 procent som har en mycket positiv framtidssyn. De som däremot skattar sin hälsa som mycket bra och upplever att de har små möjligheter till inflytande är det istället hela 67 procent som har en mycket positiv framtidssyn. Det finns också en interaktionseffekt mellan framtidssyn och möjligheter till inflytande. En mycket positiv framtidssyn är vanligare om man upplever att man har ganska eller mycket stora möjligheter till inflytande.

Jämför vi svarsfördelningen på frågorna mellan de ungdomar som skattar sin hälsa som mycket bra och referensgruppen – inte mycket bra – ser vi exempelvis att ”mycket positiv framtidssyn” är betydligt vanligare hos gruppen unga som skattar sin hälsa som mycket bra.

Vi undersökte också hur dessa samband, d.v.s. samband mellan *framtidssyn*, *möjlighet att föra fram sina åsikter* och *mycket bra hälsa* ser ut bland de ungdomar som har svarat att de inte vill påverka och som uppgav att de *kan för lite* eller att det *inte spelar någon roll* om de framför sina åsikter eller inte. Även för dessa specifika grupper finns ett starkt positivt samband mellan mycket positiv framtidssyn och mycket god hälsa.

I en linjär regressionsmodell undersökte vi om variationen i självskattningen av hälsa kunde förklaras av att ha blivit utsatt för mobbning och orättvis behandling. I samma modell inkluderades några av trygghetsvariablerna, nämligen – *trygghet i hemmet eller i skolan* samt *trygghet på tåg/buss eller i centrum*. Frågorna kodades

så att 0 betyder trygg och 1 betyder otrygg. Detta eftersom vi ville testa hypotesen om negativa livserfarenheter och otrygghet har ett negativt samband med god hälsa. Både bland högstadieungdomar och bland gymnasieungdomar i länet visade sig dessa variabler spela roll för den självskattade hälsan. Alla effekter är signifikanta (signifikansvärden 0,001 eller 0,000) och sambanden är negativa. Det innebär att det är större sannolikhet att uppleva hälsan som dålig om man har blivit utsatt för mobbning, orättvis behandling eller om man känner sig otrygg, både på de platser där man vistas varje dag – hemmet och skolan och på offentliga platser så som i centrum eller i lokaltrafiken.

Reflektioner

På det stora hela ses i Västernorrland och i Sundsvall en positiv trend för ungdomars hälsa avseende de hälsofaktorer som ingår i 2015 års Lupp-enkät. Hälsoindikatorn Självskattad hälsa har förbättrats för pojkar, både i årskurs 8 och i gymnasiet. För flickor ligger indikatorn på en i stort sett oförändrad nivå jämfört med förra undersökningen vilket indikerar att den tidigare trenden, där flickors självskattade hälsa stadigt försämrats under flera år, tycks ha avstannat.

Levnadsvanorna, hälsoindikator 2, är i stort sett oförändrade. Bland ungdomarna i årskurs 8 kan en positiv förändring ses för flickor, där andelen som tränar varje vecka har ökat något. Motsvarande förändring sågs även bland pojkar i gymnasiet. Enligt folkhälsomyndigheten (2014) är andelen pojkar och flickor som uppger att de tränar fyra gånger eller fler i veckan den största sedan mätningarna började för 30 år sedan. Samtidigt är andelen ungdomar som är tillräckligt fysiskt aktiva liten. Resultaten tyder på att barn och unga rör sig allt mindre i vardagen. Den ökade skärmtiden, framför allt bland pojkar, visar att stillasittandet ökat, vilket i sin tur befaras öka risken för ohälsa. I Lupp-enkäten finns inte tillräckligt många frågor för att kartlägga hur mycket ungdomarna rör sig i vardagen.

För pojkar i årskurs 8 ses i Lupp-enkäten en negativ förändring där en större andel än tidigare uppger att de hoppar över måltider. Detta innebär att pojkarna nu har kommit upp i samma nivå som flickorna och skillnader som tidigare fanns mellan könen försvunnit (Dalin, Bostedt & Blusi, 2013). Det är nu lika många pojkar som flickor i årskurs 8 som uppger att de regelbundet hoppar över måltider, det vill säga var femte elev. Orsaker till varför elever hoppar över måltider undersöktes inte i enkäten men en orsak kan vara att man inte är nöjd med sin kropp och därför vill gå ner i vikt. En svensk studie från 2014 visade att andelen 15-åriga pojkar som försöker gå ned i vikt hade ökat jämfört med tidigare mätningar (Folkhälsomyndigheten, 2014). Huvuddelen av enkätfrågorna för hälsoindikator 2 berörde användning av tobak, alkohol och narkotika. Jämfört med tidigare Lupp-mätningar var värdena så gott som oförändrade, dock kunde en positiv förändring ses: att användandet av alkohol hade minskat bland pojkar i gymnasiet. Denna utveckling

överensstämmer med resultat från andra studier som visar att förekomsten av dessa klassiska riskfaktorer minskar bland ungdomar (Folkhälsomyndigheten (2014).

För hälsoindikator 3, psykosomatiska besvär, fortsätter den positiva trenden. Förekomst av psykosomatiska besvär minskade i båda åldersgrupperna, för både flickor och pojkar. Detta resultat blir särskilt intressant eftersom utvecklingen i under många år gått åt motsatt håll (Ravens-Sieberer, 2009; Folkhälsomyndigheten, 2014; Hutton m.fl., 2014). De frågeområden som berörs i hälsoindikator 3 har av förklarliga skäl fokus på traditionella psykosomatiska besvär. En del av de besvär som listas kan dock ha fysiska eller biologiska orsaker och måste inte nödvändigtvis för alla individer vara psykosomatiska. Det kan vara av värde att hålla i åtanke att förekomst av kroniska sjukdomar ökar bland barn och ungdomar i Sverige. Astma, hönsnuva och eksem har blivit ett folkhälsoproblem (Socialstyrelsen, 2009). I skolåldern har 8–10 procent astma vilket motsvarar ca 120 000 barn och ungdomar (Hesselmar et al, 2014; Svenska barnläkareföreningen, 2015; Skolverket, 2016). Även andra kroniska sjukdomar, som tex diabetes ökar stadigt. 2014 fanns det nästan 8000 barn och ungdomar med diabetes i Sverige (Ludvigsson, 2014).

Ungdomars hälsa påverkas av betydligt fler faktorer än de som ingår i frågorna under avsnittet hälsa. Ett sätt att eftersträva ett tydligare helhetsperspektiv är genom sambandsanalyser med faktorer från andra område i Lupp, som man anar kan påverka hälsan. Utifrån ett holistiskt synsätt på hälsa ville forskarna i arbetet med lupp-enkäten i Västernorrland undersöka samband mellan självskattad hälsa och faktorer som ligger utanför hälsoområdet. Sambandsanalyserna visade att det finns positiva samband mellan att se mycket positivt på sin framtid, ha goda möjligheter att föra fram sina åsikter och att uppleva sig ha mycket god hälsa. De visade också att det fanns starka negativa samband mellan att ha blivit utsatt för mobbning och orättvis behandling. Att vidga perspektiven och se utanför traditionella ramar kan leda till nya värdefulla upptäckter och visa företeelser som annars skulle kunna vara svåra att identifiera. Det tydliggör också att andra faktorer än de klassiska hälsofaktorerna kan påverka hur ungdomar mår och skattar sin hälsa.

I Lupp-enkäten är Hälsa ett relativt litet område. Mer än hälften av frågorna handlar om levnadsvanor och klassiska riskfaktorer som alkohol, tobak och narkotika ges stort utrymme. Trenden i tidigare undersökningar om ungdomars hälsa har i flera år varit minskning av dessa riskfaktorer (Dalin, Bostedt, & Blusi, 2013; Folkhälsomyndigheten, 2014;). Det kanske inte längre är frågor om var man får tag på sina droger som är mest relevant för att få kunskap om ungdomars hälsa? I Lupp-enkäten saknas en del faktorer som senare års forskning visat ha betydelse för ungdomars hälsa. Droger används av relativt få, och det finns andra faktorer som i allt större grad tycks påverka ungdomars hälsa. Svensk forskning har visat att vara på sociala medier mer än 10 gånger per dag, var associerat med trötthet i skolan, sömnsvårigheter och senare läggdags på vardagkvällar vilket förutom att påverka

hälsan får konsekvenser för skolarbetet (Garmy, 2014). Elever som kontrollerade Facebook i samband med läsläsning har i genomsnitt lägre betyg än de som inte har denna vana (Rosen et al. 2013). Någon fråga om medievanor skulle därför kunna vara värdefullt att tillföra inför framtida sambandsanalyser.

TRYGGHET

Att få vara trygg i sina livssammanhang är en viktig aspekt av ungas rättigheter. I de mänskliga rättigheterna, såväl som i barnkonventionen, uttrycks bland annat rätt till skydd mot diskriminering (Barnkonventionen artikel 2), skydd mot övergrepp (artikel 19), och skydd mot sexuellt utnyttjande (artikel 34). I Luppundersökningen ingår några frågor om utsatthet för hot och våld samt orättvis behandling. Vi kommer att redovisa hur högstadie- och gymnasieungdomarna har svarat på dessa frågor. Genom Lupp kartläggs också ungdomars känsla av trygghet och otrygghet i olika vardagsmiljöer. Dessa frågor relaterar, som vi ser det, till ungdomars livsvillkor i stort. Känslan av trygghet eller otrygghet handlar inte bara om oro för brott. Trygghet kan också betraktas som en grundläggande komponent när det gäller det egna måendet, känslan av sammanhang, meningsfullhet och delaktighet. Forkby och Nilsson (2013) menar att känslan av otrygghet kan leda till, men också vara en konsekvens av, bristande delaktighet. Därför menar författarna att:

Ungdomars upplevelse av otrygghet är viktig att identifiera och motverka i ett samhälle som ska grundas på social sammanhållning och allas delaktighet. Brist på social sammanhållning riskerar att föda utanförskap och skapa segregation och är alltså ytterst en fråga om demokrati. (Forkby & Nilsson, 2013, s. 51)

I det följande kommer vi först att redovisa ungdomarnas upplevelse av trygghet över tid. Därefter kommer vi att redovisa den rapporterade utsattheten för orättvis behandling, mobbning, hot, våld och trakasserier. Liksom i rapporten 2012 kommer vi att belysa trygghetsaspekterna uppdelat på kön. Med utgångspunkt i tidigare forskning samt officiell brottsstatistik finns det anledning att studera hur tjejers och killars upplevelse av trygghet skiljer sig åt.

Upplevelse av trygghet

I tabellerna nedan redovisas indikatorerna på frågorna som handlar om trygghet i olika vardagsmiljöer. Vi har valt att redovisa fördelningen för de som svarat ”alltid” och ”oftast” trygg. Den indikatorn har vi benämnt *trygg*. Vi har också valt att studera förändringen över tid gällande svars-kategorin ”alltid trygg”. Forkby och Nilsson (2013) menar exempelvis att unga har rätt att *alltid* känna sig trygga i de vardagsmiljöer som är obligatoriska för dem, så som hemmet och skolan. Vilken nivå av trygghet som är acceptabel och bör eftersträvas är förstås en fråga om tolkningsramar samt vad som ligger till grund för skattningen. För att nyansera dis-

kussionen menar vi att det är meningsfullt att redovisa både indikatorn *trygg* och indikatorn *alltid trygg*.

När det gäller trygghetsindikatorernas förändring över tid finns det några saker att vara uppmärksam på. Både frågeformuleringarna och svarsalternativen skiljer sig åt mellan åren. Exempelvis fanns år 2009 enbart tre svarsalternativ (*Ja, alltid, Ja, oftast* och *Nej*) och 2012 tillkom svarsalternativet *vistas inte där*. I den senaste undersökningen (år 2015) är svarsalternativen i omvänd ordning och rangordnas *aldrig, sällan, oftast* samt *alltid*. Enbart på frågorna om tryggheten på träningen och tryggheten på fritidsgård/ungdomens hus finns möjligheten att svara *ej aktuellt* som motsvarar 2012-års svarsalternativ *vistas inte där*.

Med anledning av variationen i frågorna och svarsalternativen bör jämförelsen över tid tolkas med viss försiktighet. Vi indikerar i tabellerna var man särskilt ska beakta jämförelsen av resultaten. Dessa indikeringar är 1), 2) och 3) som betyder följande:

1) *Trygghet i bostadsområdet*: 2009 och 2012 frågar man om tryggheten både under dag- och kvällstid/nattid. Svaren på frågorna har räknats ihop för att kunna jämföras med 2015-års svar. Indikatorn *alltid trygg* innebär att man har svarat ”alltid trygg” i bostadsområdet både dag- och kvällstid.

2) *Trygghet i skolan*: 2009 frågar man om tryggheten både i klassrummet och på rasterna. För att kunna jämföra med svaren år 2012 och 2015 har svaren om tryggheten i klassrummet och på rasterna räknats ihop. Indikatorn *alltid trygg* innebär att man har svarat ”alltid trygg” både i klassrummet och på rasterna.

3) *Fritidsgården*: svarsalternativen skiljer sig åt mellan åren. År 2009 kunde man inte svara ”ej aktuellt” eller ”vistas inte där”. År 2012 och år 2015 beräknas andelarna på de som har svarat att de vistas på fritidsgården. Därmed ska man tolka jämförbarheten med resultaten från 2009 med viss försiktighet.

I tabellen nedan redovisas svarsfrekvenserna för samtliga frågor som handlar om trygghet på olika platser. Det är dessa svarsfrekvenser som indikatorerna *trygg* och *alltid trygg* baseras på.

Sundsvall – Antal svar på frågorna om trygghet	Åk 8 (2015)		Gy 2 (2015)	
	Totalt antal svar: 884	100%	Totalt antal svar: 732	100%
Hemmet	864	98%	723	99%
Bostadsområdet	857	97%	723	99%
Skolvägen	860	97%	708	97%
Skolan	856	97%	716	98%
I centrum	856	97%	720	98%
Buss eller tåg	859	97%	723	99%
Fritidsgården	417	47%	252	34%
Nätet	855	97%	721	98%
Träningen	718	81%	575	79%

Illustration 5.1: Trygghetsindikatorn "Trygg" (Alltid eller oftast trygg)

Andelen som känner sig trygga på följande områden/platser							
SUNDSVALL	Högstadiet åk 8	Tjej	Kille	Tjej	Kille	Tjej	Kille
		2009	2009	2012	2012	2015	2015
Hemmet	Trygg	98%	97%	98%	98%	97%	98%
Bostadsområdet ¹⁾	Trygg	88%	95%	89%	91%	91%	96%
Skolvägen	Trygg	96%	96%	97%	97%	91%	95%
Skolan ²⁾	Trygg	95%	93%	95%	95%	93%	94%
I centrum	Trygg	95%	93%	94%	94%	74%	83%
Buss eller tåg	Trygg	88%	94%	91%	96%	73%	86%
Fritidsgården ³⁾	Trygg	89%	91%	95%	95%	72%	73%
Nätet	Trygg			92%	94%	84%	93%
Träningen	Trygg					96%	92%

I tabellen ser vi att majoriteten av ungdomarna i åk 8 känner sig trygga i sina vardagsmiljöer. Tryggheten i hemmet, i bostadsområdet, på skolvägen och i skolan håller sig på en jämn nivå. Över 90 procent av ungdomarna (både tjejer och killar) känner sig trygga på dessa platser. Det är i miljöerna centrum, på buss/tåg och på fritidsgård som känslan av trygghet har minskat.

Illustration 5.2: Trygghetsindikatorn "Trygg" (Alltid eller oftast trygg)

Andelen som känner sig trygga på följande områden/platser							
SUNDSVALL	Gymnasiet år 2	Tjej	Kille	Tjej	Kille	Tjej	Kille
		2009	2009	2012	2012	2015	2015
Hemmet	Trygg	98%	98%	98%	99%	96%	98%
Bostadsområdet ¹⁾	Trygg	88%	96%	84%	95%	87%	95%
Skolvägen	Trygg	98%	97%	98%	98%	87%	94%
Skolan ²⁾	Trygg	98%	96%	95%	98%	96%	96%
I centrum	Trygg	95%	96%	91%	93%	65%	84%
Buss eller tåg	Trygg	88%	95%	90%	95%	66%	86%
Fritidsgården ³⁾	Trygg	93%	90%	88%	95%	74%	84%
Nätet	Trygg			89%	96%	84%	93%
Träningen	Trygg					94%	95%

I tabellen ser vi att majoriteten av ungdomarna på gymnasiet år 2 känner sig trygga i hemmet och i skolan. Tryggheten i dessa vardagsmiljöer håller sig på en jämn nivå. Över 90 procent av ungdomarna (både tjejer och killar) känner sig trygga i hemmet och i skolan. Det är i miljöerna centrum, på buss/tåg och på fritidsgård som känslan av trygghet har minskat (för både killar och tjejer).

Utifrån resultaten i tabell 5.1 och tabell 5.2 kan vi se att majoriteten av ungdomarna i årskurs 8 och gymnasiet år 2 i Sundsvalls kommun känner sig trygga. Det är i hemmet, i skolan samt på träningen som högst andel (både tjejer och killar) rapporterar att de känner sig trygga. Vi kan också se att andelen som känner sig trygga i hemmet, i bostadsområdet, i skolan inte har förändrats nämnvärt över åren, utan håller sig på en ganska jämn nivå. Det fortsätter att skilja ca: 10 procentenheter mellan gymnasiekillarnas och gymnasietjernas självskattning av trygghet i bostadsområdet. Det vill säga fler killar än tjejer känner sig trygga i bostadsområdet och nivåerna har inte förändrats över tid.

När det gäller *skolvägen* vill vi uppmärksamma att i den senaste undersökningen är det betydligt färre tjejer på gymnasiet år 2 som svarar att de känner sig trygga på väg till och från skolan jämfört med tidigare år. Tidigare svarade 98 procent av tjejerna att de känner sig trygga på väg till och från skolan. År 2015 är det 87 procent som svarar att de känner sig trygga på skolvägen. Det är en minskning med 11 procentenheter. Även killarna rapporterar i lägre utsträckning att de känner sig trygga på väg till och från skolan. Skillnaderna är dock inte lika markanta som för gruppen tjejer. För högstadiekillar har det skett en minskning med 2 procentenheter och för gruppen killar på gymnasiet en minskning med 4 procentenheter sedan mätningen år 2012. Däremot, om man skulle utgå ifrån att ungdomar *alltid* ska känna sig trygga på väg till och från skolan då kan man hävda att det har skett en kraftig försämring i upplevelsen av trygghet för både tjejer och killar (se diagram 5.3 och 5.4).

Därutöver har upplevelsen av trygghet sjunkit avsevärt på de offentliga platserna – i *centrum* och på *buss/tåg*. Både killar och tjejer, på högstadiet och på gymnasiet, rapporterar i lägre utsträckning än tidigare att de känner sig trygga i centrum och i lokaltrafiken (buss/tåg). I likhet med tryggheten på skolvägen har den största förändringen skett för gruppen gymnasietjejer. I tidigare mätningar var det strax över 90 procent av gymnasietjejerna som svarade att de känner sig trygga i centrum. I den senaste undersökningen är det 65 procent av tjejerna som svarar att de känner sig trygga i centrum. Likaså i lokaltrafiken har nivån på indikatorn trygghet sjunkit från 90 procent till 66 procent bland gymnasietjejerna.

Även på *fritidsgården/ungdomens hus* ser vi att andelen som känner sig trygga har sjunkit. Resultaten baseras på de 417 svar från högstadieungdomarna respektive 252 svar från gymnasieungdomarna, d.v.s. de som vistas på fritidsgård. Här är det i gruppen högstadiekillar som den kraftigaste minskningen har skett. År 2012 rapporterade 95 procent av killarna i årskurs åtta att de känner sig trygga på fritidsgården, jämfört med 73 procent år 2015.

Det bör också poängteras att trenden inte är unik för Sundsvalls kommun. Den negativa trenden gällande rapporteringen av trygghet i centrum, i lokaltrafiken och på fritidsgård gäller även för länet i stort.

Fördjupar vi oss i svarsfördelningarna ser vi att det framförallt har skett en förskjutning i svaren ”alltid trygg”, precis som i exemplet med skolvägen. Det vill säga, det är allt färre högstadie- och gymnasieungdomar som svarar ”alltid trygg” på i stort sett alla vardagsmiljöer. Det är anmärkningsvärt få tjejer (både på högstadiet och på gymnasiet) som svarar att de alltid känner sig trygga i centrum eller på bussen/tåget. Det är större andel tjejer som svarar att de *sällan* eller *aldrig* känner sig trygga i centrum jämfört med andelen tjejer som svarar att de alltid känner sig

trygga. På högstadiet är det 27 procent och på gymnasiet hela 35 procent av tjejerna som svarar att de sällan eller aldrig känner sig trygga i centrum.

Bland högstadie- och gymnasiekillarna är det inte lika höga andelar men det är ändå en högre nivå jämfört med tidigare år. Det är 17 procent av killarna i åk 8 och 16 procent av killarna år 2 på gymnasiet som svarar att de sällan eller aldrig känner sig trygga i centrum. Vi kan inte tolka detta på något annat sätt än att ungdomars känsla av otrygghet, i centrum och på buss/tåg, har ökat kraftigt. Orsakerna till det kan vara många. Det är inte så att känslan av otrygghet kan betraktas som en konsekvens av brottnivån i samhället. Snarare visar den Nationella trygghetsundersökningen (NTU 2015) att *brott mot enskild person* (misshandel, hot, sexualbrott, personrån, bedrägeri och trakasserier) har minskat sedan föregående mätning (från 12,7% år 2013 till 11,3% år 2014).

Enligt den senaste NTU 2015 har inte heller oron för brottslighet ökat, utan snarare minskat om man ser till befolkningen i stort. Dock är det vanligare att kvinnor oroar sig för att bli utsatta för överfall eller misshandel och det är mycket vanligare att otryggheten leder till konsekvenser för kvinnor än för män när det gäller rörelsefrihet. Det är 5 procent av kvinnorna jämfört med 1 procent av männen (16-79 år) som någon gång har valt andra vägar eller färdstätt och avstått från någon aktivitet för att de har känt sig otrygga (NTU 2015, s. 104). Det är också vanligare att kvinnor, oavsett ålder, uppger att deras beteende och livskvalitet påverkas i hög utsträckning av oro för brott. Enligt NTU är skillnaden tydligast i den yngsta åldersgruppen (16-19 år) som ingår i undersökningen. Bland 16-19 åringar är det drygt fyra gånger så stor andel kvinnor som män (13 jämfört med 3 %) som uppger att oro för brott har påverkat deras livskvalitet (NTU 2015).

Illustration 5.3: Trygghetsindikatorn "Alltid trygg"

Andelen som alltid känner sig trygga på följande områden/platser		Tjej		Kille		Tjej		Kille	
SUNDSVALL	Högstadiet åk 8	2009	2009	2012	2012	2015	2015	2015	2015
Hemmet	Alltid trygg	89%	92%	84%	92%	79%	88%		
Bostadsområdet ¹⁾	Alltid trygg	40%	64%	42%	53%	44%	63%		
Skolvägen	Alltid trygg	72%	84%	68%	76%	46%	64%		
Skolan ²⁾	Alltid trygg	65%	75%	61%	68%	49%	57%		
I centrum	Alltid trygg	46%	61%	35%	51%	12%	28%		
Buss eller tåg	Alltid trygg	36%	60%	34%	51%	15%	38%		
Fritidsgården ³⁾	Alltid trygg	48%	61%	62%	63%	38%	41%		
Nätet	Alltid trygg			42%	67%	30%	54%		
Träningen	Alltid trygg					74%	74%		

Illustration 5.4: Trygghetsindikatorn ”Alltid trygg”

Andelen som alltid känner sig trygga på följande områden/platser							
SUNDSVALL	Gymnasiet år 2	Kille	Tjej	Kille	Tjej	Kille	Tjej
		2009	2009	2012	2012	2015	2015
Hemmet	Alltid trygg	91%	90%	93%	84%	90%	82%
Bostadsområdet ¹⁾	Alltid trygg	74%	42%	72%	37%	75%	50%
Skolvägen	Alltid trygg	86%	75%	86%	74%	71%	42%
Skolan ²⁾	Alltid trygg	84%	84%	84%	72%	71%	61%
I centrum	Alltid trygg	66%	50%	57%	30%	39%	8%
Buss eller tåg	Alltid trygg	69%	37%	61%	28%	43%	11%
Fritidsgården ³⁾	Alltid trygg	72%	64%	78%	59%	61%	41%
Nätet	Alltid trygg			76%	36%	67%	27%
Träningen	Alltid trygg					79%	65%

Vad innebär det att så många ungdomar rapporterar att de känner sig otrygga i centrum och på bussen/tåget? För det första kan man fråga sig om detta är någonting som enbart gäller unga, det vill säga, om unga människor känner sig särskilt utsatta i dessa vardagsmiljöer? Eller handlar det om ett samhällsfenomen, att vi talar om risker i samhället och kanske särskilt med fokus på de senaste årens terrordåd i europeiska storstäder m.m.? Kanske är det så att vi behöver söka förståelse för den relativt höga känslan av otrygghet både på strukturell nivå (i relation till vad som händer i samhället i stort) men också studera om det är någonting särskilt som ligger till grund för att ungdomar (utifrån sin position som unga i ett samhälle) rapporterar allt högre otrygghet på offentliga platser.

Även på fritidsgårdarna är det färre ungdomar som rapporterar att de känner sig trygga jämfört med tidigare mätningar. I underlaget som jämförelsen bygger på är de som svarar att de inte vistas på fritidsgården borträknade år 2012 och 2015, men vi ser ändå att upplevelsen av trygghet har minskat. Fritidsgården är en miljö som är skapad för just ungdomar, där det finns personal att vända sitt till. Det är en miljö som är relativt skyddad på så vis att enbart ungdomar och personal vistats där. Därför finns det skäl att fördjupa sig i vad det är som gör att vissa ungdomar ändå upplever sin fritidsgård som otrygg. Handlar det om sammansättning av individer? Negativt gruppsyck? Hur arbetar vi i så fall vidare med den problematik som finns?

Slutligen, när det gäller upplevelsen av trygghet, är det viktigt att fördjupa sig i könsskillnaderna som framträder. Om vi strävar efter lika villkor och ett demokratiskt samhälle, vad innebär det då att fler tjejer än killar känner sig otrygga på offentliga platser så som i centrum och i lokaltrafiken, men också i sitt bostadsområde och på skolvägen? Kan vi verkligen tala om lika rättigheter och lika livsvillkor om den relativt sett högre otryggheten bland tjejerna än bland killarna också kan påverka vilka vägar eller vilka färdsätt de väljer?

I luppapporten 2012 refererade vi bland annat till Birgitta Anderssons (2005) som skriver att kvinnors upplevelse av risk för våld måste kopplas ihop med andra upplevelser och kvinnors ansvar för den egna säkerheten när det gäller hur kvinnor bedömer risken att bli utsatt. Trygghet, i bemärkelsen frihet från våld, är en mänsklig rättighet! Ansvaret bör inte ligga på den enskilda medborgaren att undvika risker att utsättas för våld. Tjejers strategier att undvika risker, så som att inte gå ensam sent på kvällen, är en begränsning av deras handlingsutrymme – i det här fallet tjejers rörelsefrihet.

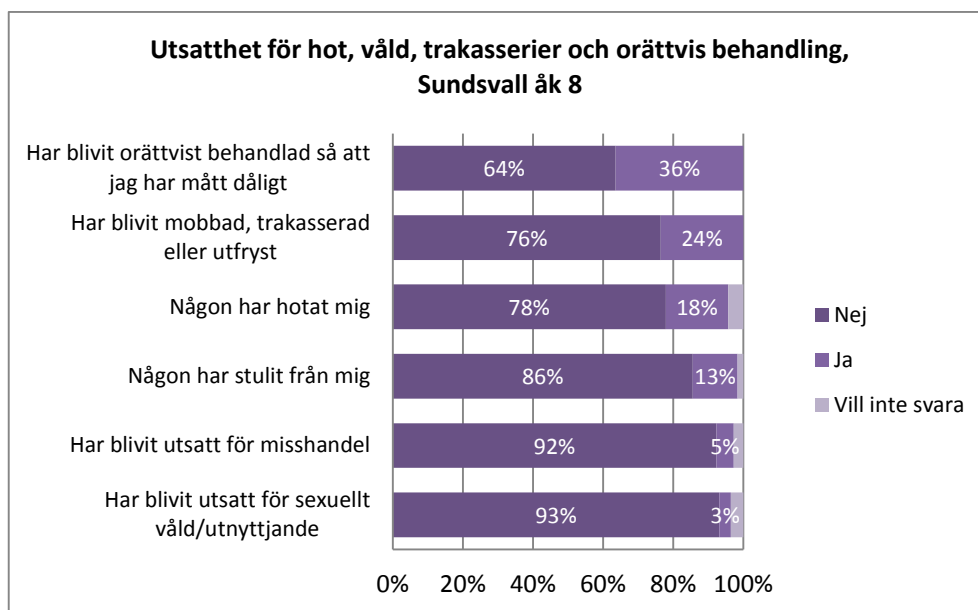
Utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling

Den vanligaste typen av utsatthet bland åk 8 elever och andraårsgymnasister är orättvis behandling och mobbning eller trakasserier. Därefter kommer hot och stöld. Detta är ett mönster som överensstämmer med den brottsstatistik som presenteras i den Nationella trygghetsundersökningen. Enligt undersökningen är de vanligaste brottstyperna allvarliga integritetskränkande brott så som allvarlig misshandel, personrån och sexualbrott (NTU 2015), vilket också överensstämmer med hur högstadie- och gymnasieungdomarna har svarat i Sundsvalls kommun. Bland högstadieungdomarna handlar det om 5 procent, motsvarande 43 individer, som rapporterar att de har blivit utsatta för misshandel och 3 procent (28 individer) att de har blivit utsatta för sexuellt våld/utnyttjande. I gymnasiegruppen är det 3 procent, det vill säga ett tjugotal individer som rapporterar att de blivit utsatta för misshandel och lika stor andel svarar att de blivit utsatta för sexuellt våld.

Även om dessa allvarliga integritetskränkande brott procentuellt sett är färre jämfört med andra typer av brott och kränkande behandling så betyder det inte att de inte är ett problem, både på individ och på samhällsnivå. Dessutom finns det ett stort mörkertal, främst när det gäller sexuellt våld. Enligt NTU (2015) uppskattas anmälningsbenägenheten för sexualbrott till ca: 8 procent. Drygt hälften av de sexualbrott som anmäls har skett på en allmän plats och där gärningspersonen är okänd för den utsatte. Det finns anledning att utgå ifrån att det stora mörkertalet, både när det gäller misshandel och sexuellt våld, ofta sker i hemmet och att gärningspersonen har en nära relation till den utsatte.

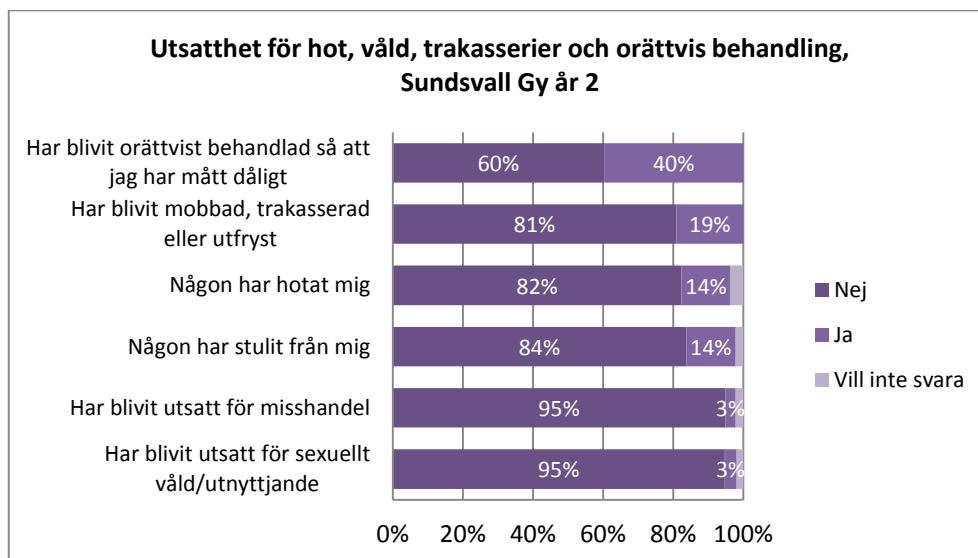
Man bör vara medveten om att det, precis som för hot- och misshandelsbrott, finns anledning att tro att händelser där personer har blivit utsatta för sexualbrott av en närstående, ofta i hemmet, är underrepresenterade i undersökningen (NTU, min anmärkning). Den typen av utsatthet kan upplevas som särskilt känslig och är därmed svår att fånga upp i en frågeundersökning. (Brå, 2016-04-15: <https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>)

Illustration 5.5: Utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling, Sundsvall åk 8

I diagrammet ser vi att det vanligaste är att ha blivit utsatt för orättvis behandling. Över en tredjedel (36%) av ungdomarna i åk 8 har åtminstone någon gång, det senaste halvåret, blivit orättvist behandlade så att de har mått dåligt. Misshandel och sexuellt våld/utnyttjande är ovanligt (5 respektive 3% av ungdomarna i åk 8 som svarat på frågan) men det finns anledning att misstänka att dessa brott kan vara underrepresenterade.

Illustration 5.6: Utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling, Sundsvall Gy 2

I diagrammet ser vi att det vanligaste är att ha blivit utsatt för orättvis behandling (40% av ungdomarna som svarat på frågan). Misshandel och sexuellt våld/utnyttjande är ovanligt men det finns anledning att misstänka att dessa brott kan vara underrepresenterade.

Vi har valt att inte redovisa svarsfördelningarna uppdelat på kön på kommunnivå eftersom det är få individer som rapporterar att de blivit utsatta för de två sistnämnda integritetskränkande brotten. Mönstret ser dock lika ut på länsnivå och med ett större dataunderlag kan vi mer säkert uttala oss om könsskillnaderna när det gäller förekomsten av de olika brotten. I diagram 5.7 och 5.8 ser vi bland annat att utsatthet för misshandel är vanligare bland killarna än bland tjejerna. I högstadiegruppen är det 6 procent av killarna jämfört med 4 procent av tjejerna som svarar att de blivit utsatta för misshandel det senaste halvåret. I gymnasiegruppen är det ännu större skillnad. Här är det 5 procent av killarna och 1 procent av tjejerna som rapporterar att de utsatts för misshandel. Enligt den Nationella trygghetsundersökningen (2015) är det vanligare att killar/män utsätts för misshandel av någon okänd på allmän plats, medan misshandel mot tjejer/kvinnor oftare sker i hemmet eller i arbetslivet. Skillnaderna är sannolikt ännu större då det finns anledning att misstänka att våld i nära relationer underrapporteras.

När det gäller sexuellt våld/utnyttjande är det högre andel tjejer än killar som har blivit utsatta. I högstadiegruppen är det 4 procent av tjejerna jämfört med 2 procent av killarna som svarar att de utsatts för sexuellt utnyttjande. I gymnasiegruppen är det 5 procent av tjejerna och 1 procent av killarna som svarar detta.

Dessa mönster, det vill säga att utsatthet för misshandel är vanligare bland män än bland kvinnor samt att sexuellt våld/utnyttjande är vanligare bland kvinnor än bland män, är någonting som bekräftas i NTU 2015. Däremot skiljer sig svaren i vårt län gällande utsatthet för hot i jämförelse med vad som rapporteras i NTU. I NTU framgår det att det är vanligare att kvinnor är utsatta för hot jämfört med att män är utsatta för hot. I vårt län är det något vanligare att killar rapporterar att de har blivit utsatta för hot (18% på högstadiet och 17% på gymnasiet) jämfört med att tjejer rapporterar att de blivit utsatta för hot (15% på högstadiet och 12% på gymnasiet).

Illustration 5.7: Kön och utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling, Länet 13-16 år

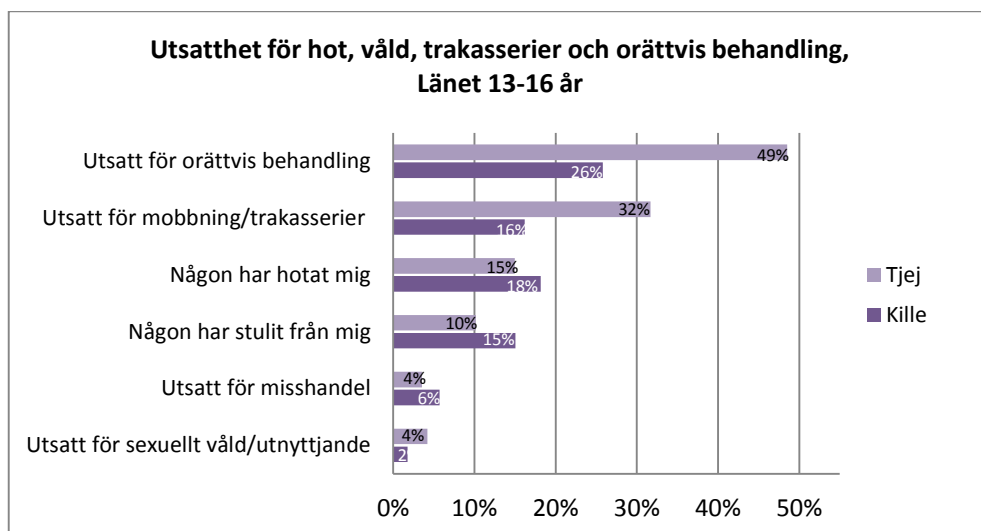
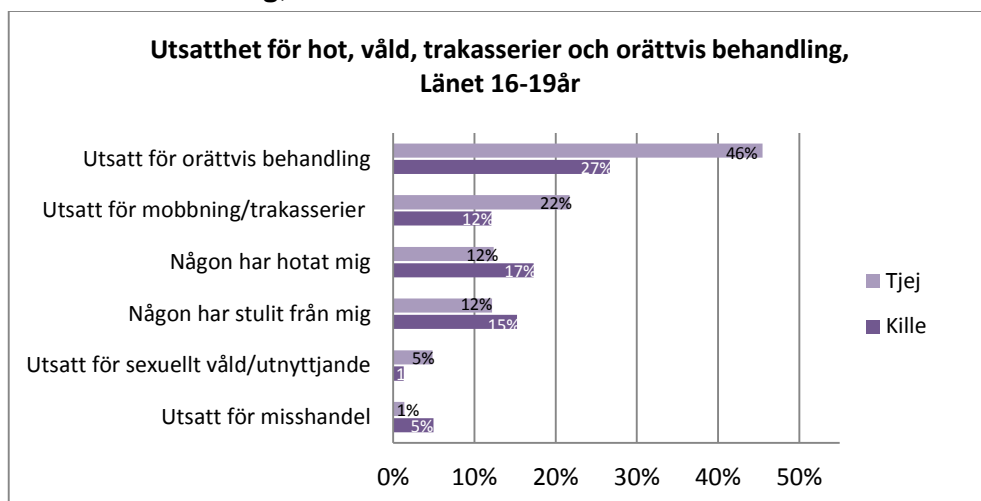

Illustration 5.8: Kön och utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling, Länet 16-19 år

I diagrammen 5.7 och 5.8 ser vi att utsatthet för mobbning eller trakasserier är betydligt vanligare bland tjejer än bland killar, någonting som inte enbart gäller för vårt län utan landet i stort (jfr NTU 2015).

Utsatthet för trakasserier är vanligt förekommande bland unga. Nästan en fjärdedel (24%) av eleverna i åk 8 och en femtedel (19%) av eleverna år 2 på gymnasiet i Sundsvall, svarar att de åtminstone någon gång det senaste halvåret har utsatts för mobbning, utfrysning eller trakasserier. I länet är det motsvarande andelar (24 % av högstadieläroverna och 17 % av gymnasieeleverna) som har erfarit mobbning, utfrysning eller trakasserier. Tittar vi på svarsfördelningen för länets killar och tjejer

ser vi att det inte enbart är stora skillnader mellan könen utan också att det är betydligt vanligare att tjejer på högstadiet utsätts för mobbning och trakasserier jämfört med tjejer på gymnasiet (32% på högstadiet jämfört med 22% på gymnasiet). Detta är också i linje med vad vi har observerat och rapporterat om tidigare år (se Rapport 2013:9, *Ungdomar i Sundsvall – åsikter och attityder*).

Studerar vi hur svaren fördelar sig mellan grupperna med svensk/nordisk anknytning och utomnordisk anknytning ser vi att det inte finns några statistiskt säkerställda skillnader mellan grupperna när det gäller utsatthet för mobbning/ trakasserier och orättvis behandling. Det skiljer enbart 1 till 2 procentenheter i svaren mellan grupperna.

Orsakerna till orättvis behandling

Förutom frågor om upplevelse av trygghet och utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling ställs också en del frågor om orsakerna till utsattheten för orättvis behandling. De som har svarat att de det senaste halvåret utsatts för orättvisor får frågan om orsakerna till detta. Vi har studerat frågan på länsnivå. Precis som resultaten i lupp 2012 visade är de vanligaste orsakerna – *vet inte*, *annan orsak* och *utseende*, vilket ger oss väldigt lite information om de upplevda orsakerna till orättvis behandling. Svarskategorierna speglar inte den komplexa verklighet som unga människor som utsätts för orättvisor befinner sig i. Dessutom är det svårt att besvara hypotetiska frågor – det vill säga, det är svårt för den utsatte att gissa vilka orsakerna är till den orättvisa behandlingen. För att komma åt problematiken med, och orsakerna till, mobbning och orättvis behandling behöver man göra andra typer av studier.

SKOLA

Den svenska grundskolan är en obligatorisk del av unga människors liv samt en miljö inom vilken unga spenderar stor del av sin vardag. Det är knappast kontroversiellt att hävda att skolan har en avgörande betydelse för unga individers utveckling, hälsa och välbefinnande. I SOU-rapporten *Skolan och ungdomars psykosociala hälsa* (SOU 2010:80) diskuteras skolans betydelse för ungdomars psykiska hälsa. Bland annat diskuteras samband mellan skolprestationer och hälsa. Elever som inte hänger med i skolarbetet får ofta sämre självförtroende och mår psykiskt sämre än elever som klarar av skolans krav. Vidare diskuteras även skolmiljöns betydelse för ungas välbefinnande och hälsa. Flera studier visar att stressfaktorer i skolmiljön, så som mobbning och trakasserier, inverkar negativt på elevers hälsa och skolprestationer. Sammantaget konstateras att en god skolmiljö inverkar positivt på elevers välbefinnande, vilket i sin tur påverkar elevers möjligheter att prestera väl i skolan.

Liknande slutsats kan dras utifrån en analys som vi gjorde baserat på Lupp-data från länets högstadieungdomar. Vi fann att *funktionsnedsättning, ekonomiska begränsningar, självsattad hälsa, utsatthet för mobbning, utsatthet för orättvis behandling* samt *användning av narkotika* har betydelse för nöjdheten med skolsituationen. God hälsa har en positiv effekt på nöjdheten med skolan medan ekonomiska begränsningar, utsatthet för mobbning, utsatthet för trakasserier och användning av narkotika har en negativ effekt på nöjdheten med skolan.

Givet den stora betydelsen som skolan har för unga individers liv är det också skolans plikt och ansvar att: i) *främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära*; ii) *förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på*; iii) *ta hänsyn till barns och elevers olika behov*; iv) *ge barn och elever stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt*; v) *sträva efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen*; samt vi) *i samarbeten med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvars-kännande individer och medborgare* (Skollag 2010:800, kap. 1, 4 §).

Skolans omfattande ansvar är komplext och det är ingen enkel uppgift att efterleva de mål som sätts upp och regleras av bland annat skollagen och läroplanen. Grundskolan är inte frivillig, den är obligatorisk. Det innebär att skolan är en miljö inom vilken individer med bland annat olika intressen, olika kunskapsnivåer, olika ekonomiska och sociala förutsättningar samlas. Det ställer stora krav på verksamheten att vara öppen, inkluderande och möjliggörande. En god utbildning handlar inte enbart om undervisningen i sig, utan också om förutsättningar för att sådan ska kunna bedrivas.

I relation till detta står skolans demokratiska funktioner. Elvstrand (2009) skriver att utifrån skolkommitténs betänkande är det tre argument som framförs när elevinflytande diskuteras. Det första argumentet är att inflytande är en mänsklig rättighet, det andra argumentet handlar om att skolan har en uppgift att fostra demokratiska medborgare och det tredje argumentet lyfter fram att delaktighet är en förutsättning för lärande.

Det första argumentet är kopplat till barnrättskonventionen och utgår från att inflytande är en mänsklig rättighet. Elvstrand menar att ett sådant argument poängterar elevers rätt till inflytande som ett viktigt värde ”här och nu”. I de två andra argumenten är det snarare skolans demokratifostrande roll som står i fokus. Elevinflytandet tillskrivs mer av ett instrumentellt värde då det syftar till att uppfylla målen medborgarfostran och kunskapsbildande.

Utöver skolkommitténs argument är ett fjärde argument att elever är brukare av skolans verksamhet och att de har rätt att ha åsikter kring den service som de använder.

I samtliga argument framhålls elevers delaktighet som någonting oproblemiskt och eftersträvansvärt. Vilket tar sig uttryck i styrdokumentet för skolans praktik, så som läroplaner, där demokrati och delaktighet betonas starkt. Flera forskare menar att skolans styrdokument inte är skrivna utifrån att problematiseras och diskuteras och det finns en risk att så vitt omfattande begrepp som *delaktighet* och *inflytande* tolkas mycket olika och får olika betydelser i skolans praktik (Elvstrand, 2009).

I en kartläggning av grundskolornas arbete med elevinflytande i Sundsvalls kommun (Malm, 2016) framhålls just att pedagogernas fria tolkning av vad elevinflytande är, blir utgångspunkten för hur man arbetar med elevinflytande. Dels finns det skillnader i arbetet med demokratiprocesser som någonting kollektivt eller individuellt och dels varierar arbetsmetoderna i relation till formella eller informella forum/arbetsformer. Där formella, kollektiva forum finns är det oklart vilken påverkan dessa ska ha när det gäller att vidareutveckla utbildningen och arbetsmiljön i skolan, skriver Malm (2016). Därutöver menar Malm att det finns en diskrepans mellan elevernas och pedagogernas uppfattningar om vad elevinflytandet ska syfta till. Elever söker reellt inflytande här och nu (d.v.s. i enlighet med rättighetsperspektivet – inflytande som mänsklig rättighet), medan pedagogerna uppfattar elevinflytande som någonting som de ska lära ut (demokratifostran).

Om demokrati ska vara en reell praktik, räcker det inte att det finns formulerade riktlinjer och mål. Om elever ska ha inflytande i skolans verksamhet så bör demokrati betraktas som en meningsskapande praktik, i linje med Johanssons och Hultgrens (2015) definition som utgår från rättighetsperspektivet, där fokus inte ligger på att ”få bestämma”. Snarare handlar rättvisa i detta sammanhang om att alla ska behandlas likvärdigt (utifrån principen - alla människors lika värde) och alla ska inkluderas oavsett hur formen för deltagandet tar sig uttryck. Författarna skriver:

I verklig delaktighet finns inte vinnare och förlorare. Här kan ingen ställas utanför, vare sig som betraktare eller som föremål för andras åtgärder. Snarare än att vara ett medel för att nå ett mål (ett beslut) är verklig delaktighet en process där de som är närvarande ingår, en praxis förankrad i ett etiskt ansvar för andra (Johansson & Hultgren, 2015, s. 107).

Delaktighet kan beskrivas bestå av flera ”lager” menar Johansson och Hultgren – *deltagande, inflytande, dialog, en möjliggörande miljö* samt *involvering i en pågående process*. Dessa lager kan förvisso beskriva olika grader av inflytande, men det viktiga är att förstå hur dessa lager samverkar med varandra, skriver författarna. Deltagande kan helt enkelt handla om att man tar del av en aktivitet, men ofta innebär deltagandet också att man har någon grad av inflytande. Genom att delta i en aktivitet är man med och formar aktiviteten (Wenger, 1998), så inflytande kan beskrivas som betydelsen av att ”just jag” är med och att aktiviteten eller verksamheten förändras på något sätt genom mitt deltagande (Johansson & Hultgren, 2015).

Dialog kan förstås som en mer formaliserad form av inflytande. Inom skolans sfär förespråkas ofta den deliberativa demokratin, inom vilken samtalets betydelse förs fram som en kommunikationsmodell för värdegrundsarbete. Med samtalets betydelse avses möjligheten att få föra fram argument, ställa skilda synsätt mot varandra, att diskutera och motivera väl innan beslut tas (se Elvstrand, 2009).

Den deliberativa demokratin har kritiserats för att den antar svåruppnåeliga ideal, så som målet att alla ska bli överens. Detta kanske är mer problematiskt om fokus ligger på vem som ska få bestämma än om fokus ligger på att lyssna in skilda åsikter, inkludera alla och respektera olikheter.

Lupp-undersökningen kan användas som verktyg för att skapa förutsättningar för sådana samtal mellan ungdomar och beslutsfattare (både i skolans verksamhet men också i kommunen i stort).

Deltagande som innebär möjlighet till inflytande och forum för dialog förutsätter vad Johansson och Hultgren kallar en *möjliggörande miljö*. En möjliggörande miljö inbjuder till delaktighet och i en sådan miljö finns utrymme för pågående förändring. Det finns utrymme att ta in nya perspektiv. Individerna, deltagarna betraktas som betydelsefulla individer som har någonting att komma med och som berikar verksamheten. I en möjliggörande miljö kommer individer att involveras i en pågående process, där de hela tiden genom sitt deltagande skapar mening som leder processen vidare (Johansson & Hultgren, 2015).

Översatt till skolans praktik och elevernas inflytande skulle detta innebära att skolan inbjuder eleverna till deltagande och ser varje individ som värdefull och betydelsefull där varje individs deltagande är viktigt för skolverksamhetens utformning. Det skulle innebära att metoder och färdigformulerade lösningar skulle ge vika för den kultur som omger skolans praktik. Det skulle sätta elevernas meningsskapande i fokus och fånga upp intressen som eleverna uttrycker för att omsätta dessa till lärande och kunskapsskapande.

Vi kommer nu att presentera resultaten på några av de frågor som handlar om skolmiljön och elevinflytande. Frågorna handlar bland annat om vad eleverna tycker om olika funktioner i skolan samt i hur stor grad eleverna instämmer på olika påståenden som handlar om skolmiljön. I påståenden om skolmiljön ingår även frågor om förekomsten av mobbning, sexuella trakasserier, rasism och våld som vi har valt att med ett samlingsnamn benämna *oönskade handlingar*.

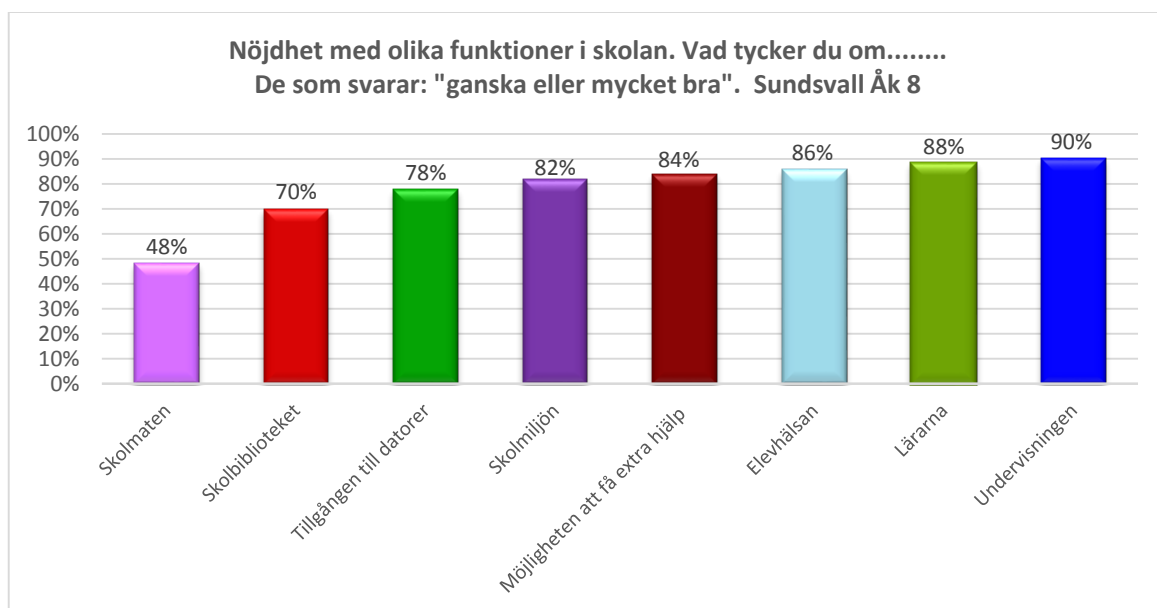
I kapitlet fokuseras det sammantagna resultatet för Sundsvalls kommun. Redovisningarna på skolnivå ingår i bilagan i denna rapport. När det gäller statistiska sambandsanalyser så analyseras dessa på länsnivå.

Skolans olika funktioner och nöjdhet med skolan

En fråga i luppenkäten lyder *Nu kommer några frågor om din skola. Vad tycker du om... skolmiljön; skolbiblioteket; skolmaten; undervisningen; möjligheten att få extra hjälp och stöd av lärarna om du behöver det; elevhälsan (skolkurator, skol-sköterska eller skolpsykolog); tillgången till datorer; lärarna?* Svartalternativen är fyra till antalet och rangordnas enligt följande: *Inte alls bra; Mindre bra; Ganska bra* och *Mycket bra*.

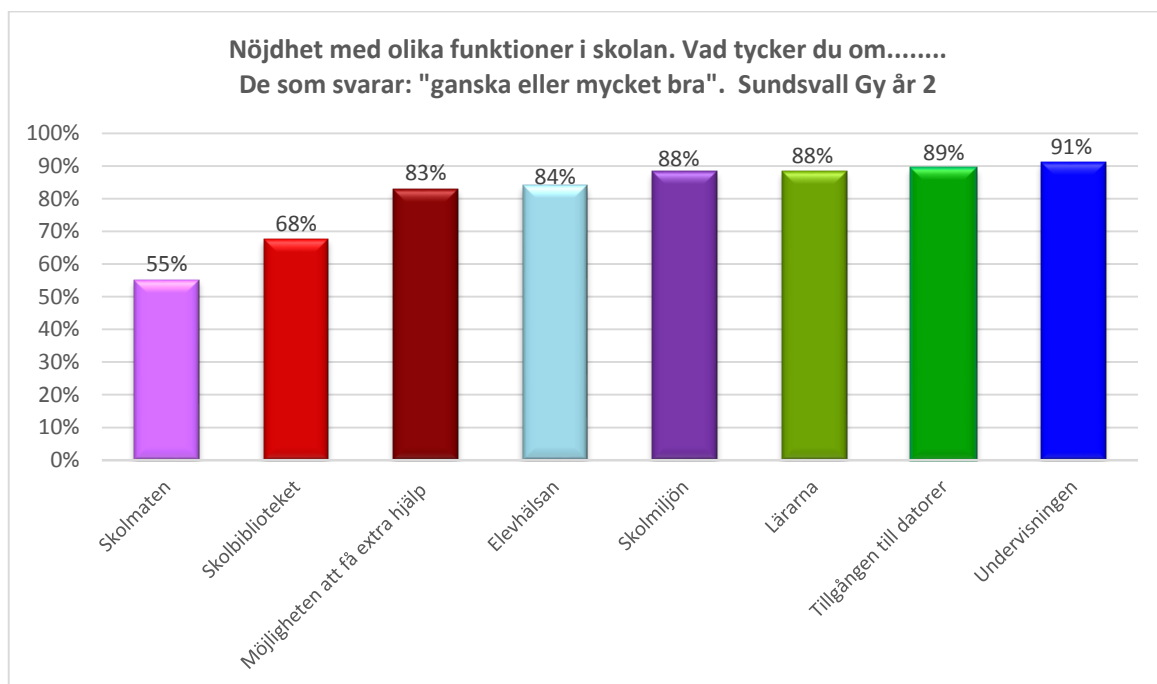
I tidigare luppundersökningar fanns fem svartalternativ på en svarsskala från *mycket dåligt* till *mycket bra*, med ett svartalternativ i mitten som löd – *varken bra eller dåligt*. Övergången från fem till fyra svartalternativ försvårar möjligheten att göra en jämförelse över tid när det gäller dessa frågor. I diagrammen 6.1 och 6.2 presenteras enbart svaren från den senaste Lupp-undersökningen (år 2015). Staplarna illustrerar andelen elever i Sundsvall som har svarat ganska bra eller mycket bra – d.v.s. de som är nöjda med de olika funktionerna i skolan.

Illustration 6.1: Nöjdhet med olika funktioner i skolan, Sundsvall åk 8

Diagrammet visar att majoriteten av eleverna i årskurs 8 i Sundsvalls kommun är nöjda med bland annat undervisningen och lärarna. Av de påståenden om skolan som det frågas om är minst antal elever nöjda med skolmaten.

Illustration 6.2: Nöjdhet med olika funktioner i skolan, Sundsvall Gy år 2

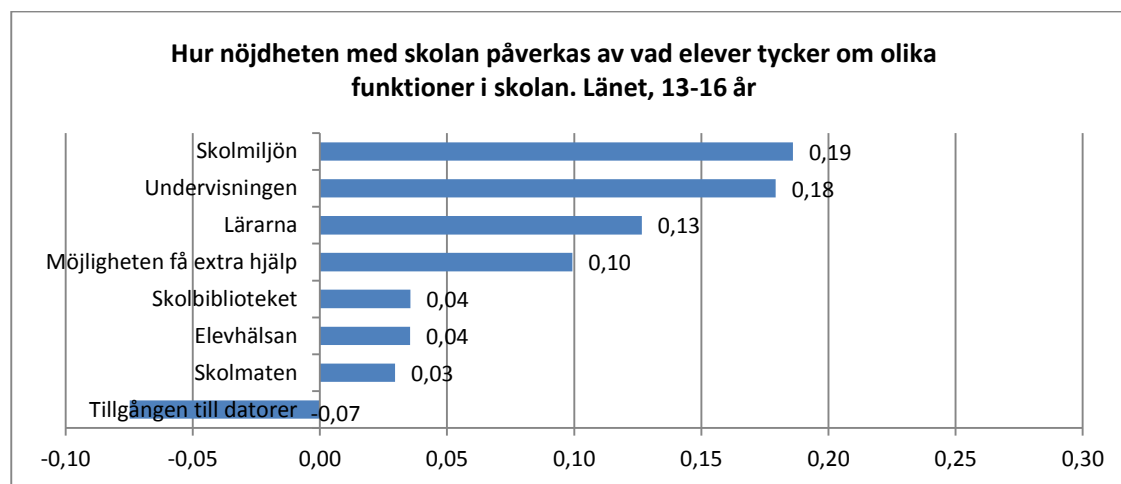
Diagrammet visar att majoriteten av eleverna år 2 på gymnasiet i Sundsvalls kommun är nöjda med bland annat undervisningen på skolan. Den lägsta andelen nöjda elever gäller kategorin skolmaten där strax över hälften (55%) av eleverna är nöjda.

Det vi kan konstatera utifrån diagrammen 6.1 och 6.2 är att majoriteten av högstadie- och gymnasieeleverna i Sundsvall är nöjda med de flesta av skolans funktioner som de har fått ta ställning till i frågan. Kring 90 procent av eleverna är ganska nöjda eller mycket nöjda med undervisningen. Ungefär 80 till 90 procent av eleverna är nöjda med sina lärare, skolmiljön, möjligheten att få extra hjälp, elevhälsan och tillgången till datorer på skolan. Lägst andel elever är nöjda med skolmaten.

Studerar vi sedan vilka funktioner som har en påverkan på hur eleverna tenderar att svara på frågan: *Hur nöjd eller missnöjd är du med ditt liv när det handlar om följande? a. Skolan*, så visar det sig att nöjdheten med skolmiljön, undervisningen, lärarna och möjligheten att få extra hjälp i skolan har en positiv effekt på nöjdheten med skolsituationen i stort. Dessa samband gäller både för högstadie- som för gymnasiegruppen.

För högstadiegruppen kan inte nöjdheten med skolsituationen förklaras av hur nöjda eleverna är med elevhälsan och med skolmaten. Skolbiblioteket har bara en svag, positiv inverkan på nöjdheten med skolsituationen. I diagrammet ser vi också att nöjdheten med tillgången till datorer har en negativ inverkan på nöjdheten med skolsituationen. Det vill säga, ju bättre tillgång till datorer, desto mindre nöjda är eleverna med sin skolsituation.

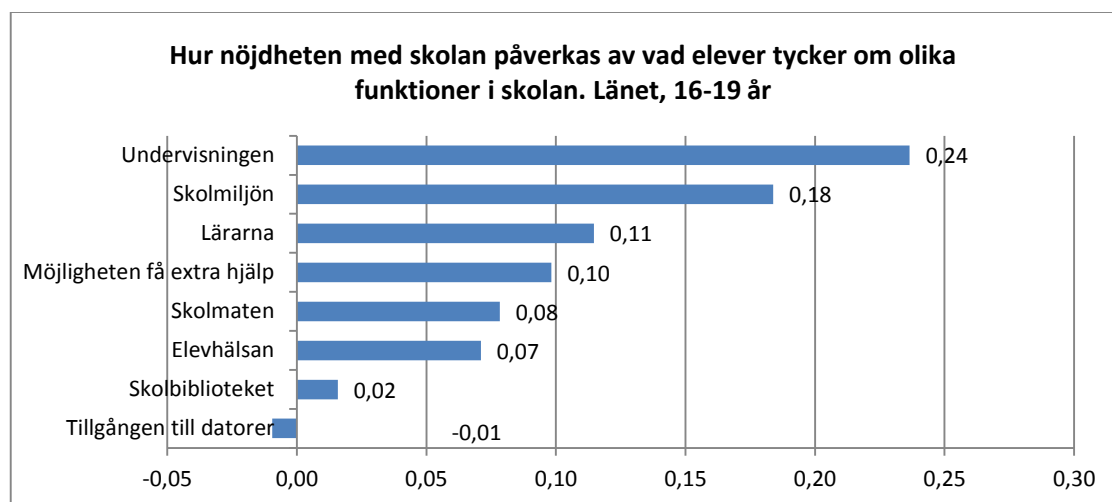
Illustration 6.1.1

De fyra funktioner som har mest påverkan på hur nöjda eleverna är med sin skolsituation är skolmiljön, undervisningen, lärarna och möjligheten till extra hjälp.

Gymnasiegruppens svar skiljer sig bara i vissa avseenden från högstadiegruppens svar. För gymnasiegruppen kan inte svaren gällande skolbiblioteket och tillgången till datorer förklara hur nöjda eller missnöjda de är med sin skolsituation. I övrigt är sambanden väldigt lika som för högstadieungdomarna.

Illustration 6.2.1

De fyra funktioner som har mest påverkan på hur nöjda eleverna är med sin skolsituation är undervisningen, skolmiljön, lärarna och möjligheten till extra hjälp.

I bilagan redogörs resultaten för högstadie- och gymnasieskolorna i Sundsvall när det gäller de två funktioner som har starkast effekt på nöjdheten med skolsituationen – undervisningen och skolmiljön.

Skolmiljöns betydelse

Inledningsvis i detta kapitel diskuterades skolmiljöns betydelse för elevers välbefinnande och skolprestationer. I linje med andra studier visar resultaten från Lupp att mobbning och utsatthet för orättvis behandling har en negativ inverkan på nöjdheten med skolsituationen. Men i hur stor utsträckning upplevs exempelvis mobbning som att den förekommer på skolan? En fråga i luppundersökningen handlar om olika påståenden om skolan som kan relateras till skolmiljön. Bland dessa ingår frågor om *våld*, *sexuella trakasserier*, *rasism* och *mobbning* förekommer på skolan. Vi kallar just dessa fyra företeelser för *oönskade handlingar på skolan* och redogör för svaren i diagram 6.3 och 6.4.

De röda fälten i stapeldiagrammen redovisar svaren *stämmer till viss del*, *stämmer till stor del* och *stämmer helt*. Dessa svar innebär att eleverna instämmer i påståendena om att våld, sexuella trakasserier, rasism eller mobbning förekommer på deras skola. De blå fälten står för andelen som svarar *stämmer inte alls* och de grå fälten står för svaren *vet inte*. Det är relativt många som svarar just vet inte och det är inte helt självklart hur dessa svar ska tolkas. Det kan både innebära att ungdomarna svarar att de inte vet eftersom de inte har upplevt, sett eller hört att någon (eller de själva) har blivit utsatt. Det kan också signalera att man har lite kunskap om vad begreppen står för och därmed vilka företeelser som ska räknas in i begreppen.

Utifrån diagrammen nedan kan vi utläsa att det är mobbning som är det mest utbredda problemet av de fyra handlingar eller problemområden som det frågas om.

Förekomsten av mobbning tycks vara mer utbredd på högstadiet jämfört med gymnasiet. Detta överensstämmer med de resultat som presenterades i kapitlet om Trygghet där högre andel högstadieelever jämfört med gymnasieelever rapporterade att de blivit utsatta för mobbning åtminstone någon gång det senaste halvåret. Undersöker vi sambandet mellan ungdomarnas självrapportering av utsatthet för mobbning och hur ungdomarna svarar gällande förekomsten av mobbning på skolan så ser man att högre andel av de som själva utsatts för mobbning också rapporterar att mobbning förekommer på deras skola jämfört med gruppen unga som inte själva har utsatts för mobbning.

Illustration 6.3

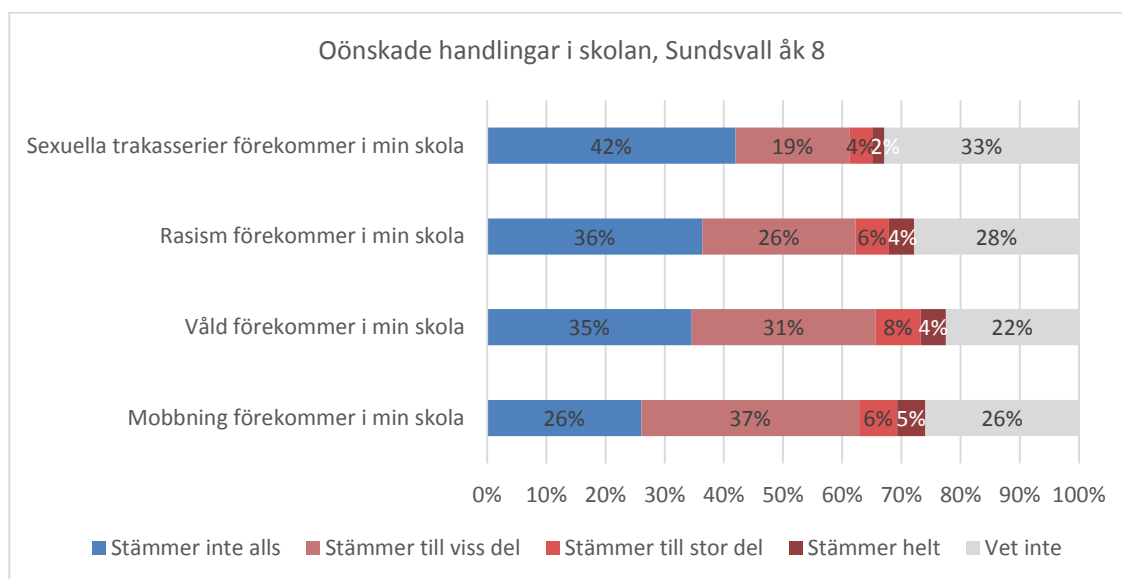
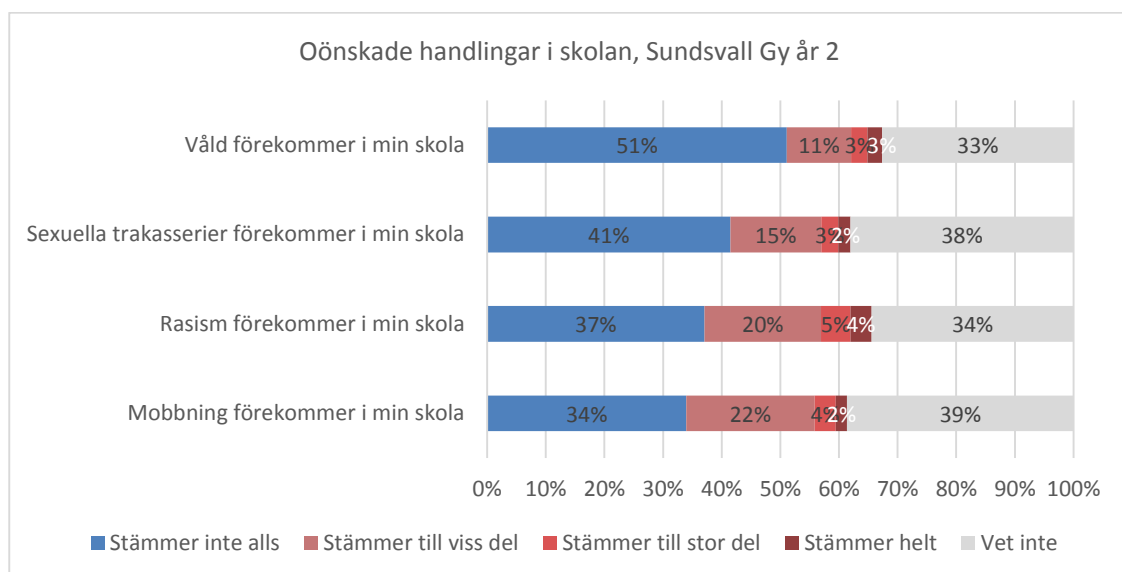

Illustration 6.4

De övriga frågorna om skolans miljö handlar mer om hur väl man instämmer i påståenden om skolans arbete med elevinflytande och delaktighet. Istället för att redovisa samtliga svar förenklar vi diagrammen och redovisar enbart svaren *stämmer helt* eller *stämmer till stor del* samt andelen som har svarat *vet inte*. Här är ”vet inte svaren” intressanta att relatera till delaktighetsmodeller. Att ha kännedom om vilka rättigheter man har som elev är en viktig utgångspunkt för att inkluderas, för att delta och för att involveras i en pågående delaktighetsprocess. Bland åk 8 eleverna är det exempelvis 25 procent, var fjärde elev, som svarar att de inte vet om de har fått information om vad de kan ha inflytande över i skolan. Bland andraårsgymnasisterna är det var femte elev som svarar att de inte vet – det vill säga, att de inte känner till sina rättigheter gällande inflytande i skolan. Enbart hälften av eleverna på högstadiet och något fler på gymnasiet svarar - *stämmer helt* eller *till stor del* när det gäller kännedom om inflytande i skolan. Likaså på frågan om personalen lyssnar på elevrådet och tar dem på allvar så är det relativt många som svarar *vet inte* och 55 till 58 procent som svarar starkt instämmande i påståendet.

Frågorna angående hur skolan agerar mot mobbning och kränkande behandling är det ännu större andel som svarar *vet inte* på. På gymnasiet är det närmare 40 procent som uppger att de inte vet om (eller hur) skolan agerar. Dessa resultat pekar på att likabehandlingsplaner har ringa förankring i praktiken. Eleverna tycks inte känna till om handlingsplaner finns eller hur dessa omsätts i praktiken.

I diagrammen 6.5 och 6.6 redovisas även frågor som handlar om inkludering, rättvis behandling och en *möjliggörande miljö*, för att använda Johansson och Hultgrens begrepp. Rättvisefrågan avspeglas exempelvis i påståendet om lärare behandlar killar och tjejer lika. Det är 66 procent av eleverna på högstadiet och 69 procent av eleverna på gymnasiet som instämmer helt eller till stor del att killar och tjejer behandlas lika. Det är däremot oklart vilket kön som ungdomarna tycker drabbas av ojämlig behandling om man ser till den grupp som inte instämmer helt eller till stor del i påståendet.

Två mer allmänna frågor som berör aspekter av vad en möjliggörande miljö innebär är om elever och lärare bemöter varandra med respekt samt om eleven trivs med stämningen i skolan. På dessa frågor är det 70-75 procent av högstadieungdomarna och ungefär 80 procent av gymnasieungdomarna som svarar starkt instämmande. Det är enbart några enstaka procent som svarar att de inte vet om de trivs med stämningen och om elever och lärare bemöter varandra med respekt. Dessa två påståenden är någonting som de flesta elever tycks kunna relatera till.

Illustration 6.5

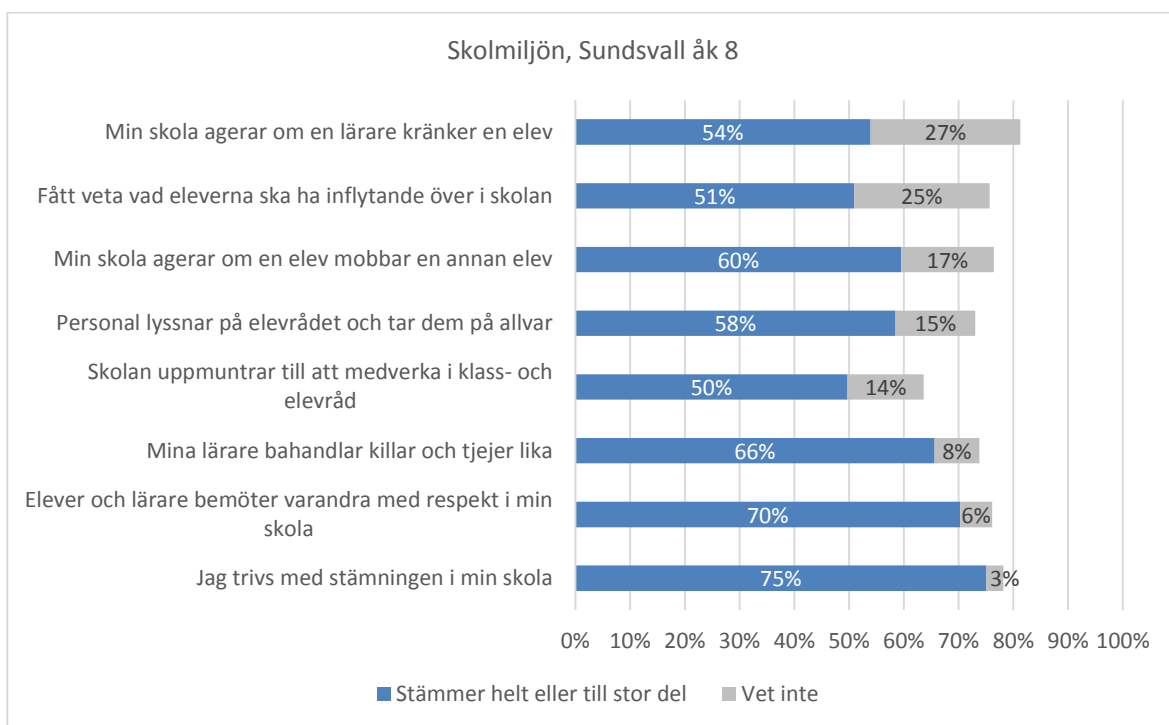
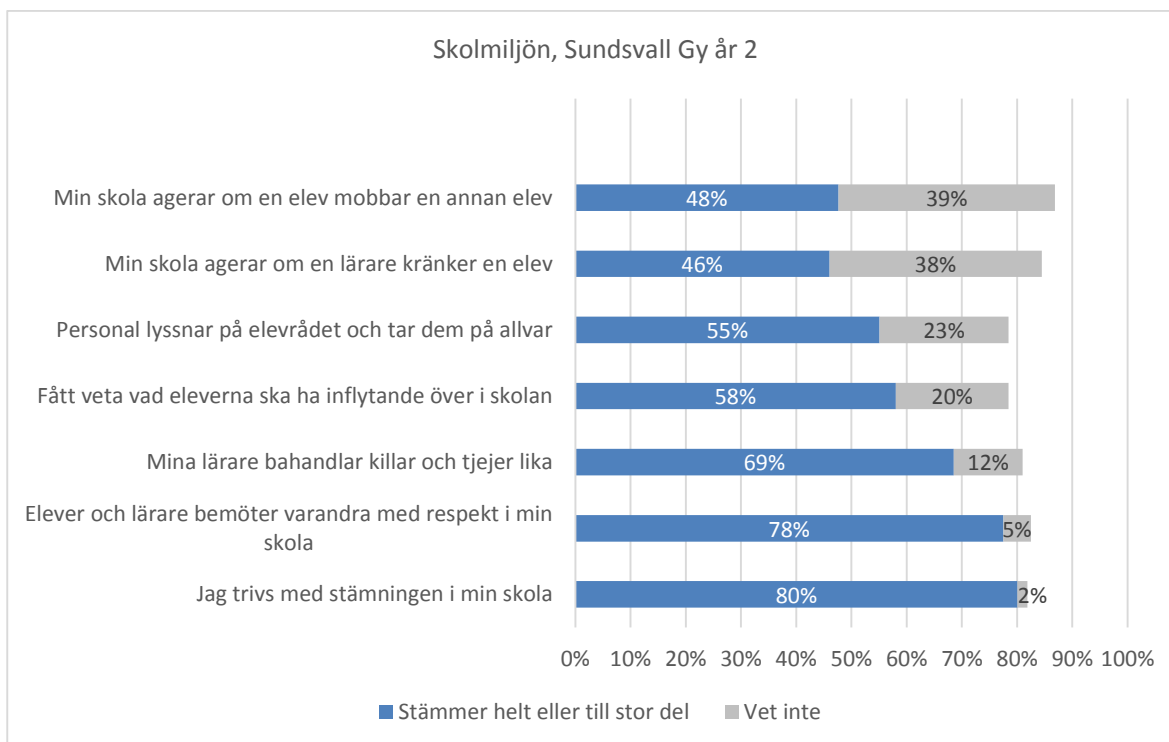

Illustration 6.6

Det är nämligen också trivseln med stämningen i skolan som har starkast förklaringsvärde när det gäller hur nöjd man är med skolsituationen, vilket framgår av diagrammen nedan. Nöjdheten med skolsituationen påverkas också av uppfattning-

en om skolpersonalen tar elevrådet på allvar. Dessa två variabler gäller både inom högstadie- som för gymnasiegruppen i länet. Vi ser också att rättvisefrågorna har en inverkan på nöjdheten med skolsituationen. Bland högstadieungdomarna är det uppfattningen om att skolan agerar om en elev mobbar en annan som är viktig för att känna sig nöjd med sin skolsituation.

För gymnasiegruppen är det uppfattningen om att elever och lärare bemöter varandra med respekt samt att lärarna behandlar killar och tjejer lika som är betydelsefullt för hur nöjd man är med sin skolsituation.

Illustration 6.5.1

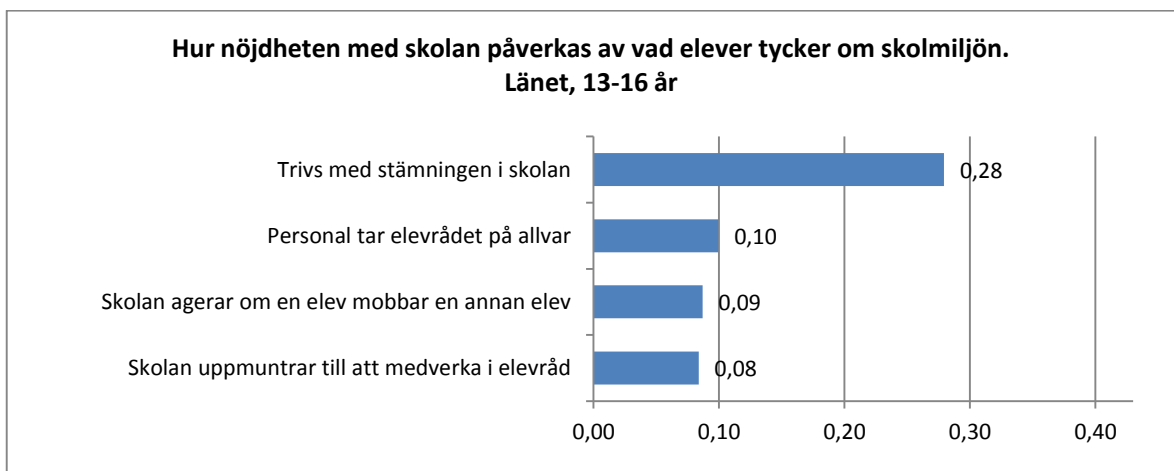
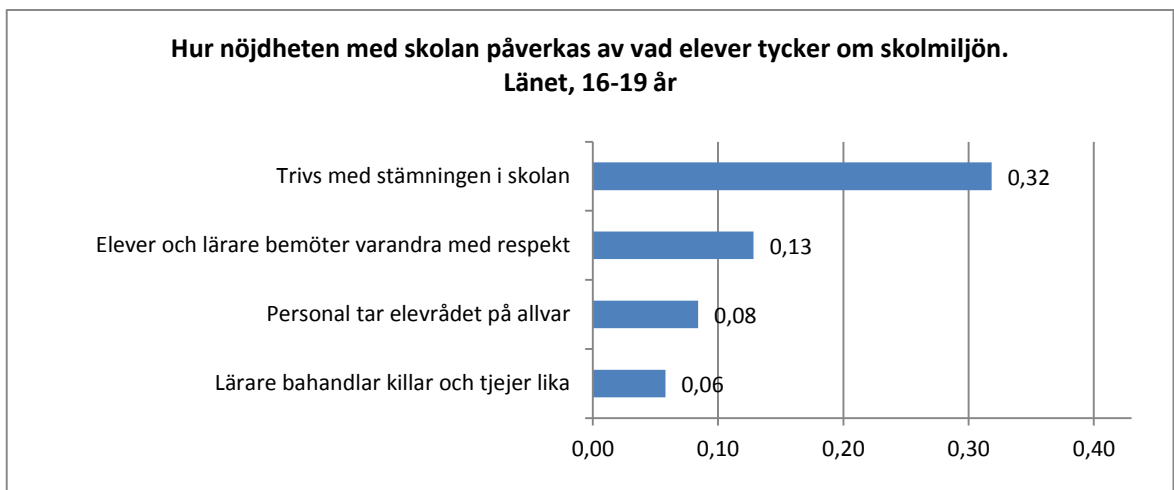

Illustration 6.6.1

Upplevelse av vad man har inflytande över i skolan

I detta avsnitt vill vi slutligen redovisa hur ungdomarna i Sundsvall svarar på frågor om inflytande – vad de *vill* vara med och bestämma om i relation till vad de upplever att de *får* vara med och bestämma om.

I diagrammen 6.7 och 6.8 redovisas sammanställningarna för relationen mellan hur mycket man *vill* och hur mycket man *får* bestämma. De som svarar att de vill bestämma mer än de upplever att de får bestämma kategoriseras som den grupp som ”får bestämma för lite” (rött fält). De som upplever att de får bestämma över fler saker än de svarar att de vill bestämma över är den grupp som kategoriserats som ”får bestämma för mycket” (turkost fält). Det gröna fältet står för de som svarar lika på *vill* och *får* bestämma när det gäller olika aspekter i skolan. Dessa benämns som den grupp som ”får bestämma lagom mycket”.

Både högstadie- och gymnasieungdomarna vill bestämma mer över maten, schemat och läxorna mer än vad de upplever att de får bestämma om dessa. Generellt sett är det mellan 30 och 40 procent av eleverna som upplever att de får bestämma lika mycket som de vill bestämma (d.v.s. lagom mycket).

Här finns det dock anledning till att förhålla sig kritisk till vad dessa frågor egentligen mäter. Är det rimligt att förvänta sig att eleverna ska bestämma över vad de ska lära sig? Är det inte pedagogens kompetens och uppgift att arbeta med kunskapsmålen inom det ämne som pedagogen undervisar i?

Det finns en risk med att lägga över för mycket ansvar på eleverna om elevinflytande enbart betraktas i termer av hur mycket eleverna får bestämma när det gäller olika aspekter i skolan. Johansson och Hultgren skriver:

[...] delaktighet är inte detsamma som att få bestämma – vilket sedan kan leda till att barnet får ta konsekvenserna av ett dåligt beslut och ”skylla sig själv”. Delaktighet är att bli respekterad där man är och med de resurser man har i en viss situation, att bli ärligt lyssnad på och att vara en av dem som gör skillnad och driver en process framåt. (Johansson & Hultgren, 2015, s. 110)

Elevinflytande bör någonstans ha sin utgångspunkt i respekt för samtliga individer och bygga på en praktik inom vilken alla inkluderas och får göra sin röst hörd. Det innebär inte att man ständigt får sin vilja igenom. Snarare handlar det om att känna sig inkluderad, delaktig och känna att man är värdefull som individ i det sammanhang man ingår i.

Illustration 6.7

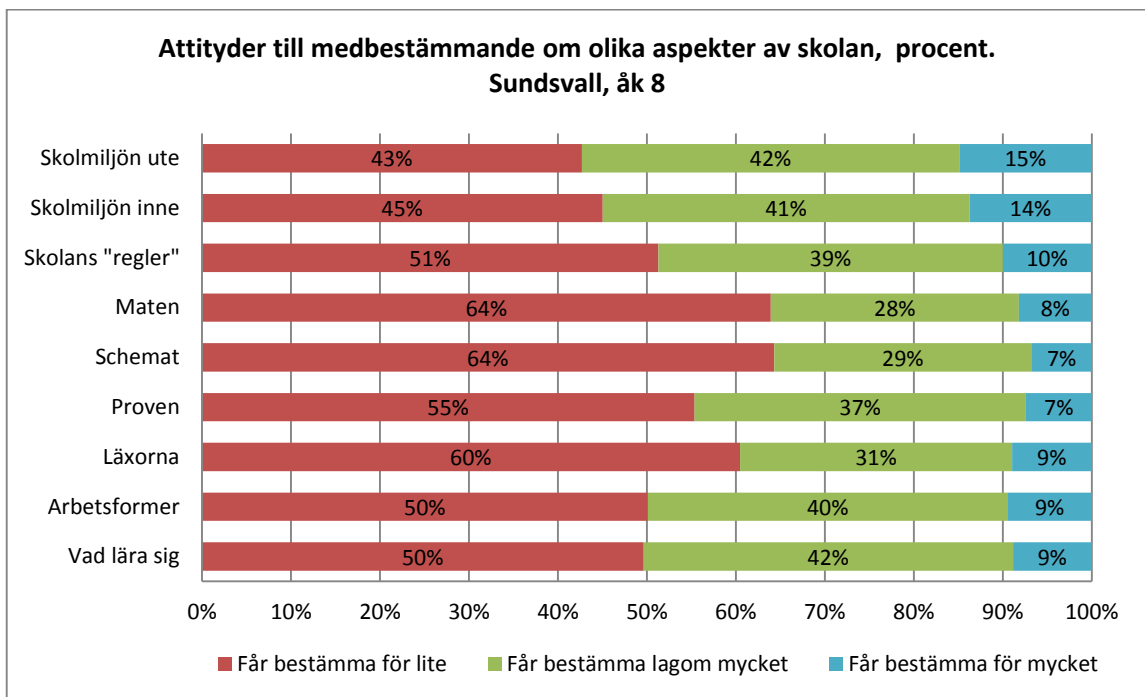
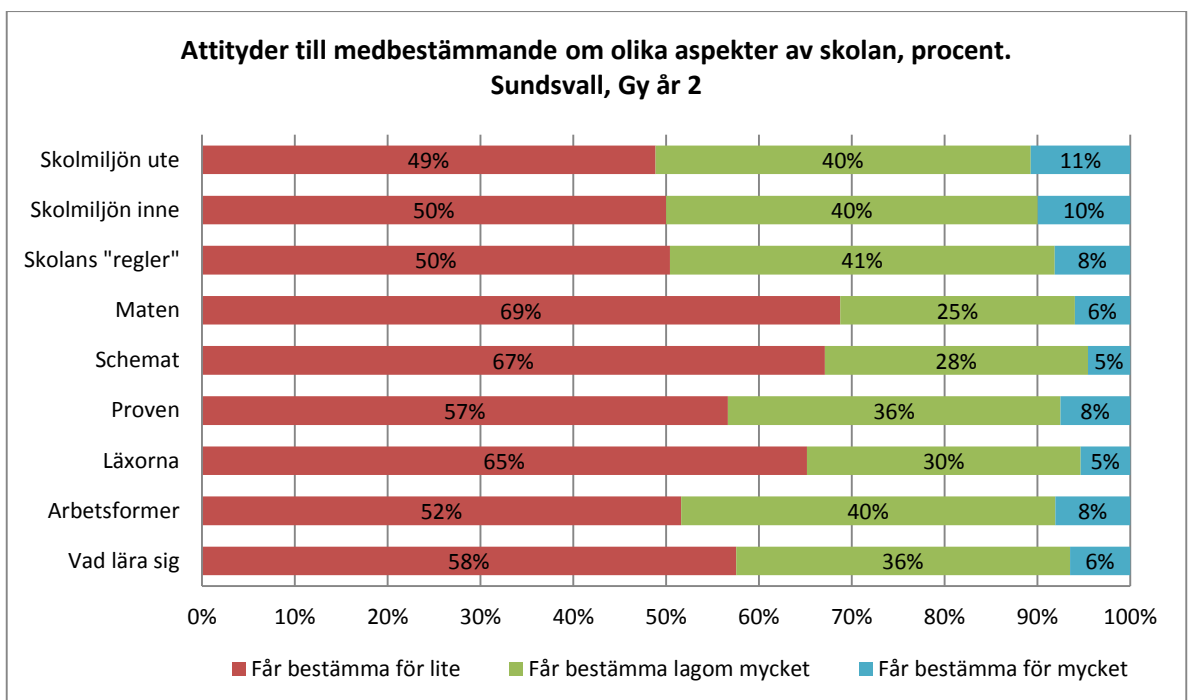

Illustration 6.8

FRITID

Ungas fritid har länge varit (och är fortfarande) ett aktuellt ämne och en markör för diskurser om ungdomar. I kapitel tre, *Inflytande och representation i positionen som ung medborgare* berörde vi några av de aspekter som ofta kommer upp till diskussion när det handlar om unga människors organisering – nämligen idén om en demokratisk fostran genom strukturerat deltagande i föreningar. Vi diskuterade tidigare utifrån Bäck, Bäck och Gustafsson (2016) att det traditionella politiska deltagandet exempelvis medlemskapet i politiska partier har minskat bland unga. Det innebär dock inte att unga idag inte är intresserade av politik och samhällsfrågor, utan snarare hittar dagens unga andra sätt att uttrycka sina ställningstaganden, bl.a. genom sociala forum på nätet (Bäck m.fl. 2016). Men det är inte heller så att de digitala medierna ersätter former för organisering offline (Carpentier, 2007). Det är viktigt att vara medveten om att det också finns en digital klyfta mellan grupper av individer.

Den digitala klyftan handlar inte enbart om tillgången till digitala verktyg/plattformar, utan även kunskaper att använda dem på ett strategiskt sätt (se exempelvis Warschauer, 2003; Selwyn, 2003). Dessutom visar flera studier att individer som organiserar sig på nätet oftast är samma individer som organiserar sig utanför nätet (FOKUS14, 2014). Lite förenklat kan man konstatera att de förhoppningar som uttrycks kring att de digitala medierna ska gynna inkludering och delaktighet i samhället i stort, i själva verket enbart gynnar de som redan är delaktiga på andra sätt (Olsson, 2006; Livingstone, 2009).

Generellt kan man föra en kritik mot att ungas delaktighet och engagemang ständigt mäts i form av valdeltagande och medlemskap i politiska partier (när det gäller politisk delaktighet) och medlemskap/aktivitet i föreningar när det gäller fritidsaktiviteter. Vuxenvärldens oro för unga som väljer att ställa sig utanför föreningslivet handlar om att vuxna förväntar sig att samhällsengagemanget uttrycks på ett visst sätt. Det vill säga, unga måste uttrycka sin delaktighet genom att anpassa sig till vuxenvärldens ramar för det etablerade demokratiska systemet. I annat fall förblir ungas engagemang osynligt. Exempelvis riktas det statliga bidragssystemet till just föreningsaktiva ungdomar och bidragssystemet kopplas inte så mycket till görande utan snarare till medlemsantal. Formen överskuggar innehållet, skriver Peter Waara (2010).

För ungdomarna handlar syftet med deltagandet i organisationer sällan om att få en demokratisk fostran. För ungdomarna handlar det snarare om själva aktiviteten, det vill säga meningsskapandet / görandet i organiseringen kring ett visst intresse.

Kanske är detta en av anledningarna till att samarbete mellan unga och vuxna ofta stöter på svårigheter. Det kan många gånger handla om att vuxna utgår från sina referensramar och därför inte känner igen eller missar ungdomars former att organisera sig (Waara m.fl. 2010). Om vi påminner oss om Roger Harts Delaktighetsstege så handlar den högsta nivån om delaktighet i grund och botten om att vuxna ska uppmärksamma ungas intressen. Det är genom att intressera sig för och upp-

märksamma unga som det är möjligt att stötta unga att via intressena kanalisera sina åsikter. Delaktighet och inflytande bygger på en ömsesidig relation, skriver Waara (2010). Det förutsätter således att vuxna släpper ifrån sig makt och skapar utrymme för ungas inflytande.

I detta kapitel ska vi titta närmare på hur unga upplever sin fritid, vad de gör på fritiden och vilka som får tillgång till fritidens arenor.

Hur mycket finns det att göra på fritiden?

I lupp-enkäten ställs frågan *Hur mycket tycker du att det finns att göra på fritiden?* med svarsalternativen *väldigt mycket*, *ganska mycket*, *ganska lite* eller *väldigt lite/ingenting*. I diagrammen 7.1, 7.2, 7.4, 7.5 och 7.6 redovisas fördelningarna för svaren *ganska* eller *väldigt mycket*. I diagram 7.1 och 7.2 redovisas svaren uppdelat på killar och tjejer i Sundsvalls kommun och en jämförelse med hur killar och tjejer har svarat i länet. I diagram 7.4 och 7.5 redovisas uppdelningen för familjeanknytning (kategorierna Svensk/Nordisk och Utomnordisk anknytning).

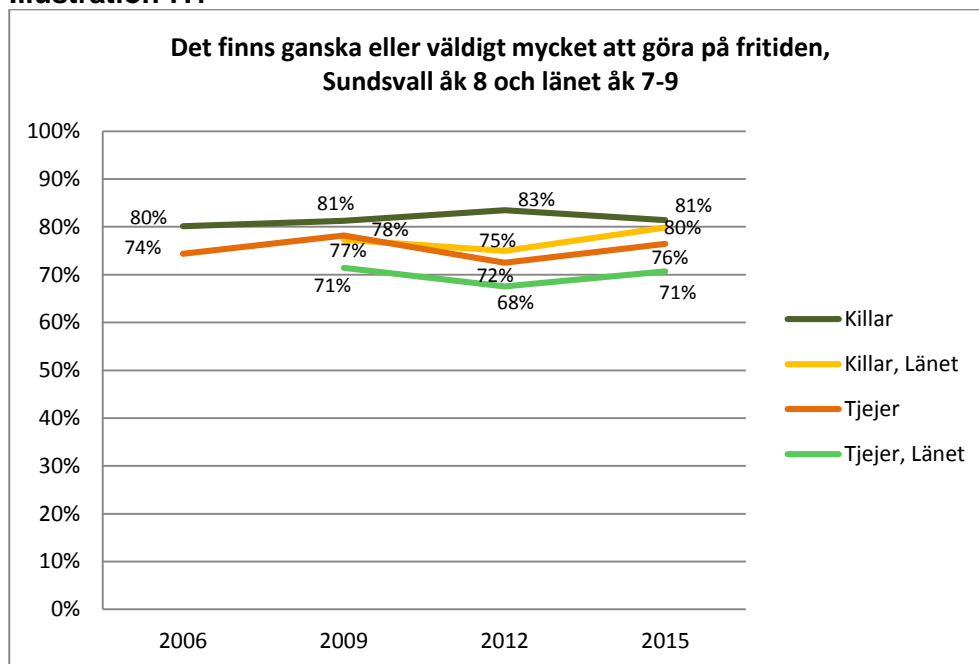
Slutligen diagram 7.6 redovisar svaren uppdelat på kategorierna *funktionshinder* och *inget funktionshinder*. Eftersom kategorin ”vill inte svara” har exkluderats i redovisningen (vilket innebär ett stort bortfall) väljer vi att enbart redovisa svaren på länsnivå där vi har ett större dataunderlag.

När det gäller de första två diagrammen kan vi uppmärksamma att något fler killar än tjejer svarar att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden. Skillnaden mellan killar och tjejer är större inom gymnasiegruppen jämfört med högstadiegruppen. Gymnasietjejnarnas nöjdhet med utbudet av fritidsaktiviteter har sjunkit ganska kraftigt sedan förra mätningen 2012 (från 59 procent år 2012 till 50 procent år 2015). Nivån är nu lika som för länets gymnasietjejer i den senaste mätningen (50% av gymnasietjejnerna i Sundsvall och 51% av gymnasietjejnerna i länet svarar *ganska* eller *mycket bra*). Den kraftiga minskningen bland Sundsvalls gymnasietjejer har också gjort att gapet mellan killarna och tjejerna har ökat ytterligare. Nu skiljer det 19 procentenheter mellan killar och tjejer som är nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter, jämfört med en skillnad på 8 procentenheter år 2012.

I diagram 7.3 som redovisar svaren på frågan om det saknas aktiviteter i kommunen kan vi se att andelen som upplever att det saknas aktiviteter är allra högst bland gymnasietjejnerna.

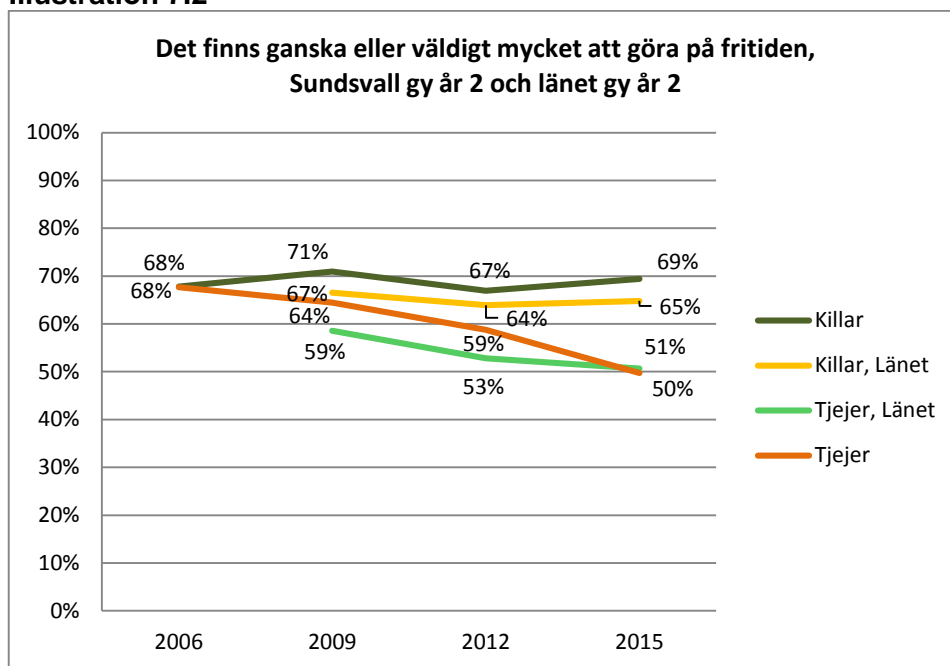
Det är också viktigt att uppmärksamma att betydligt färre gymnasieungdomar jämfört med högstadieungdomar svarar att det finns *ganska* eller *mycket* att göra på fritiden även om det i diagram 7.3 inte framträder så tydligt att killarna på gymnasiet saknar aktiviteter i högre utsträckning jämfört med killarna på högstadiet.

Illustration 7.1

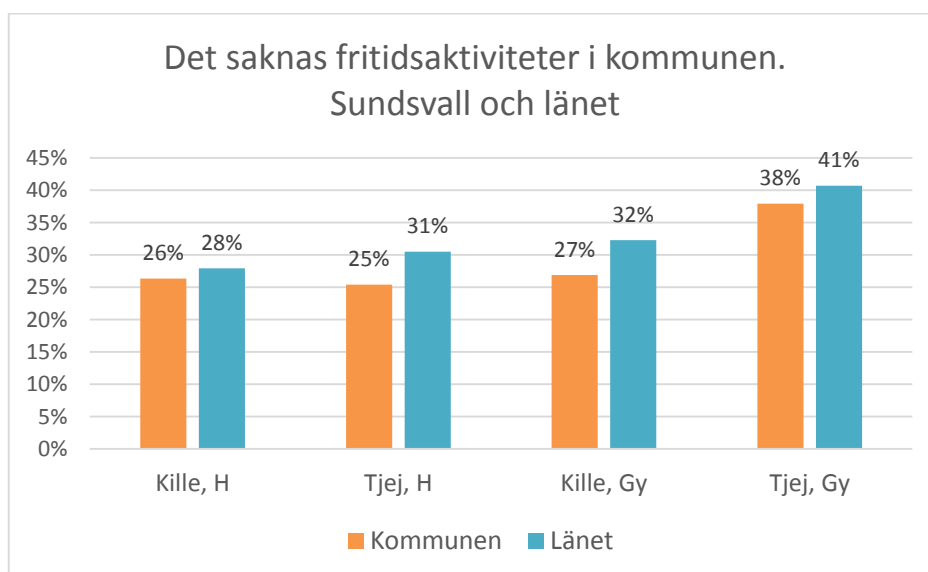
I diagrammet ser vi att det skiljer något mellan andelen killar och andelen tjejer som är nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter. I åk 8 i Sundsvall är det 81 procent av killarna och 76 procent av tjejerna som svarar att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden.

Illustration 7.2

I diagrammet ser vi att andelen gymnasietjejer i Sundsvall som svarar att det finns ganska eller väldigt mycket att göra på fritiden har minskat över tid, från 68 procent 2006 till 50 procent 2015.

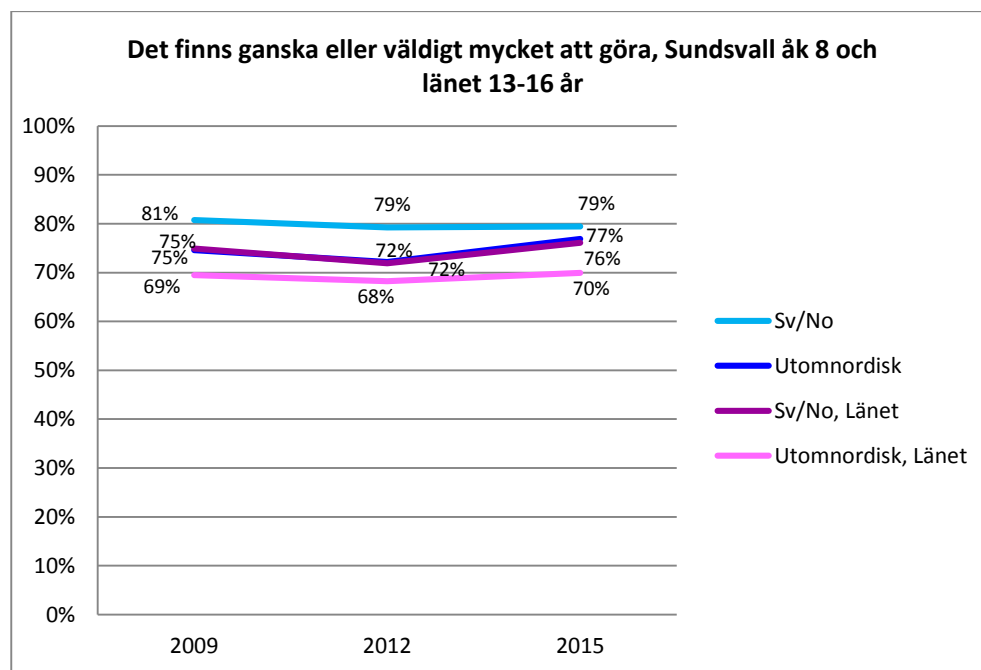
Illustration 7.3

När vi undersöker hur ungdomar med olika familjebakgrund har svarat på frågan angående utbudet av fritidsaktiviteter ser vi att det inom högstadiegruppen inte är några större förändringar över tid. Vi ser att det är något färre ungdomar med utomnordisk anknytning som svarar att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden jämfört med ungdomar som inte har en utomnordisk anknytning (77% av ungdomarna med utomnordisk anknytning jämfört med 79% av ungdomarna med

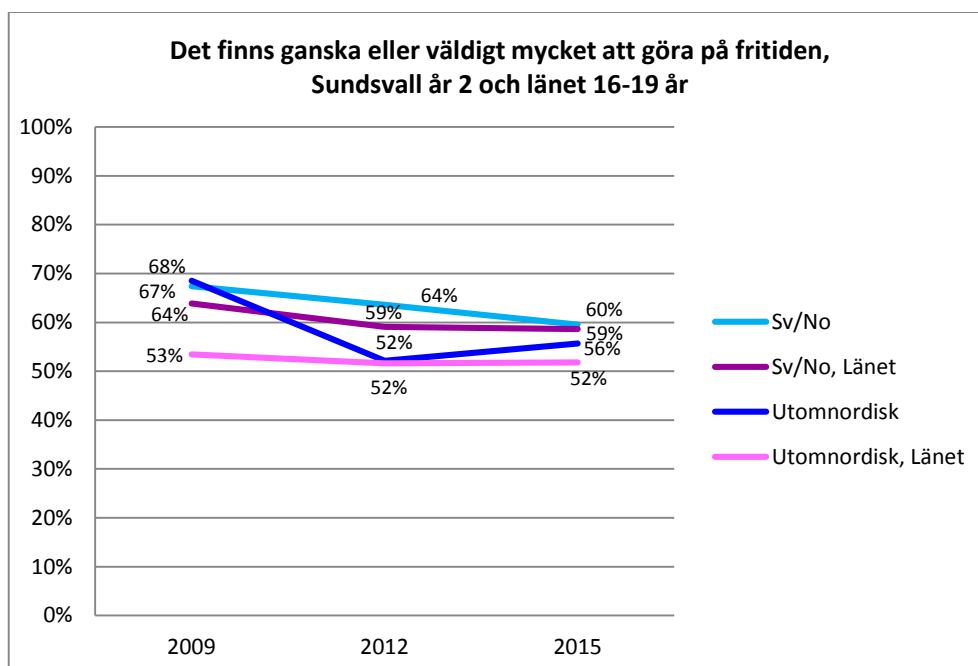
svensk/nordisk anknytning). Skillnaden mellan grupperna är mer markant sett till länet i stort (70% av ungdomarna med utomnordisk anknytning jämfört med 76% av ungdomarna med svensk/nordisk anknytning).

Illustration 7.4

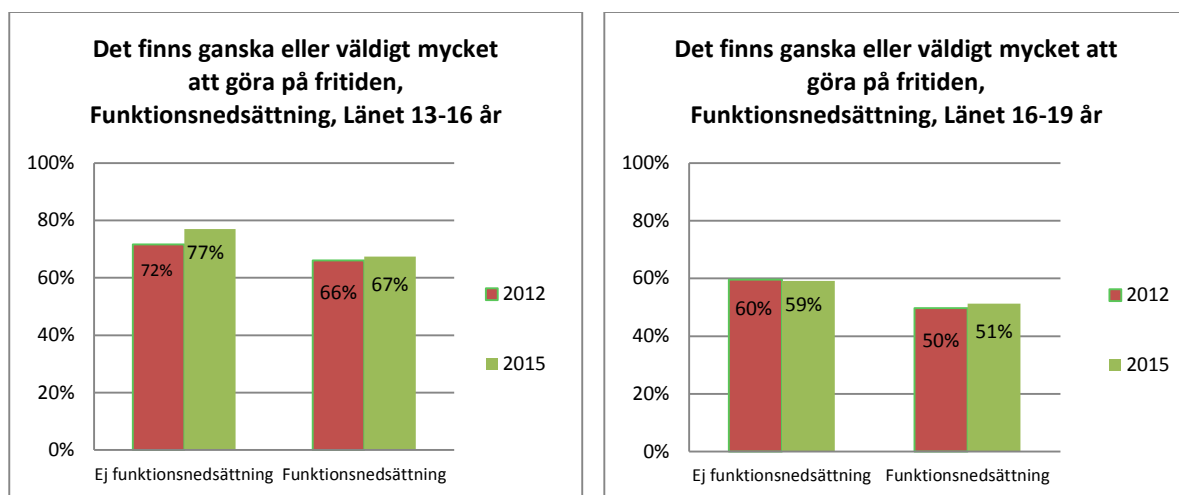
Studerar vi gymnasiegruppen kan vi se att ungdomarna i Sundsvalls kommun som har utomnordisk anknytning har gått från att vara lika nöjda som de svensk/nordiska ungdomarna med utbudet av fritidsaktiviteter till en mycket lägre nivå 2012 (52% av ungdomarna med utomnordisk anknytning jämfört med 64% av ungdomarna som inte har utomnordisk anknytning svarar att det finns *ganska* eller *mycket* att göra på fritiden). År 2015 har andelen ökat något men det skiljer fortfarande några procentenheter mellan gruppen *svensk/nordisk* och *utomnordisk* anknytning. I övrigt har nivåerna inte förändrats avsevärt och även här är det tydligt att gymnasieungdomarna i lägre utsträckning än högstadieungdomarna svarar att det finns saker att göra på fritiden.

Illustration 7.5

Det är också viktigt att följa hur de ungdomar som svarar att de har en funktionsnedsättning upplever utbudet av fritidsaktiviteter. Frågan om funktionsnedsättning kan vi enbart följa sedan år 2012. Redan då kunde vi se en markant skillnad mellan gruppen som uppger att de har en funktionsnedsättning och gruppen som uppger att de inte har en funktionsnedsättning. Gruppen som svarar att de har en funktionsnedsättning rapporterar i lägre utsträckning att det finns *ganska* eller *mycket* att göra på fritiden. Det har inte skett någon förändring mellan åren 2012 och 2015. Det skiljer fortfarande ca: 10 procentenheter mellan grupperna och länets gymnasieungdomar (generellt) svarar i lägre utsträckning att det finns saker att göra jämfört med högstadieungdomarna i länet.

Illustration 7.6

Fritidsaktiviteter

I lupp-undersökningen ställs frågor som handlar om hur frekvent man ägnar sig åt olika aktiviteter. Dessa aktiviteter är av varierande art. Det handlar både om aktiviteter som får offentligt stöd så som att besöka museum, bibliotek, teater och fritidsgård och också aktiviteter som inte nödvändigtvis är organiserade i någon verksamhet eller förening så som att läsa, skriva, måla, spela dataspel o.s.v.

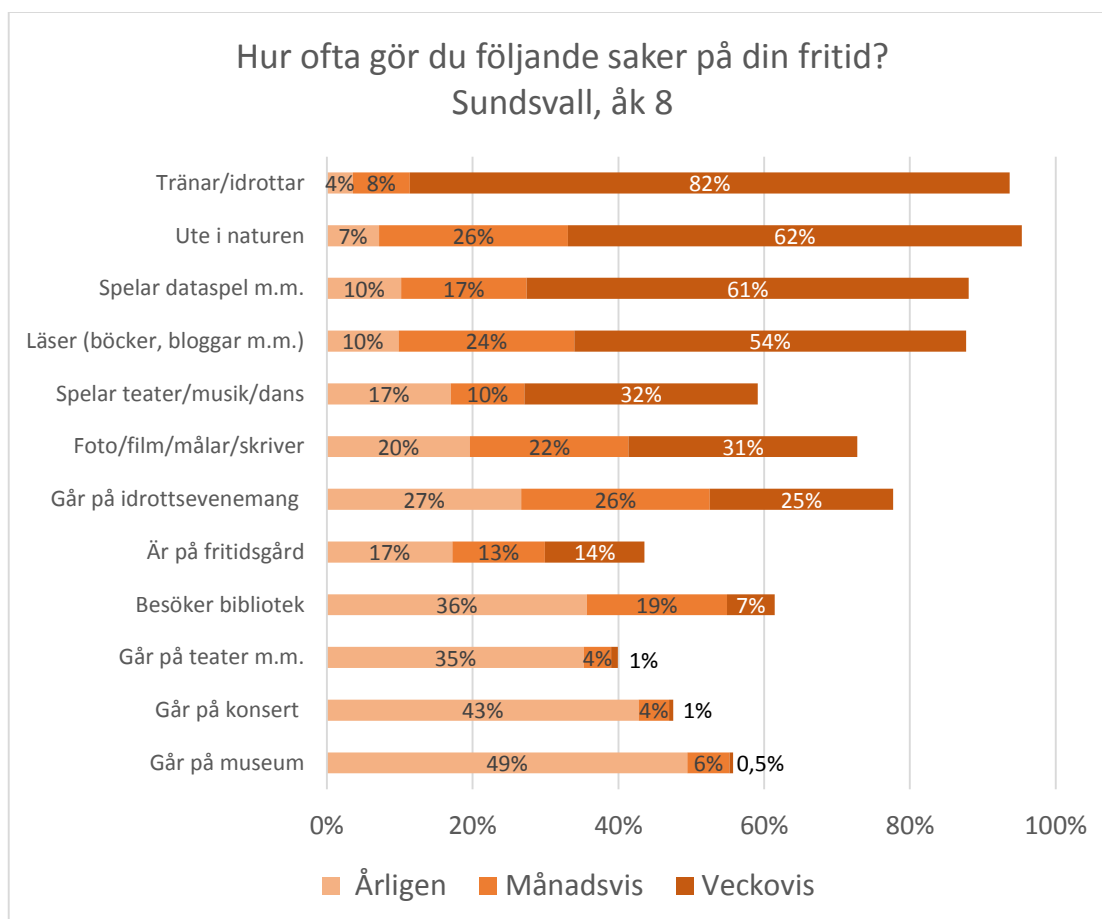
Vi ska nu titta närmare på hur ofta ungdomarna i Sundsvall ägnar sig åt dessa varierande aktiviteter men också om det förekommer några skillnader när det gäller vilka aktiviteter killar respektive tjejer ägnar sig åt. I relation till diskussionen som tas upp inledningsvis i detta kapitel menar vi att det är viktigt att studera vilka som får tillträde till olika aktiviteter. Vi vet att vuxenvärlden värderar vissa aktiviteter högre än andra aktiviteter (ex: bidragssystemet är anpassat till föreningsaktiva ungdomar). Vad innebär detta för ungdomarna? Och ska vi nöja oss med svaret att olika grupper av ungdomar helt enkelt har olika intressen? Vi vill hävda att det inte är så enkelt. Det handlar inte enbart om skilda intressen utan också om normer i relation till olika positioner samt olika ekonomiska och sociala förutsättningar som sätter ramar för unga personers handlingsutrymme.

Förutom att studera hur killar och tjejer svarar på frågor om fritid kommer vi att fördjupa oss i en analys av vilka faktorer som påverkar hur ungdomarna svarar på frågan om hur mycket det finns att göra på fritiden.

Hur ofta ägnar sig unga åt olika fritidsaktiviteter?

På frågan *Hur ofta gör du följande saker på din fritid?* med svarsalternativen *aldrig, någon gång per år, någon gång i månaden, en gång i veckan och flera gånger i veckan* kan vi se att 82 procent av Sundsvallsungdomarna i åk 8 på högstadiet svarar att de tränar eller idrottar minst en gång i veckan. Träning och vistelse ute i naturen är de aktiviteter som de flesta av ungdomarna ägnar sig åt (94% tränar och 95% är ute i naturen). Dessa två aktiviteter är också de vanligaste, d.v.s. det som ungdomarna mest frekvent ägnar sig åt – åtminstone sett till den lista på aktiviteter som det frågas om i enkäten. Att spela dataspel och läsa någon form av text (via traditionella media eller digitalt) är också mycket vanliga aktiviteter. Mer ovanligt är att unga i Sundsvall går på teater, konsert eller museum.

Illustration 7.7

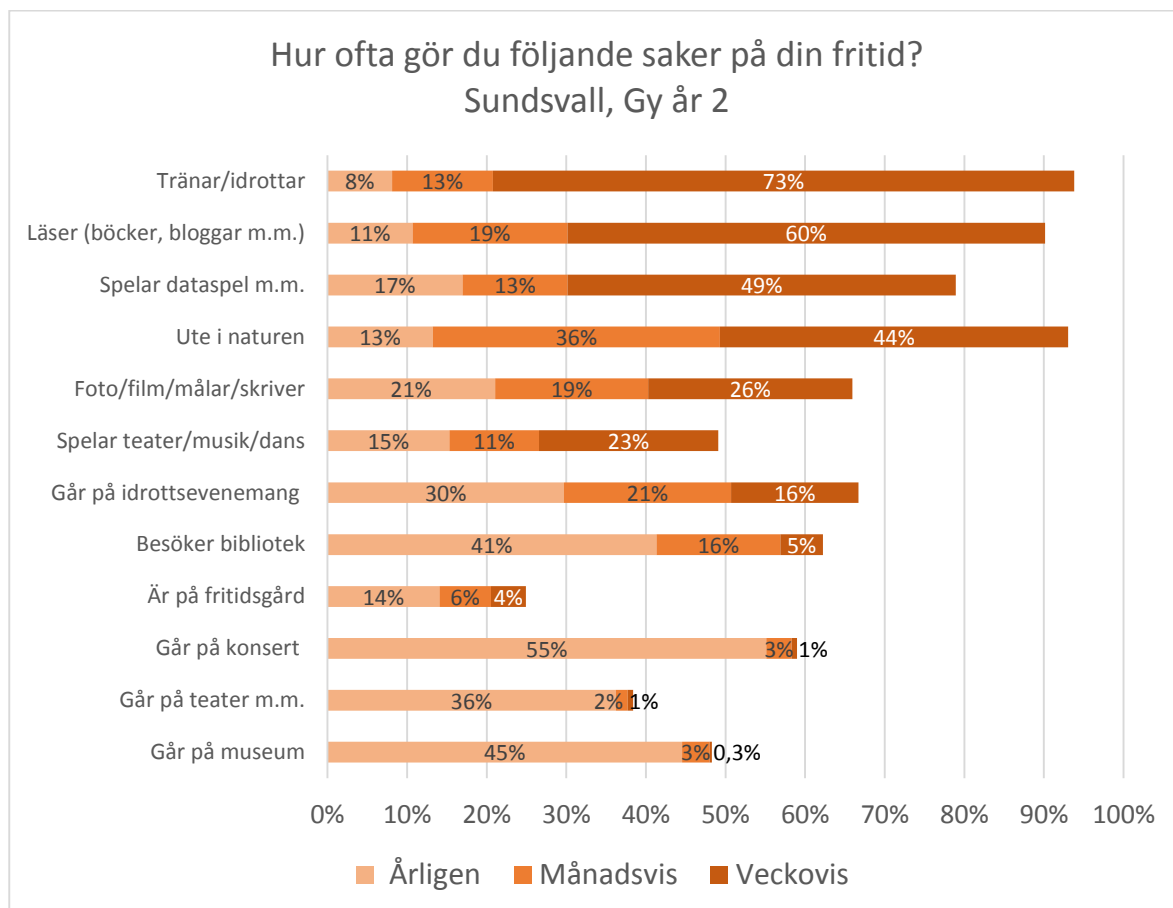

I diagrammet ser vi att de vanligaste aktiviteterna bland högstadiungdomarna i Sundsvall är att träna/idrotta och vara ute i naturen.

Liknande mönster ser vi när vi tittar på gymnasiegruppen. De flesta gymnasieungdomar (år 2) i Sundsvall ägnar sig åt att träna, vara ute i naturen och läsa någon form av texter (böcker, tidningar, bloggar eller liknande). De mest frekventa aktiviteterna, det vill säga de aktiviteter som ungdomarna ägnar sig åt minst en gång i

veckan är träning, att läsa, att spela dataspel och vara ute i naturen. Ganska få gymnasieungdomar besöker fritidsgårdar men bland de gymnasieungdomar som gör det är det ändå ganska många som regelbundet är på en fritidsgård (6% *någon gång i månaden* och 4% *minst en gång i veckan*).

Illustration 7.8

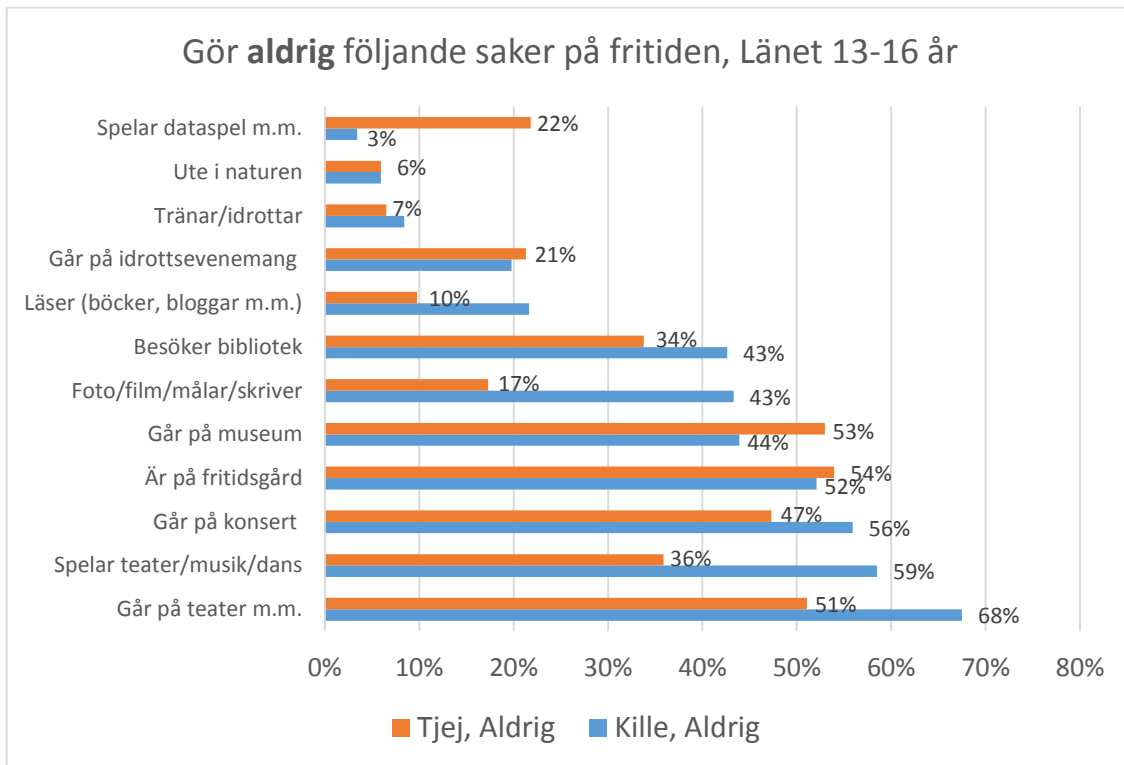

I diagrammet ser vi att de flesta av Sundsvalls ungdomar i gymnasiets år två tränar, är ute i naturen samt läser böcker, tidningar, bloggar m.m.

Studerar vi sedan hur vanligt förekommande dessa aktiviteter är bland gruppen tjejer respektive killar får vi syn på en del skillnader som är så pass markanta att det är relevant att ställa sig frågan om det finns normer som påverkar tjejers och killars olika val av aktiviteter. Till exempel kan vi se att det är betydligt fler killar än tjejer som spelar dataspel. Att hålla på med foto, film, teckna, måla eller skriva är det fler tjejer än killar som gör. Även att spela teater, göra musik eller dansa är aktiviteter som fler tjejer än killar ägnar sig åt. På högstadiet är det 64 procent av tjejerna i länet och 41 procent av killarna i länet som svarar att de ägnar sig åt att spela teater, göra musik eller dansa. Fördelningen för gymnasieungdomarna är 57 procent av tjejerna och 38 procent av killarna. Det är också så att högre andel tjejer än killar svarar att de går på teater. Det är inte orimligt att anta att fler tjejer än

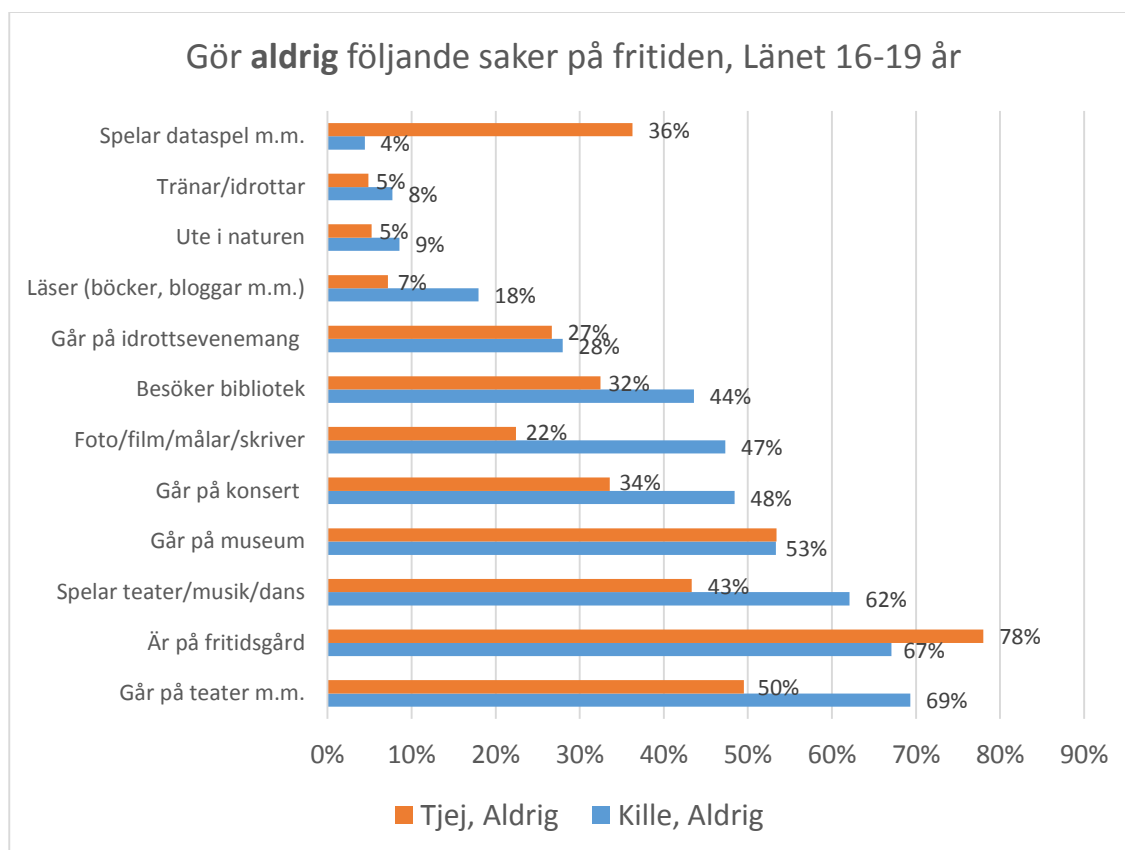
killar spelar teater (som är en av aktiviteterna i svars kategorin teater/musik/dans) och därför intresserar sig för att också titta på teaterföreläsningar.

Illustration 7.7.1

I diagrammet ser vi att en del aktiviteter skiljer sig mellan killar och tjejer. Det är exempelvis fler killar än tjejer som spelar dataspel och det är fler tjejer än killar som håller på med foto, film, tecknar, målar, skriver, pysslar, syr eller liknande.

Illustration 7.8.1

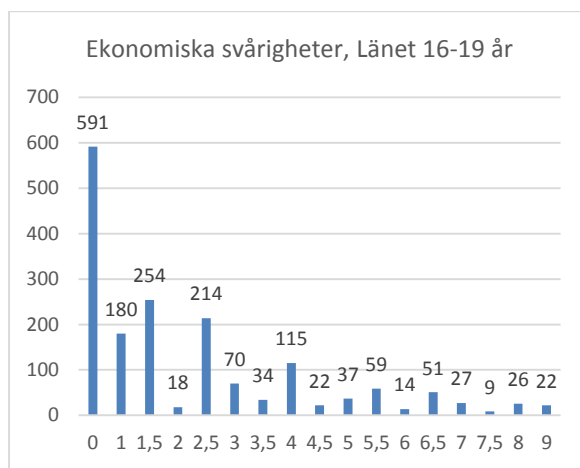
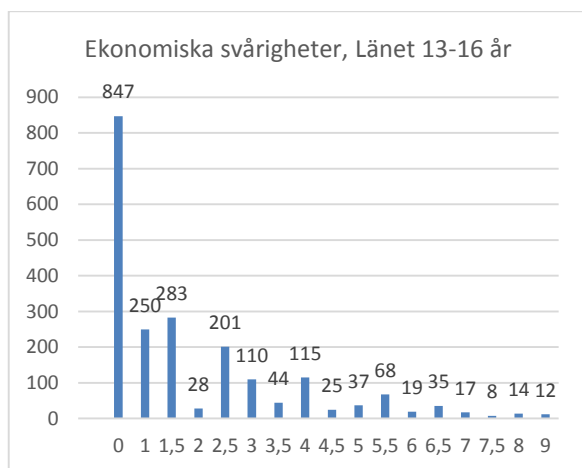
Flera av de aktiviteter som det frågas om är det fler tjejer än killar som ägnar sig åt, samtidigt är det färre tjejer än killar som är nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter (se diagram 7.1-7.3). Det vill säga, det är inte så att tjejer är mindre aktiva till följd av att en hög andel tycker att det saknas fritidsaktiviteter i kommunen (38% av gymnasietjejerna i Sundsvall och 41% av gymnasietjejerna i länet svarar att det saknas aktiviteter). Möjligen medför delaktighet i flera aktiviteter en större insikt i vad man tycker om att göra och därmed också vilka aktiviteter som saknas.

Vad påverkar ungdomarnas upplevelse av utbudet av fritidsaktiviteter?

I en statistisk regressionsmodell inkluderade vi flera bakgrundsvariabler för att ta reda på om dessa har någon påverkan på ungdomarnas svar gällande hur mycket det finns att göra på fritiden. Modellen testades på data för länets högstadiungdomar och de bakgrundsvariabler som inkluderades är kön, familjeanknytning, sexuell läggning, funktionsnedsättning samt ekonomiskt utrymme. De variabler som visade sig ha en statistiskt säkerställd effekt på upplevelsen av utbudet av aktiviteter är kön, ekonomiskt utrymme och sexuell läggning. Det visade sig att det finns ett negativt samband mellan kategorin tjej och att tycka att det finns mycket att göra på fritiden. Likaså för ungdomar som inte kategoriserar sig som heterosexuella. Det

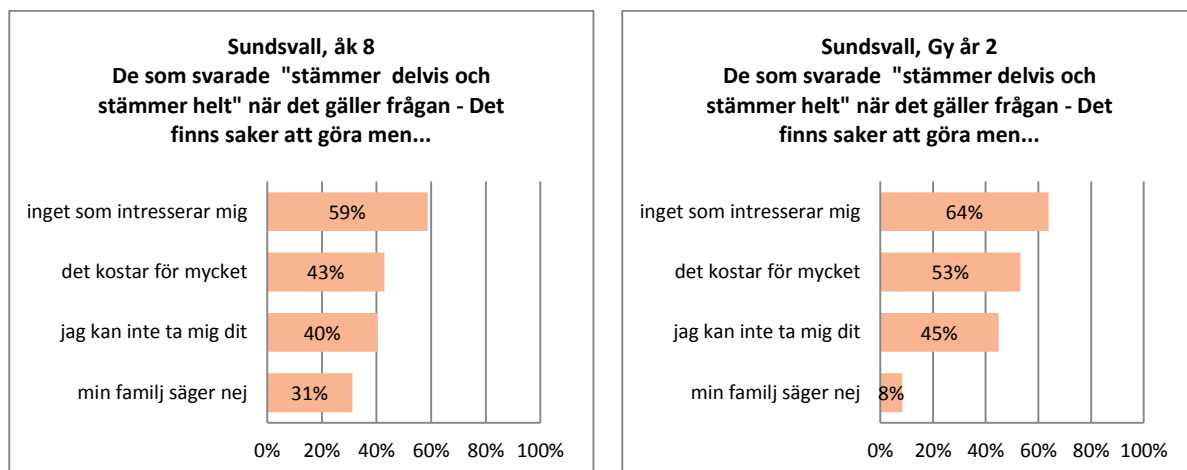
vill säga, icke heterosexuella ungdomar tenderar att i lägre grad rapportera att det finns ganska eller väldigt mycket att göra på fritiden, om man jämför med kategorin heterosexuella. Slutligen, visar modellen att ekonomiska begränsningar påverkar upplevelsen av utbudet negativt.

Som vi redogjorde i kapitel 2, konstruerades ett index som mäter ekonomiskt utrymme, genom att ta hänsyn till hur ungdomarna har svarat på tre frågor som handlar om familjens ekonomi. Indexet utgör ett mer säkert mått på det ekonomiska utrymmet. Om vi enbart tittar på fördelningen över svaren på frågan som handlar om i hur stor utsträckning man är orolig för föräldrarnas ekonomi så är det 10 procent av länets högstadiungdomar och 13 procent av länets gymnasieungdomar som svarar att de är ganska eller mycket oroliga. Indexet i diagrammen nedan ska tolkas på så vis att 0 betyder att man inte har ekonomiska svårigheter. Ju längre åt höger vi förflyttar oss i diagrammet desto högre värden har individerna på frågorna om ekonomiska svårigheter (d.v.s. de har svarat att de är ganska/mycket oroliga över föräldrarnas ekonomi, att de instämmer i påståendet om att fritidsaktiviteter kostar för mycket samt att det har hänt att de inte har kunnat göra något eller köpa något för att familjen inte haft råd).

Även om det är relativt få individer i höger ytterkant (d.v.s. de som har snävare ekonomiskt utrymme) är det ändå relativt många som svarar att det finns saker att göra på fritiden men att det kostar för mycket. Övriga begränsningar är att inte kunna ta sig till fritidsaktiviteten/aktiviteterna samt att det inte finns fritidsaktiviteter som är tillräckligt intressanta. Att familjen säger nej är inte så vanligt inom gymnasiegruppen i Sundsvall. Däremot är det mer vanligt bland åk 8 eleverna i Sundsvall där 31 procent svarar att det finns saker att göra men att familjen säger nej.

Illustration 7.9

Utöver bakgrundsvariabler och ekonomiskt utrymme är det en del andra faktorer som spelar roll för upplevelsen av utbudet av fritidsaktiviteter. I en annan statistisk modell testades om olika livserfarenheter och inställning till livet har någon påverkan på upplevelsen av hur mycket det finns att göra på fritiden. Följande variabler inkluderades: *nöjdhet med fritiden*, *nöjdhet med livet*, *upplevd möjlighet att föra fram sina åsikter*, *erfarenhet av mobbning*, *erfarenhet av orättvis behandling* samt *medlemskap i förening*. Samtliga variabler utom mobbning har en statistiskt säkerställd effekt på utfallet i upplevelsen av hur mycket det finns att göra på fritiden.

Nöjdhet med fritiden, nöjdhet med livet, upplevd möjlighet att kunna föra fram sina åsikter samt om man är medlem eller aktiv i en förening har ett positivt samband med upplevelsen att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden. Erfarenhet av att ha blivit utsatt för orättvis behandling påverkar upplevelsen av utbudet av fritidsaktiviteter negativt. Det vill säga, det är mer sannolikt att en individ som inte utsatts för orättvis behandling upplever att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden jämfört med en individ som har blivit utsatt för orättvis behandling.

Dessa samband är inte särskilt oväntade. När det gäller sambandet mellan föreningsmedlemskap/föreningsaktivitet och upplevelsen att det finns ganska eller mycket att göra på fritiden kan det tolkas på olika sätt. Det ena sättet att se det är utifrån en normativ tolkningsram om att organisering i föreningar står för demokratisk fostran, inkludering och delaktighet. Det andra sättet att se det är att den normativa tolkningsramen är dominerande och att ungdomarna själva förhåller sig till att organisering i föreningar är det som värdesätts. Det vill säga, att det finns en positiv förväntan kring att vara medlem och aktiv i en förening.

Det har dessutom skett en succesiv förskjutning från att betrakta föreningen som självklar och med ett värde i sig självt, till att idag betrakta föreningsdelaktighet i relation till egna intressen, skriver Waara (2010).

Dagens ungdomsorganisering förefaller i motsats till de traditionella folkrörelserna bygga på att det finns en sakfråga eller intresseområde att samlas kring, snarare än en gemensam ideologi eller vilja till samhällsförändring. (Waara m.fl. 2010, s. 46)

Dagens ungdomsorganisationer är också mer autonoma från vuxnas inblandning, vilket har både positiva och negativa konsekvenser. Waara menar att den negativa konsekvensen är att vuxnas kunskaper om politiskt arbete saknas i den autonoma ungdomsorganisationen. Det innebär att ungdomar får svårare att utöva inflytande, tas i anspråk och tas på allvar. Det är svårt att bortse från att vuxnas närvaro i föreningslivet ges legitimitet samt att villkoren för ungas inflytande och delaktighet är att ungdomarna anpassar sig till rådande system, inte tvärt om. Waara pekar också på att medlemsminskningen i föreningslivet främst är en klassfråga då staten stöttar organisationsstrukturer som har sin hemvist i medelklassen.

Idag förutsätts unga själva veta vad de vill, hur de ska göra och vem som ska bidra med ekonomiskt stöd. Att organisera sig idag förutsätter alltså mer av utbildningskapital och nätverkskontakter jämfört med tidigare. [...] Medelklassens ungdomar har följaktligen ett försprång i ett system som belönar en organisationslogik som bärs upp av de resursstarka i samhället. (Waara m.fl. 2010, s. 48).

ARBETE OCH FRAMTID

Den svenska arbetsmarknaden har förändrats under de senaste decennierna, vilket skapat andra förutsättningar för ungas etablering och karriärvägar. Denna förändring påbörjades redan under 1990- talets krisår. Tidigare rekryterades unga människor till en arbetsgivare och förväntades bli kvar hos denne under lång tid. Arbetsgivaren tog ofta på sig ett utbildningsansvar och betalade en lön trots att produktiviteten var lägre hos den nyanställde än bland de som arbetat längre hos arbetsgivaren. Idag har de stora industriföretagen, som tidigare dominerade arbetsmarknaden, andra krav på ekonomisk avkastning än tidigare. Det har också skett en utökning av tjänstesektorn. Arbetsmarknaden är i ständig förändring med omställningar, utveckling och förändringar av tekniken. Detta sammantaget har medfört att arbetsgivare idag, i mindre utsträckning tar på sig ett ansvar för ungas etablering och kompetens- och karriärutveckling (Olofsson och Lundahl, 2013; Olofsson, 2014).

Arbetslösheten bland svenska ungdomar har under de senaste åren varit hög (Engdahl & Forslund, 2015) och Västernorrlands län har i flera mätningar legat ganska högt avseende ungdomsarbetslösheten (se ex. Kolada). Detta har inneburit att allt fler ungdomar väljer att studera vidare efter gymnasiet vilket också har medfört att arbetsgivarna höjer sina krav på att anställa personer med högre utbildning.

Trots att arbetslösheten enligt flera mätningar är, på en historiskt sett hög nivå bland unga, behöver dock inte arbetslöshetsmättet vara ett representativt mått för ungas arbetsmarknadsrelaterade problem (Engdahl, Forslund, & Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, 2016). Arbetslösheten (eller snarare hur den mäts) ska inte betraktas som ett generellt problem för samtliga ungdomar. I en rapport till finansdepartementet identifieras grupper av unga som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden. Unga med funktionsnedsättningar, unga utan slutbetyg från gymnasiet och unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de inskrivna på Arbetsförmedlingen (Engdahl et al., 2015).

Ungas etablering på arbetsmarknaden har i genomsnitt inte senarelagts jämfört med de som var unga på 1990-talet. Däremot har andelen unga med tillfälliga anställningar och deltidsanställningar ökat sedan tidigt 1990-tal. Det vill säga, unga idag inträder i arbetslivet i ungefär samma ålder som unga på 90-talet, men anställningsformerna ser delvis annorlunda ut (Engdahl et al., 2015; Olofsson & Lundahl, 2013).

En faktor som påverkar inträdet på arbetsmarknaden är valet av gymnasieutbildning. De som läser studieförberedande utbildning/program på gymnasiet kommer i regel senare ut i arbetslivet då majoriteten väljer att gå vidare till eftergymnasiala studier (högskola eller universitet). Men unga som saknar slutbetyg från gymnasiet har svag ställning på arbetsmarknaden. Engdahl m.fl. (2016) pekar på att problemet uppstår tidigare. Unga som inte har behörighet att söka till nationellt gymnasieprogram är hänvisade till individuella programmet eller introduktionsprogrammet

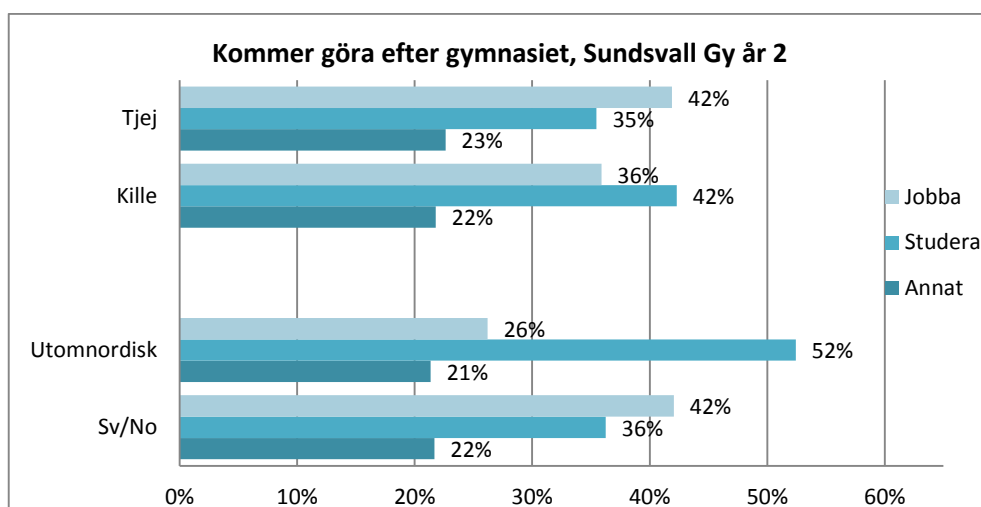
(IM). Enbart en femtedel av de elever som någon gång varit inskrivna på detta program lämnar gymnasieskolan med slutbetyg.

Framtidsplaner efter gymnasiet

I luppunderökningen ställs dels en fråga om vad eleven helst vill göra efter gymnasiet och en annan fråga om vad eleven tror att hon/han kommer att göra efter gymnasiet. I diagram 8.1 redovisas svaren på frågan om vad eleverna tror att de kommer att göra *direkt* efter gymnasiet. I kategorin *jobba* ingår svarsalternativen: *Jobba här i kommunen eller i en kommun i närheten; Jobba någon annanstans i Sverige* och *Jobba utomlands*. I kategorin *studera* ingår svarsalternativen: *Studera på högskola eller universitet i Sverige, Studera utomlands, Studera på Komvux* och *Studera på folkhögskola*.

Var femte elev (tot. 158 elever) på gymnasiet år 2 i Sundsvalls kommun svarar att de vill jobba i sin kommun eller en närliggande kommun, direkt efter gymnasiet.

Illustration 8.1

I diagrammet ser vi att något fler tjejer än killar svarar att de kommer att jobba direkt efter gymnasiet och något fler killar än tjejer svarar att de kommer att studera direkt efter gymnasiet.

Det är något fler tjejer än killar som tror att de kommer att jobba direkt efter gymnasiet (42% av tjejerna och 36% av killarna svarar ”jobba”), och likaså något fler killar än tjejer som tror att de kommer att studera direkt efter gymnasiet (42% av killarna och 35% av tjejerna svarar ”studera”).

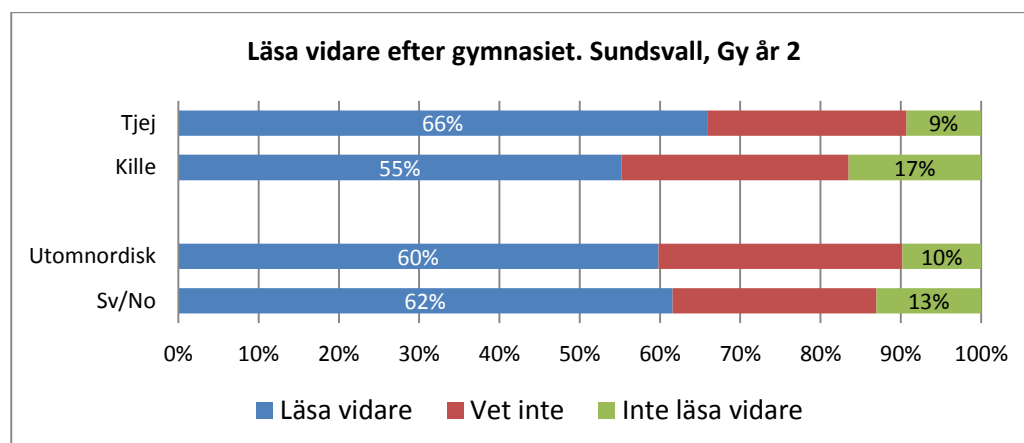
Tittar vi på svaren uppdelat på familjebakgrund så ser vi att det är betydligt vanligare att utomnordiska ungdomar svarar att de kommer att studera direkt efter gym-

nasiet. Ungefär en femtedel av gymnasisterna, oavsett kön eller familjebakgrund, tror att de kommer att göra någonting annat än att studera eller arbeta.

En annan fråga angående studieplaner är om man kan tänka sig att studera överhuvudtaget. Frågan lyder: *Tror du att du kommer att läsa vidare efter gymnasiet, direkt eller senare?*

När frågan ställs på det sättet ser vi att skillnaderna i svaren utjämnas mellan svenska/nordiska och utomnordiska ungdomar. Ungefär 60 procent i båda grupperna svarar att de kommer att studera. Skillnaderna mellan tjejerna och killarna vänder. Det är 10 procentenheter fler tjejer jämfört med killar som någon gång vill studera. Det är också ganska stor skillnad mellan andelen killar och andelen tjejer som svarar att de inte vill läsa vidare efter gymnasiet - varken direkt efter gymnasiet eller senare. Det är 17 procent av killarna och 9 procent av tjejerna som svarar att de inte kommer att läsa vidare.

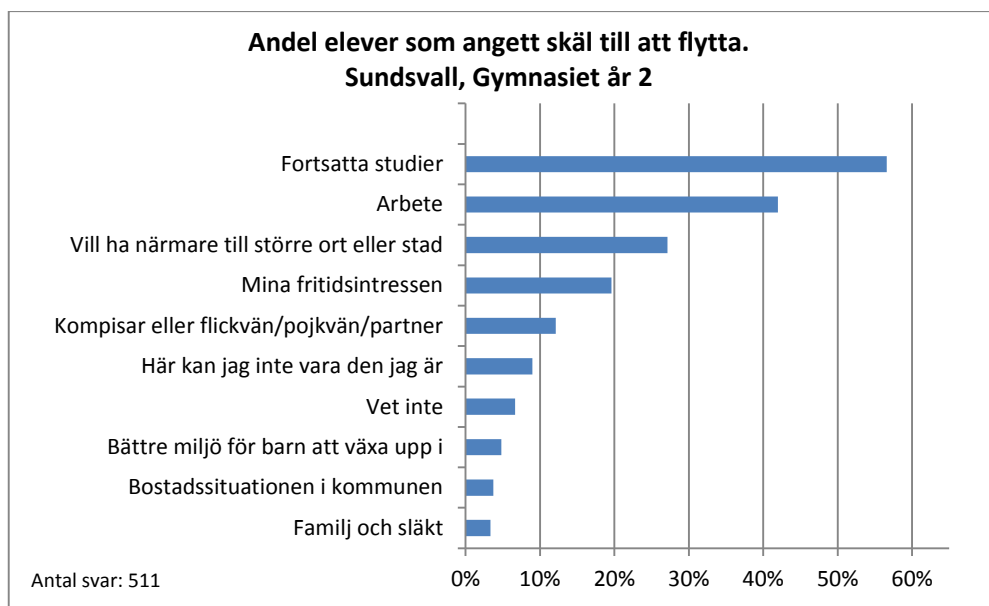
Illustration 8.2

I diagrammet ser vi att något fler killar än tjejer svarar att de inte kommer att läsa vidare på eftergymnasial nivå (17% av killarna och 9% av tjejerna). Skillnaderna mellan ungdomsgrupperna med olika familjebakgrund är inte så stor. Det skiljer enstaka procentenheter mellan grupperna.

Fortsatta studier är det vanligaste skälet som uppges till att flytta från kommunen som man bor i. Av de som svarar att de tror att de kommer att flytta (totalt 511 andraårsgymnasister i Sundsvall) är det 57 procent som uppger att det är på grund av fortsatta studier. På frågan hade eleverna möjlighet att kryssa i högst tre svarsalternativ.

Illustration 8.3

Erfarenhet av arbetslivet

Skolungdomarnas möjlighet att bekanta sig med arbetslivet är ofta via sommarjobb eller extrajobb. Förutom själva erfarenheten är arbete också ett sätt att utöka sitt ekonomiska handlingsutrymme. För en del ungdomar kan den extra inkomsten ha stor betydelse om familjen har en ansträngd ekonomi.

Att ha ett extrajobb är relativt ovanligt, både bland högstadieungdomarna som gymnasieungdomarna. Det är 10 procent av eleverna i åk 8 och 22 procent av eleverna år 2 på gymnasiet som uppger att de har ett extrajobb, men betydligt fler skulle vilja ha ett extrajobb. Över hälften av ungdomarna (53%), både på högstadiet och på gymnasiet, svarar att de vill ha ett extrajobb.

Det är betydligt vanligare att gymnasieungdomarna har haft ett sommarjobb den senaste sommaren jämför med andelen högstadieungdomar som uppger att de har haft sommarjobb. Det är 14 procent av ungdomarna på högstadiet och 66 procent av ungdomarna på gymnasiet som svarar att de har haft sommarjobb i somras (2015). Det är också betydligt vanligare bland gymnasieungdomarna att ha sökt ett sommarjobb men inte fått något (10% av ungdomarna på högstadiet jämfört med 21% av ungdomarna på gymnasiet har sökt men inte fått sommarjobb).

Utifrån det nationella ungdomspolitiska målet att unga ska ha makt att forma sina liv, kan man ställa sig kritisk till hur väl detta efterlevs i vårt samhälle när det gäller frågan om unga människors möjlighet att få sommarjobb eller extrajobb. Många arbeten som inte kräver högre utbildning har inom flera branscher rationaliserats

bort, vilket begränsar utbudet av arbeten som skolungdomar kan ta. Därutöver, att det är särskilt vissa grupper som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden tyder på att dessa grupper systematiskt missgynnas av skolans organisering, av arbetsmarknadens organisering och möjligen välfärdssektorns organisering där olika former av bidragssystem begränsar vilket utbud eller vilka möjligheter dessa ungdomar får tillgång till.

Illustration 8.4: Sommarjobb och extrajobb, Sundsvall åk 8

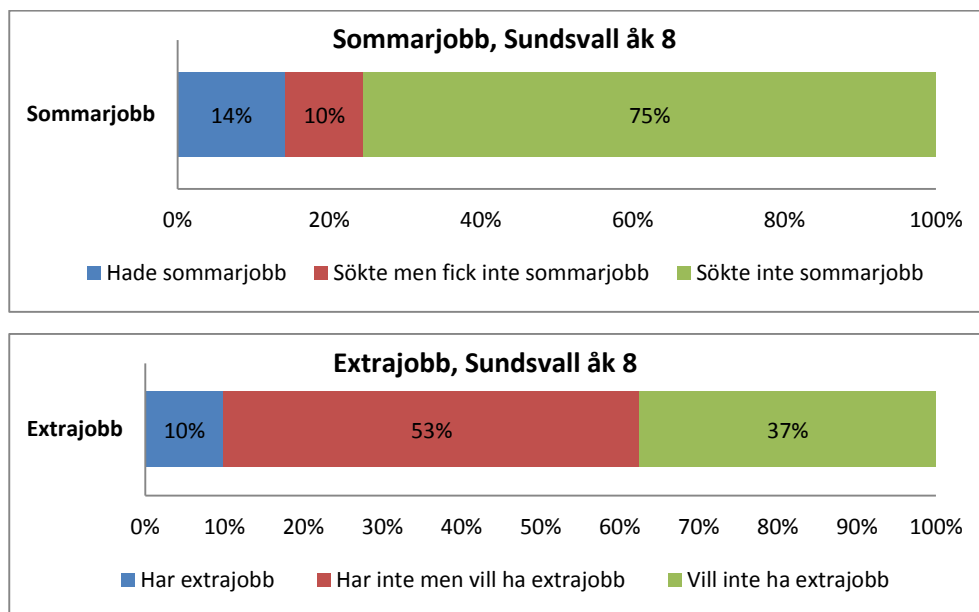
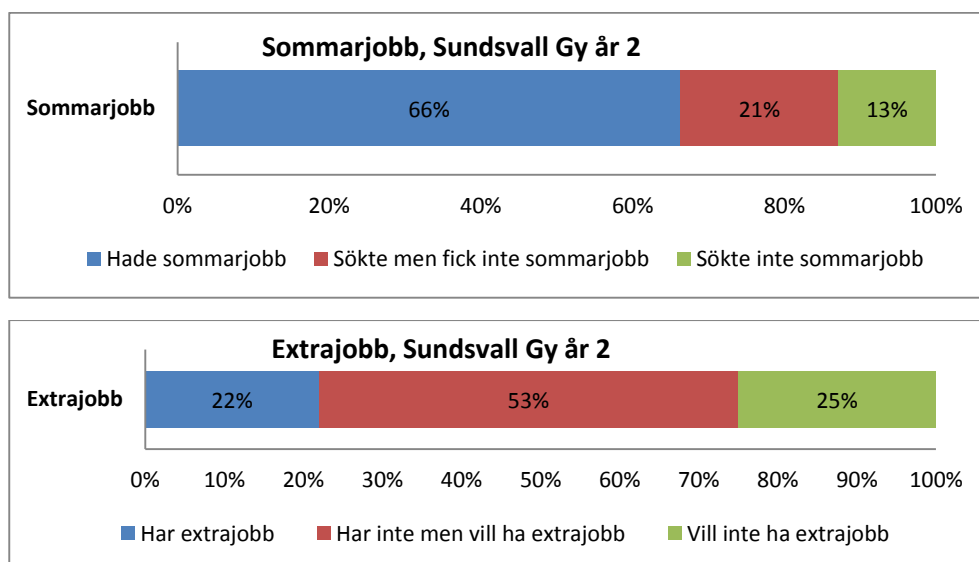

Illustration 8.5: Sommarjobb och extrajobb, Sundsvall Gy år 2

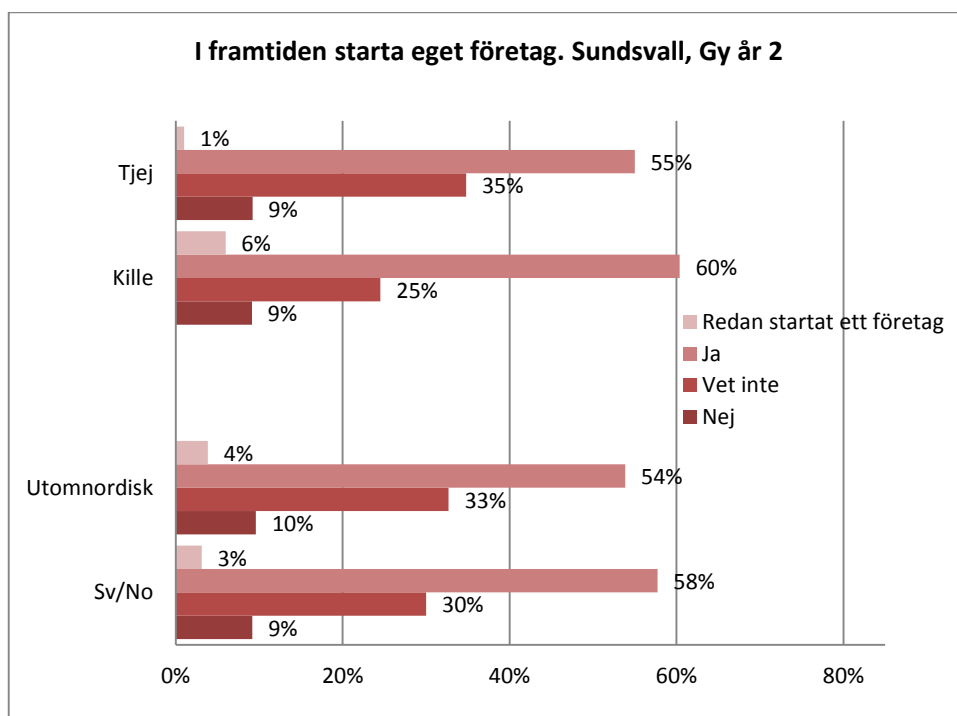

Det finns en fråga i lupp som handlar om man kan tänka sig att starta eget företag i framtiden. Diagram 8.6 visar att över hälften av ungdomarna kan tänka sig att

starta eget företag. Det är något fler killar än tjejer som svarar att de kan tänka sig att starta eget företag (60% av killarna och 55% av tjejerna). Tittar vi på svaren för ungdomar med rötter utanför Sverige och norden så är det 54 procent som svarar att de kan tänka sig att starta eget företag jämfört med 58% av de svenska/nordiska ungdomarna. I övrigt svarar ungdomarna ganska lika på frågan om planer på att starta eget företag. En liten andel unga har svarat att de redan har startat eget företag.

Utbildning i entreprenörskap och idéer från entreprenörskap har anammats både i skolan men kanske också i samhället i stort. Det är därför inte oväntat att många elever svarar att de kan tänka sig att starta eget företag. Vidare skulle det vara intressant att undersöka hur många unga företagare som finns i Sundsvalls kommun och i vilka branscher.

Illustration 8.6: Kan tänka sig att starta eget företag, Sundsvall, Gy år 2

I diagrammet ser vi några få procent av ungdomarna redan har startat eget företag samt att många kan tänka sig att starta eget företag i framtiden.

REFERENSER

Anderssons, B. (2005) Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet. I Friberg, T. (red.) *Speglingar av rum: om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm: Östling bokförlag Symposium.

Ahrén, J. C. (SOU 2010:80) *Skolan och ungdomars psykosociala hälsa*.

Bergman, J. & Wall, E. (under process) ”Den vuxne ansvarstagande medborgaren” – en kritisk diskussion. I Krekula, C. & Johansson, B. (2016) *Kritiska åldersstudier*. Malmö: Gleerups Utbildning AB. S. xx-xx.

Bäck, E., Bäck, H. & Gustafsson, N. (SOU 2016) *Ungas politiska deltagande. Nya former och aktivitet genom sociala medier?*

Carpentier, N. (2007) Theoretical frameworks for participatory media. I N. Carpentier, Pruulmann-Vengerfeldt, P., Nordenstreng, K., Hartman, M., Vihalemm, P., Cammaerts, B., Nieminen, H. (Ed.), *Media Technologies and Democracy in an Enlarged Europe: The Intellectual Work of the 2007 European Media and Communication Doctoral Summer School* (105-122). Tartu: Tartu University Press.

Dalin, R., Bostedt, G. & Blusi, M. (2013). *Ungdomar i Sundsvall – åsikter och attityder. LUPP – Lokal uppföljning av ungdomspolitiken*. Rapport 2013:9 FoU Västernorrland rapportserie. Härnösand: Kommunförbundet.

Engdahl, M., Forslund, A., & Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. (2016). *En förlorad generation? : om ungas etablering på arbetsmarknaden*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).

Engdahl, M., Forslund, A., & Sverige. Finansdepartementet. (2015). *En förlorad generation? : en ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*. Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet : Fritze [distributör].

Elvstrand, H. (2009) *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Doktorsavhandling, Linköpings universitet, 2009.

Evertsson, M. & Magnusson, C. (red). (2014) *Ojämlighetens dimensioner. Uppväxtvillkor, arbete och hälsa i Sverige*. Stockholm: Liber.

Fokus 10. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10.

Fokus 14. Ungas fritid och organisering. Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällsfrågor.

Folkhälsoinstitutet (2013) Barn och Ungas hälsa. <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Barns-och-ungas-halsa/20160428>

- Folkhälsomyndigheten (2014) Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14 Grundrapport. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.
- Forkby, T. & Nilsson, Å. (2013) *Ung i Göteborgsregionen. Meningsfullhet, delaktighet, trygghet och hälsa utifrån sex kommuners Lupp-undersökning 2013*. FoU i Väst.
- Garmy, P. (2014) Sleep, Television, Texting and Computer Habits and Overweightness in Schoolchildren and Adolescents, p 29-44, in *Psychology of Habits*, ed Mazzariello R. Nova Science Publications: New York ISBN: 978-1-62948-965-0
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Innocenti essays, United Nations Children's fund, 4, 3-39.
- Hesselmar, B., Gustafsson, P., Konradsen, J., et al. (2014). Astma. I: Hedlin G, Wennergren G, Alm J, redaktörer. *Allergi och astma hos barn*. Lund: Studentlitteratur; 2014. p. 147-93.
- Hutton, K., Nyholm, M., Nygren, J., Svedberg, P. (2014) Self-rated mental health and socioeconomic background: a study of adolescents in Sweden. *BMC Public Health*, 14.
- Hvitfeldt, T., Westerberg, S., Irlander Strid, Å., Frenzel, A. & Ashir, S. (2015) *Nationella trygghetsundersökningen 2015. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2016:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Johansson, B. och Hultgren, F. (2015). Rum för de yngsta. Barns och föräldrars delaktighet i kulturverksamheter. *Vetenskap för profession 32:2015*. Högskolan i Borås.
- Lindgren, S. (red.) (2009) *Ungdomskulturer*. Malmö: Gleerups.
- Livingstone, S. (2009) *Children and the Internet: great expectations, challenging realities*. Cambridge: Polity.
- Ludvigsson, J. (2014) *Hur vanligt är diabetes hos barn?* Linköping: Barndiabetesfonden. <http://www.barndiabetesfonden.se/om-diabetes/hur-vanligt-ar-diabetes-hos-barn/> 160502.
- Malm, C. (2016) *Om elevinflytande i Sundsvalls grundskolor. Praktikuppgift*. 2016-01-07, Sundsvalls kommun.
- Marmot, M. m.fl. (2008) *Utjämnade hälsoskillnaderna inom en generation. Jämlikhet i hälsa genom påverkan av de sociala bestämningsfaktorerna. Sammanfattning av slutrapporten*. Världshälsoorganisationen (WHO) 2008, Kommissionen för sociala bestämningsfaktorer för hälsa. Översatt och utgiven av Statens folkhälsoinstitut. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

- Medin, J. & Alexanderson, K. (2000) *Begreppen Hälsa och hälsofrämjande – en litteraturstudie*. Lund: Studentlitteratur.
- Mizen, P. (2004) *The changing state of youth*. New York: Palgrave Macmillan.
- Närvänen, A-L. & Näsman, E. (2007). Age order and children's agency. I H. Wintersberger, L. Alanen, T. Olk & J. Qvortrup, (Eds.), *Childhood, generational order and the welfare state: Exploring children's social and economical welfare* (pp. 225-249). Odense: University press of southern Denmark.
- Näsman, E. (2004) Barn, barndom och barns rätt. I Olsen Lena (red.) *Barns makt*. Uppsala: Iustus Förlag. s. 53-75.
- Olofsson, J. & Lundahl, L. (2013) Unga möter ökade sociala risker – en bakgrund om ungdomsarbetslöshet och utanförskap. *Socialmedicinsk tidskrift* 5/2013, 733-743
- Olofsson, J. (2014). *Den långa vägen till arbetsmarknaden: om unga utanför* (1. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, G. (2013) *Depressioner i tonåren. Ung, trött och ledsen*. 3 uppl. Stockholm: Gothia utbildning.
- Olsson, T. (2006) Active and Calculated Media Use Among Young Citizens: Empirical Examples From a Swedish Study. I D. Buckingham, Willett, R. (Ed.), *Digital Generations: Children, Young People, and New Media* (115-130). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Prout, A. & James, A. (1997). A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. In A. James & A. Prout, (Eds. Second edition), *Constructing and reconstructing childhood* (pp. 7-33). London: Falmer.
- Ravens-Sieberer ,U, Torsheim, T., Hetland, J. et al. (2009) Subjective health, symptom load and quality of life of children and adolescents in *Europe. International Journal of Public Health* 54:151-159.
- Regeringens proposition 2007/08:110 *En förnyad folkhälsopolitik*
- Regeringens proposition (2013/14:191) *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*. Stockholm, 2014-03-13.
- Rosen LD, Carrier LM, Cheever NA (2013) Facebook and texting made me do it: Media-induced task-switching while studying. *Computers in Human Behavior*. 29, 948-958.
- Selwyn, N. (2003) 'Doing IT for the kids': re-examining children, computers and the 'information society'. *Media Culture & Society*, 25(3), 351-+.
- Skollagen 2010:800, kap. 1, 4 §. www.skolverket.se (Hämtat: 2016-04-11)

Skolverket (2015). Statistik om gymnasieskolan.

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/gymnasieskola,160503>.

SOU 2016:5 *Låt fler forma framtiden!* (Del A), Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande.

Socialstyrelsen (2009). Allergiska sjukdomar, Folkhälsorapport. Stockholm; Socialstyrelsen

Sundhall, J. (under process) Att synliggöra vuxenhetsnormer – barns möjligheter att förstås som politiska subjekt. I Krekula, C. & Johansson, B. (2016) *Kritiska åldersstudier*. Malmö: Gleerups Utbildning AB. S. xx-xx.

Svenska barnläkarföreningens sektion för barn- och ungdomsallergologi, Stencilkommittén. B1: Astma hos småbarn – terminologi och diagnoser. Reviderad 2006. Hämtad 160502

http://www.barnallergisektionen.se/stenciler_nya06/b1_astmadeffinitioner.html

Qvortrup, J. (1987) Introduction. Jens Qvortrup (ed.) *The sociology of childhood. International Journal of Sociology*. 1987. Vol. 17, No. 3, pp 3-37.

Waara, P., Rüdiger, J. & Svensson, L. (2010) *Ungas organisering över tid – unga för sig själva eller tillsammans med vuxna?* Astrid Lindgrens Hembygd.

Wenger, E. (1998) *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. USA, Cambridge: Cambridge University Press.

Warschauer, M. (2003) *Technology and social inclusion: rethinking the digital divide*. Cambridge, Mass., London: MIT Press.

Ziehe, T. (1993) *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Essäer sammanställda av Johan Fornäs och Joachim Retzlaff i samarbete med författaren. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.

Zimic, S. (2014) *Internetgenerationen bit för bit: Representationer av IT och ungdom i ett informationssamhälle.*, Avdelningen för Informations- och kommunikationssystem, Mittuniversitetet, Doktorsavhandling, Sundsvall: Mittuniversitetet, 2014.

BILAGOR

Bilaga 1: Fördelning över kommunelar, Sundsvall

Kommundel	Antal H åk 8	Procent H åk 8	Antal Gy år 2	Procent Gy år 2
Njurunda	104	12%	83	11%
Bredsand	9	1%	11	2%
Skönsmon/Östermalm/Södermalm	98	11%	72	10%
Stöde	27	3%	10	1%
Sidsjön/Mårtensro	46	5%	17	2%
Sallyhill/Nacksta	31	4%	27	4%
Haga/Bosvedjan	99	11%	64	9%
Skönsberg	34	4%	19	3%
Ljustadalen/Sundsbruk	44	5%	40	5%
Alnö	98	11%	61	8%
Granloholm	55	6%	34	5%
Granlo/Bergsåker/Kovland	72	8%	60	8%
Matfors	53	6%	57	8%
Indal/ Liden	26	3%	17	2%
Annat område	85	10%	158	22%
Totalt	881	100%	730	100%

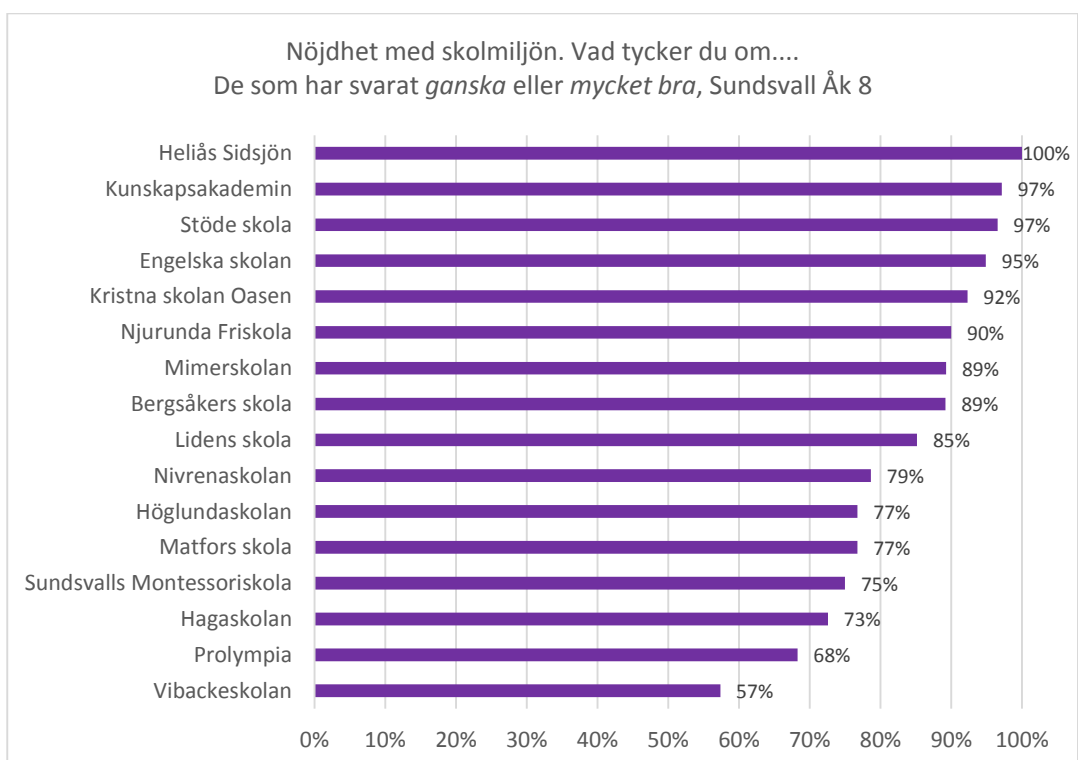
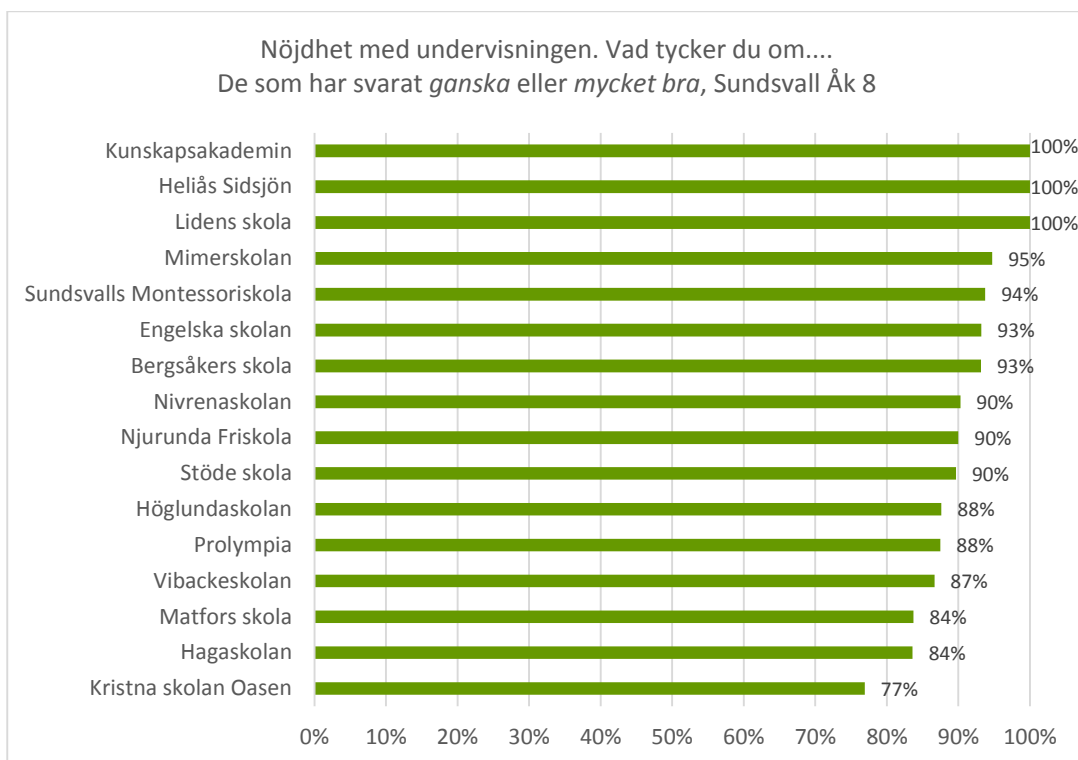
Bilaga 2: Högstadieskolor, Sundsvall

Högstadieskolor	Antal	Procent
Bergsåkers skola	76	8,6%
Hagaskolan	125	14,2%
Höglundaskolan	104	11,8%
Lidens skola	27	3,1%
Ljustadalens skola	1	0,1%
Matfors skola	44	5,0%
Nivrenaskolan	80	9,1%
Stöde skola	30	3,4%
Sundsvalls Montessoriskola	16	1,8%
Vibackeskolan	62	7,0%
Engelska skolan	118	13,4%
Heliås Sidsjön	22	2,5%
Kristna skolan Oasen	13	1,5%
Kunskapsakademin	39	4,4%
Mimerskolan	58	6,6%
Njurunda Friskola	21	2,4%
Prolympia	41	4,6%
Annan skola	5	0,6%
Totalt	882	100%

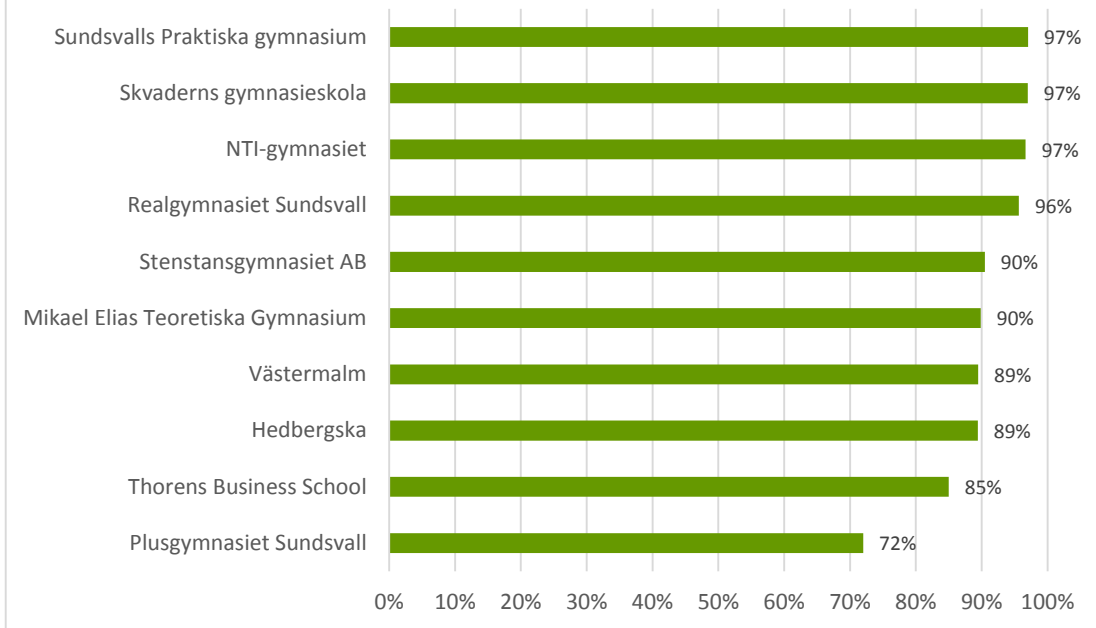
Bilaga 3: Gymnasieskolor, Sundsvall

Gymnasieskolor	Antal	Procent
Hedberg ska	154	21,1%
Västermalm	197	27%
Mikael Elias Teoretiska Gymnasium	69	9,5%
NTI-gymnasiet	30	4,1%
Plusgymnasiet Sundsvall	25	3,4%
Realgymnasiet Sundsvall	23	3,2%
Skvaderns gymnasieskola	133	18,2%
Stenstansgymnasiet AB	21	2,9%
Sundsvalls Praktiska gymnasium	34	4,7%
Thorens Business School	41	5,6%
Annan skola	2	0,3%
Totalt	729	100%

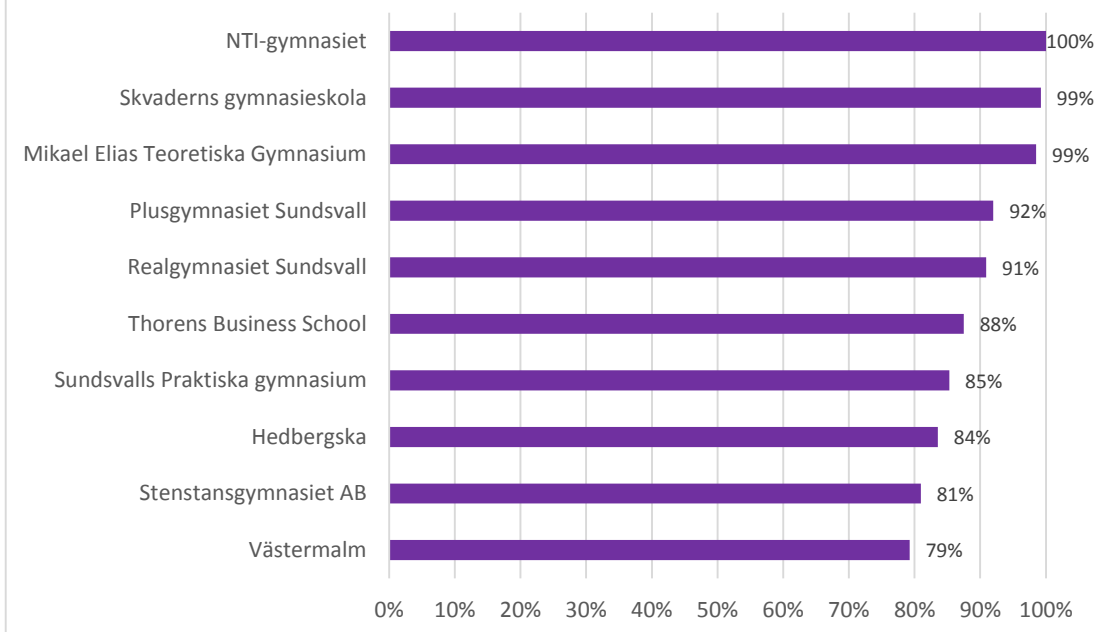
Bilaga 4. Nöjdhet med skolans olika funktioner, Sundsvall åk 8 och Gy år 2

Nöjdhet med undervisningen. Vad tycker du om....
De som har svarat *ganska* eller *mycket bra*, Sundsvall Gy år 2

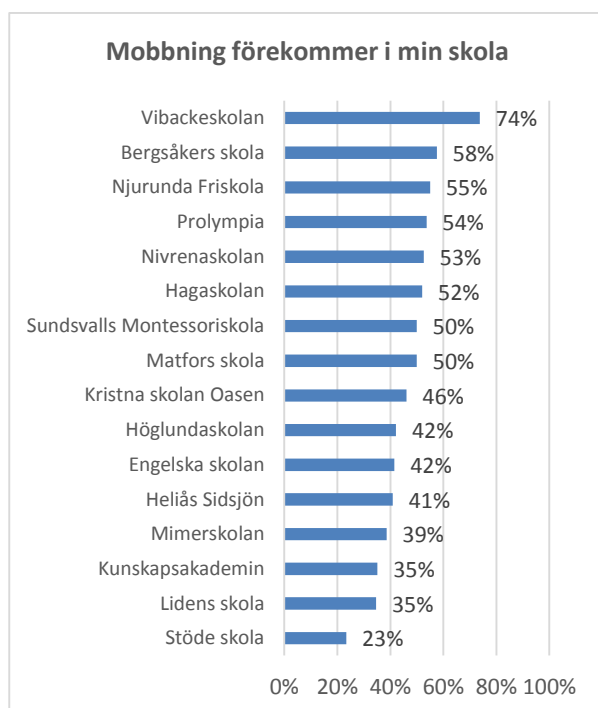

Nöjdhet med skolmiljön. Vad tycker du om....
De som har svarat *ganska* eller *mycket bra*, Sundsvall Gy år 2

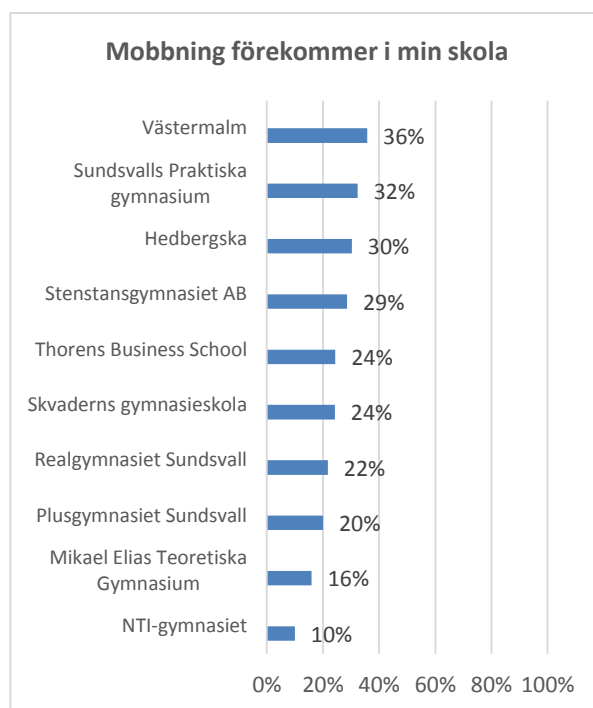

Bilaga 5.

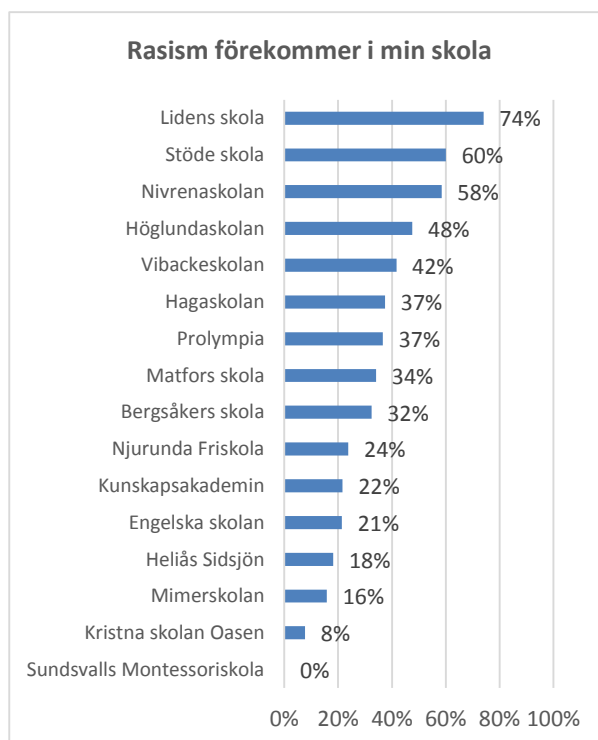
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall åk 8

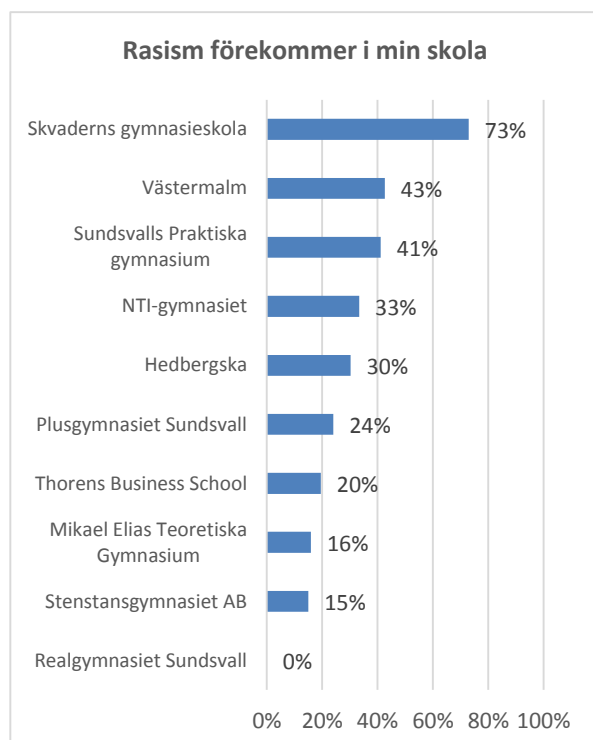
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall Gy år 2

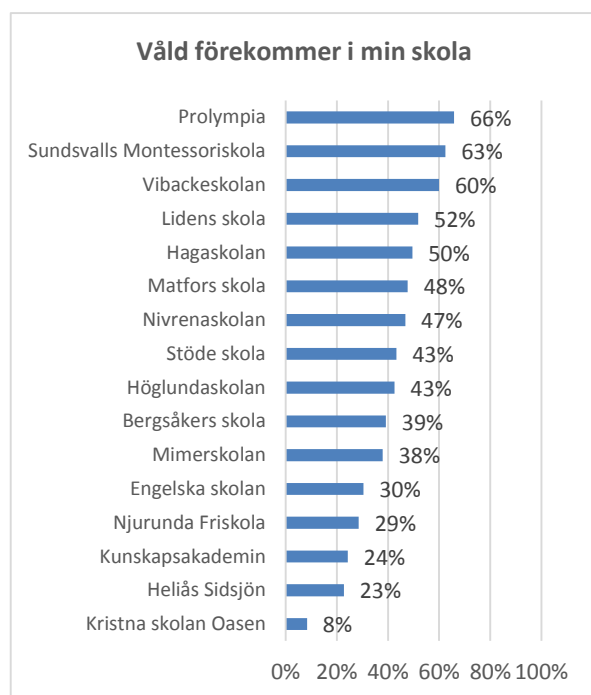
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall åk 8

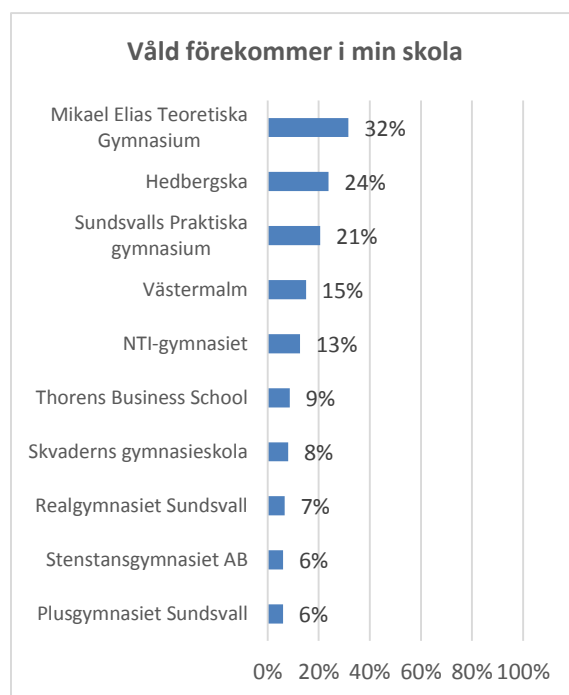
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall Gy år 2

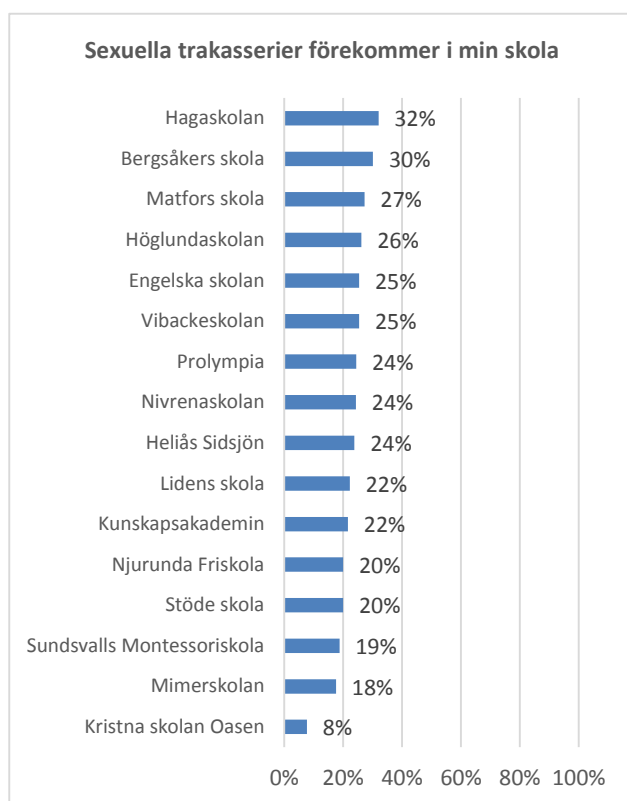
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall åk 8

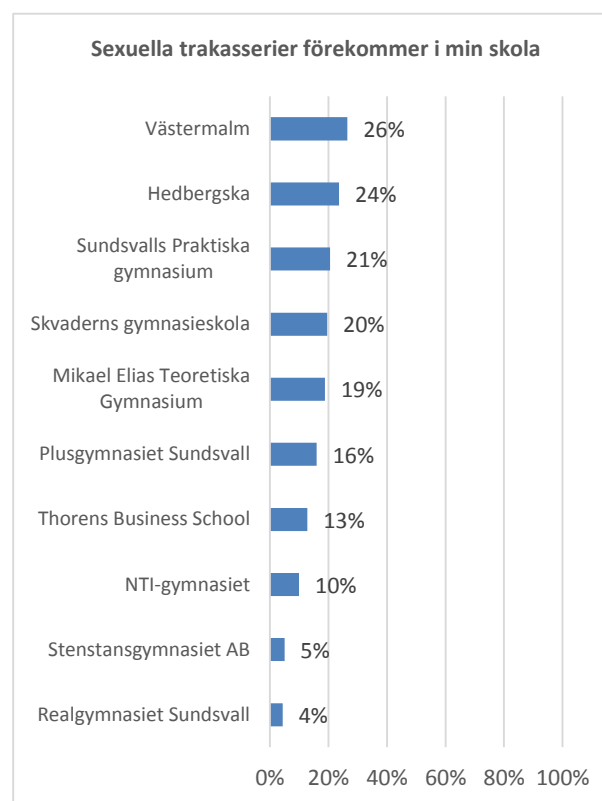
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall Gy år 2

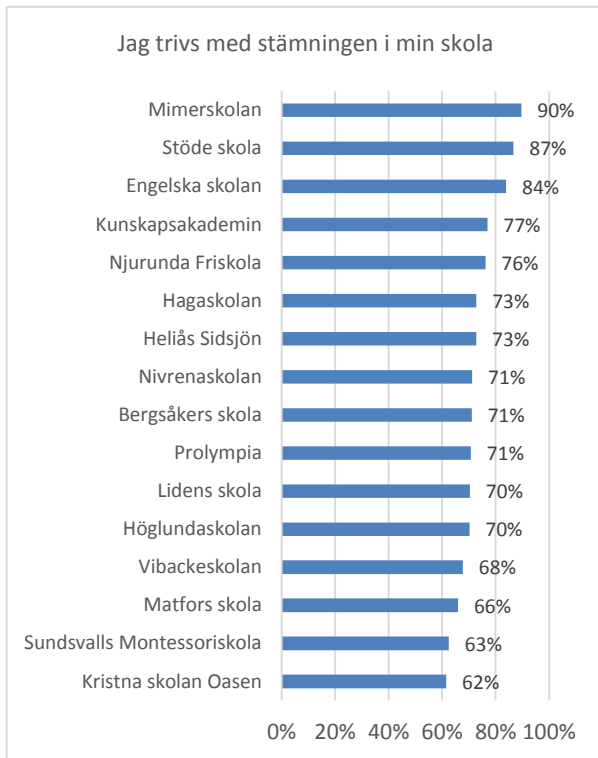
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall åk 8

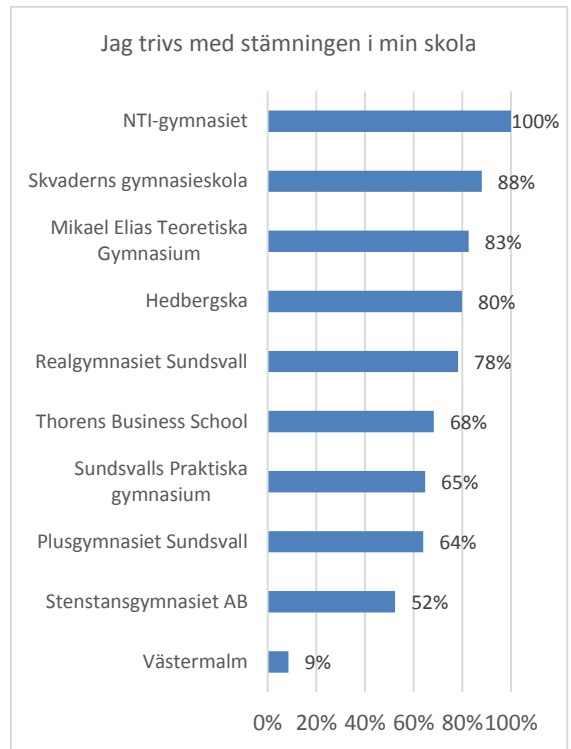
Oönskade handlingar i skolan, Sundsvall Gy år 2

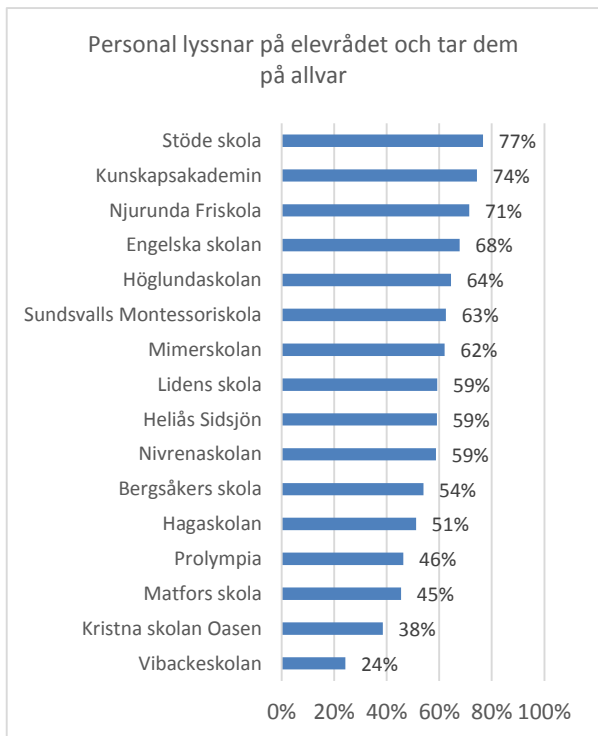
Skolmiljö, Sundsvall åk 8

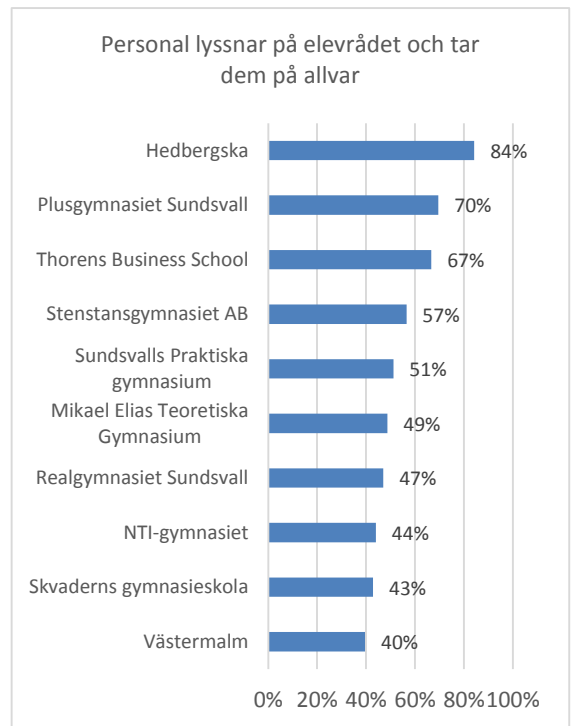
Skolmiljö, Sundsvall Gy år 2

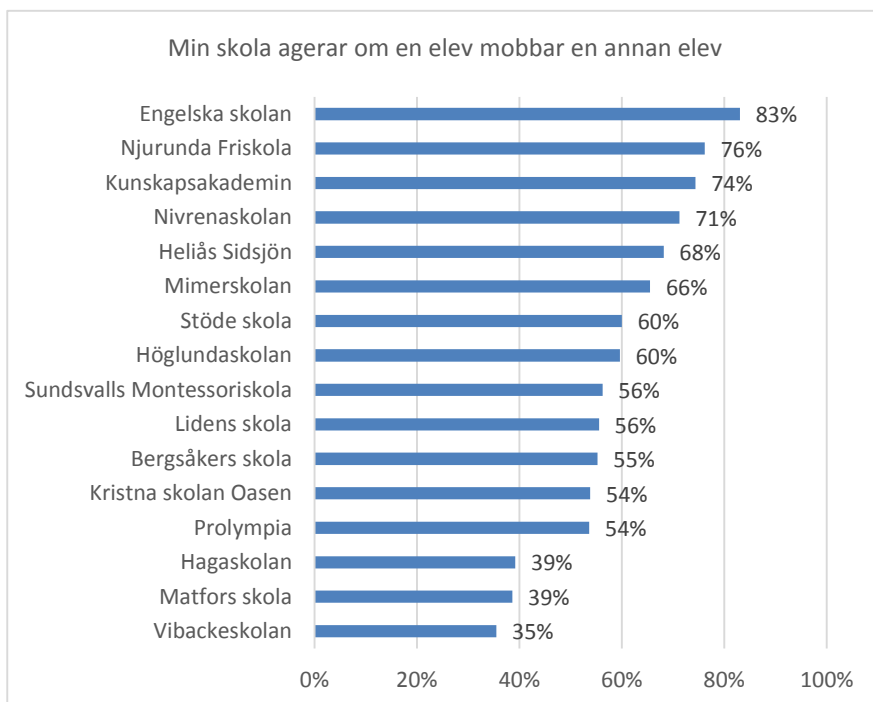
Skolmiljö, Sundsvall åk 8

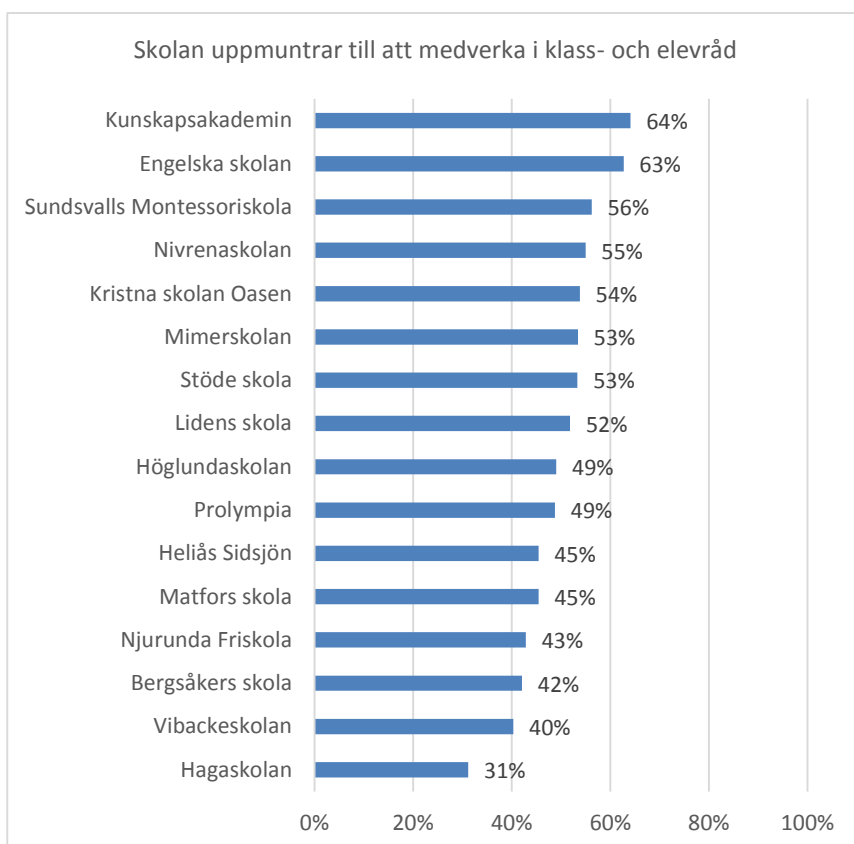
Skolmiljö, Sundsvall Gy år 2

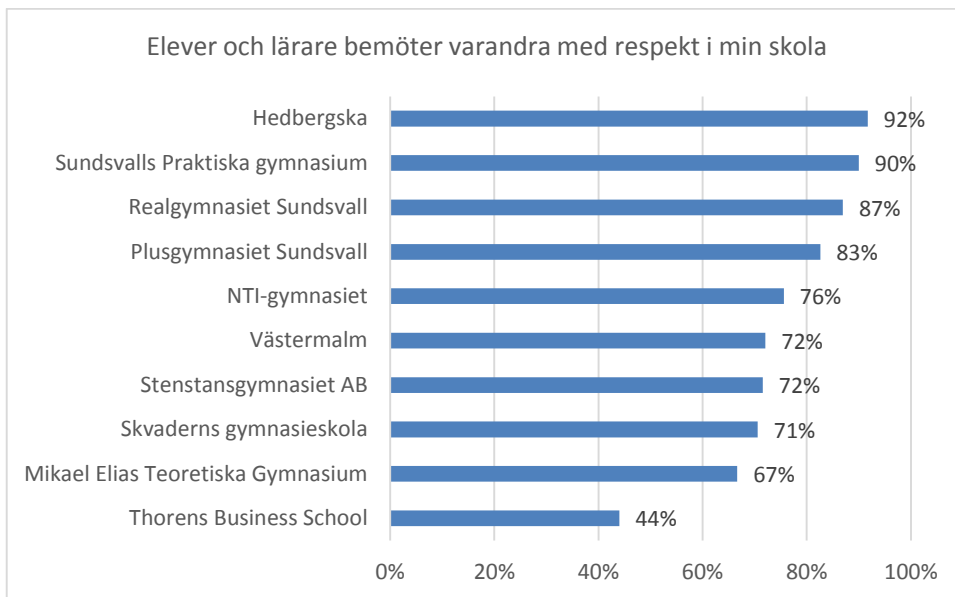
Skolmiljö, Sundsvall åk 8

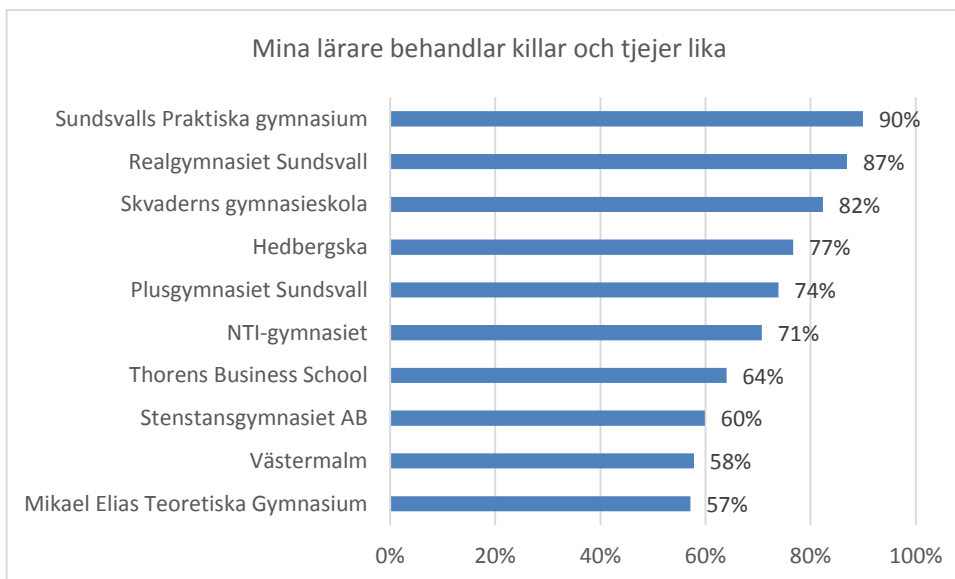
Skolmiljö, Sundsvall åk 8

Skolmiljö, Sundsvall Gy år 2

Skolmiljö, Sundsvall Gy år 2

Bilaga 6: Fritextsvar 13 – 16 år: Gäller frågan ”Vad vill du påverka?”

Skola	
Skolan Exempel: ”Skolan, för att jag tycker vissa skolor har det lyxigare.”	25
Skolmaten Exempel: ”Jag vill t.ex. påverka vad vi äter i skolan. Jag ser ibland att det inte är många som äter för att maten inte är tillräckligt god.”	17
Köpstoppet i skolorna Exempel: ”Att det blir köpstopp för skolan ganska tidigt så man inte kan ha några vikarier eller köpa skolmaterial.” ”Skulle vilja att staten tar hand om skolan igen. Just nu har vi köpstopp och jag fattar inte vad det beror på, om det är vårt nya parti som leder Sverige eller vad.”	5
Skolmiljön	4
Betygssystemet Exempel: ”Betygssystemet som inte alls funkar.”	3
Att de ska lägga mer pengar på skolorna	3
Läxor och prov Exempel: ”Varför man har läxor och prov.”	2
Sovmorgon Exempel: ”Jag vill att man ska börja i skolan senare. Vid 10-tiden.”	2
Inga läxor Exempel: ”INGA LÄXOR. Det blir roligare att gå i skolan och det förstör	2

min fritid!"	
Jag vill påverka hur kommunen hanterar skolan	2
Jag vill först och främst påverka skolan. Så att alla har rätt till en bra utbildning. Jag tycker även att alla har rätt till VÄLUTBILDADE och BRA lärare som vet vad de håller på med.	
Vår skola har inte ens råd med vikarier	
Kommunala skolor, vår skolas budget etc	
Längre lov	
Allt i min jävla skola som får mig att gråta varje natt. Stäng ner skolan så kanske min stora klump i magen försvinner.	
Lärare ska sluta vara otrevliga för det finns typ endast fem snälla lärare på min skola, som är snälla med mig i varje fall. Även kortare lektioner, för jag kan inte sitta längre än en timme på en lektion.	
Fler datorer och bättre tillgång till datorer i skolan. Lära oss mer om datorer och datorkunskap i skolan. Bättre, nyare och mer material i olika ämnen.	
Fler datorer till Matfors skola	
Mest vill jag bara ställa frågor, t.ex. hur vi kan få vikariestopp på skolorna medan de kan bygga på torget	
Min skolgång	
Skolsystemet	
Regeln med att ha mössa på huvudet i skolan. Jag tycker att den inte är särskilt bra, för vissa ser mössor och kepsar som utekläder, men jag ser det som en accessoar som t.ex. ett halsband eller ett örhänge, så jag hoppas att de ändrar den	
Skoltiderna	
Skolan i stort sett. T.ex. hur pengarna borde användas.	
Skolan ska få fler datorer	
Lite allt möjligt	
Skolans dåliga betygsättning	
IT på skolor	
Fritids- och idrottsaktiviteter	
Fritidsaktiviteter Exempel: "Inget speciellt, men jag skulle lätt kunna prata om att man kan ha mera fritidsaktiviteter runt om där vi bor." "Jag vill att det ska finnas fler aktiviteter på fritiden, t.ex. att istället för att behöva åka in till stan till skateparken så skulle man kunna bygga något i närheten, för det finns inget att göra i närheten."	6
Nya sporthallar	2

Exempel: "Jag skulle vilja ha en ny sporthall men det ska vi ju få nu."	
Aktiviteterna på byn	
Aktiviteter för ungdomar	
Aktiviteter på Alnö	
Att det ska finnas fler aktiviteter på fritiden; t.ex. fler skateparker/ramper	
Att de tänker lite mer på olika idrotter, t.ex. bygga en större och bättre simhall så att man kan anordna stora tävlingar här uppe	
Att kommunen ska bygga mer parker där man kan åka skateboard, kick-bike och cykla	
Att man satsar mer på fritidsnöjen, för det är det som håller ungdomarna sysselsatta istället för att droga. Nu träffar man kompisar genom sport vilket kommer få fler att börja i en sport.	
Bättre idrottsplatser/anläggningar	
De vuxna som säger att vi inte får gå på gym!	
Fler golfbanor	
Fritidgård i Nolby	
Fler fotbollsmål/planer så man kan spela fotboll på fritiden osv	
Vad det finns att göra	
Hur det är för ungdomar och hur vi ska kunna göra saker i Sundsvall. En ungdomsgård.	
Jag vill att det ska bli mer satsning på idrott och fler lokaler till idrotten. Jag tycker att man ska bygga fler lokaler till olika idrotter som t.ex. en multiarena där man kan träna friidrott, innebandy, gym osv.	
Jag vill att vi ska bygga en rackethall i Sundsvall	
Jag vill ha en hockeyplan i Klackvägens lekpark i Sundsvall	
Fler BRA fotbollsplaner, t.ex. en multiarena mellan Malmövägen och Kalmarvägen!	
Fler öppna fotbollsplaner	
Kulturmöjligheterna för ungdomar som till exempel spelar i band	
Oftare gatufest osv	
Sportanläggningar och mer saker som händer i staden, t.ex. konsertergator	
Vet inte, typ så att det finns mer att göra på helgerna för oss unga	
Värdegrund och politik	
Miljön Exempel: "Miljön, eftersom ingen bryr sig ett skit om den."	8
Invandringen Exempel: "Jag vill påverka hur de sköter invandringen."	8
Samhället	6

Exempel: "Så att det blir ett bättre samhälle."	
Rasism Exempel: "RASISMEN I VÄRLDEN."	3
Flyktingmottagning Exempel: "Hur vi tar hand om flyktingar och vilka migrationsverket väljer att låta stanna."	2
Mobbning	2
Mer barnbidrag!	2
Hur människor behandlas på ställen som Navet	2
Ekonomi	2
Alla knarkare och alkoholister	
Alla regler, lagar och händelser som kommer att påverka mig vill jag ha möjlighet till att påverka tillbaka	
Alla ungdomar på navet och allt med navet och det oroliga på navet	
Allt möjligt som jag är missnöjd med som rör min kommun och mitt land	
Att alla invandrare ska komma hit	
Att alla ska betala lika mycket procent i skatt	
Att ekonomin bör vara stabilare för alla	
Barnbidragen och sjukhusvården	
Det som diskuteras i kommunen	
Det jag vill ta upp är att man ska tänka på alla och inte bara sig själv	
Djurens rätt	
Feminism kanske	
Fetma	
Få invandringen att fungera bra	
Förbättra miljön, se till att människor känner sig trygga och glada	
Hemlöshet och tiggeri	
Hjälpa fler flyktingar	
Hur kommunen spenderar sina pengar. Det är ju för fan absurt att ni satsar på gator och skit istället för att se till att vi får en hyfsad skolgång med kompetenta lärare och vikarier. Skärp er Sundsvalls Kommun.	
Hur samhället ska vara och att vi ungdomar ska vara med och bestämma mer i samhället. Vi är inte så korkade som många vuxna tror och tycker.	
Hur samhället styrs	
Helst skattepolitiken och invandringspolitiken	
Inga drog-, tobak- och alkohollangare	
Inte så mycket, jag vill för det mesta bara lära mig mer om politik	
Om EU, och om hur de äldre svenskarna har rätt att leva	
Ja. Jag vill bli duktig på politik och försök att hjälpa till i mitt hemland	
Jag tycker inte att det är ett jättestort fel på just Sundsvalls kommun. Jag tycker att det är fel på samhället. Hur vi ser på rasism och andra viktiga frågor. Man pratar inte om dessa frågor lika mycket som man borde.	
Jag vet inte, kanske grejer som rör navet och säkerheten	

Jag vet inte? Ungdomarnas inflytande i hela samhället? Jag vill ha kunskap om hur det fungerar och vara delaktig i aktuella frågor.	
Jag vill absolut att vi i Sundsvall ska lägga ner mycket tid och pengar så att vi får bort alla från Navet (de som tror att de bor där nere)	
Jag vill att alla ska få en chans till ett bra liv. Jag vill hjälpa människor.	
Jag vill att det ska bli lättare att kunna ta kontakt med kommunen och ge förslag samt klagomål! Lättare att få ut min åsikt.	
Jag vill påverka att man till exempel inte ska syssla med saker som trycker ner andra personer. Jag vet inte hur jag skulle kunna göra det... men jag skulle vilja.	
Jag vill påverka till ett bättre samhälle överhuvudtaget, och mindre nedskräpning	
Jag vill påverka feminism i samhället	
HBTQ-rättigheter, typ	
Sexuella trakasserier	
Jag är less på att vita killar på min skola behandlas sämre än svarta och tjejer!	
Jobben och boenden	
Jämställdhet mellan män och kvinnor	
Kanske typ att man ska hjälpa personer som inte fått något jobb efter man varit sjuk. Alla måste kunna få ha ett jobb och klara sig i samhället.	
Kommun, landsting och riksdag	
Kommunen i helhet	
Lika lön för alla (menas kvinnor)	
Lite av varje, inget speciellt men på något sätt få vara med och bestämma vad som händer i kommunen	
Mindre krig, mer frihet	
Människors rättigheter	
Natur	
Olika saker. Bl.a. värnpliktsfrågan.	
Omklädningsrum i badhus, gymhallar, skolor osv. Vill att det ska finnas könsneutrala.	
Pengarna	
Riv inte Petersvik. Satsa pengarna på att ge flyktingarna någonstans att bo.	
Hur andra länder har det med mat och krig	
Samhällsideal	
Socialdemokraterna, så som Stefan Löfven gör så att vårt land håller på att krascha	
Föreningar	
Sånt som påverkar mig och mina medmänniskor	
Regler	
Sociala medier till exempel	
T.ex. vad man ska prioritera i budgeten, rökning och alkoholkonsumtionen	
Tvåkönsnormen är en sak. Jag är feminist så jag vill ju såklart få allt att bli så bra som möjligt för alla.	
Typ fulla gubbar på Navet o små skitungar som röker och dricker alkohol	
Ungdomarna	
Varför tvingar kommunen mig och min familj att flytta när vi knappt har	

råd?	
Vad kommunen lägger pengar till. Vad som är viktigt.	
Vet inte, men typ allas rättigheter	
Kollektivtrafik	
Att alla ska ha rätt till GRATIS busskort osv, till vilken skola man än valt	
Bussarna ute på landet	
Busskort till elever som går i skola utanför sin kommun	
Busstiderna till stan, och hem ifrån stan	
Införa 100-lappen för ungdomar, på bussarna. Det blir väldigt dyrt under en lång tid pga att jag åker nästan varje dag.	
Jag vill påverka busstiderna	
Lite om bussar och transport	
Vet inte riktigt, men typ att man ska bygga mer kollektivtrafik	
Infrastruktur	
Vägarna i Njurunda, de är väldigt guppiga och spruckna	2
Renovera Vibacke!	2
Bättre lysen på vägarna och att man faktisk byter lamporna om det behövs!	
De varma stenplattorna. De är BS.	
Fler bra restauranger och fler bra affärer	
Hur det ser ut där man bor. Finare och fler butiker i stan så att man kan gå runt och ha trevligt där.	
Hur det ser ut i området där vi bor. Jag vill ha mer "saker" utanför centrum.	
Hur det ser ut i staden. Även hur det ska vara på torget och i innerstan.	
Inget just nu, men kanske senare, att badstränder borde rustas upp	
Jag vill att det ska finnas speciella ställen i stan som man får röka på, även att det ska bli olagligt att röka på uteserveringar	
Jag vill att Sundsvall ska bli renare, och förbättrade cykel/springvägar	
Jag vill ha en till betongpark	
Jag vill påverka t.ex. att de slutar lägga stenar på ett jävla torg i stan och inför köpstopp för att kunna göra det.	
McDonalds mitt i stan, fler caféer och affärer	
Större shoppingcenter	
T.ex. trevligare miljöer runt om i kommunen, som på stan etc.	
Vi på landet vill ha ny belysning efter vägarna, speciellt nu när det är så mörkt ute när man står och väntar på bussen klockan 7 på morgonen (jag vill inte bli påkörd, och ja, jag har reflexer på mig)	
Övrigt	
Inget	6
Inget just nu	5

Exempel: "Inget i nuläget, men någon gång i framtiden är det förmodligen något jag vill påverka." "Jag har inget särskilt nu, men när jag har något så vill jag kunna förändra det."	
Allt	5
Ingenting just nu	3
Sånt som påverkar mig	2
Arbetskläder och uteleksaker på förskolor/dagis	
Att bilarna ska köra saktare bredvid våran väg, för där rider jag förbi varje dag, och jag är alltid lika rädd att jag eller hästen ska råka illa ut pga fortkörning! :(
Att få bättre grejer inne i stan	
Att samla in pengar så det inte är köpförbud...	
Det jag känner berör mig	
Det som har med mig att göra	
Gamla	
För tillfället inget	
Ganska mycket	
Ingenting	
Inget egentligen, har inte koll på det	
Mycket	
Några saker	
Någonting	
Om det är något som rör mig vill jag påverka, men jag har inte varit med om något sådant	
Om du menar inom kommunen så vet jag inte	
Saker	

Fritextsvar 16 – 19 år: Gäller frågan ”Vad vill du påverka?”

Skola	
Skolan Exempel: ”Förbättring i skolorna, t.ex. undervisning, material, LÄRARE.”	18
Skolmaten Exempel: ”Skolmaten för gymnasieelever! Alla borde få matkort! Maten suger!”	8
Skolans miljö	2
Att datorerna på skolan ska bli bättre	2
Att man ska få anställa vikarier på grundskolor igen	
Att skolan får pengar	
Att skolan inte ska ha köpstopp	
Betygssystemet	
Prov, nationella prov	
Köpstoppet i skolan	
Mer fokus på utbildning	
Minska på nedskärningarna till skola och utbildning	
Skolpolitiken	
Skolsystemet	
Fritids- och idrottsaktiviteter	
Sysselsättningar för ungdomar Exempel: ”Vill påverka vad ungdomar gör på fritiden. De flesta hänger på Navet och tar droger, tack vare att vi inte ser efter våra ungdomar!”	3
Fritidsaktiviteter Exempel: ”Bristen på fritidsaktiviteter.”	3
Aktiviteter	3
Fler ställen för aktiviteter	
Disco	
Idrottslivet och aktivitetsmöjligheter. Jag tycker Sundsvall har ett bra friluftsliv och idrottsliv och är gärna med och upprätthåller och utvecklar det.	
Ny arena till innebandyn. Det har tagit för lång tid nu.	

Ny sporthall i Matfors	
Saker som gäller idrott och så. Tycker det finns mycket bra men också saker att förbättra.	
Skatepark i Söråker	
Träningslokaler	
Ungdomsidrotten	
Öka skejtscenen så fler ungdomar har någonstans att vara och göra det dom vill	
Värdegrund och politik	
Invandringen Exempel: "Invandringpolitiken. Alla människor ska ha rätt till ett tryggt hem." "Invandringen! Det kommer gå helt åt helvete, men vissa inser inte det... man måste kolla framåt..."	16
Miljö Exempel: "Miljöfrågorna i Sundsvall, förbättra och lägga mer energi på det." "Miljöpolitiken är för mig väldigt viktig och intressant, dock vet jag inte så mycket om vart jag ska vända mig för att påverka dessa frågor."	7
Vad kommunen lägger pengar på	4
Mindre invandring Exempel: "Minskad invandring eftersom vårt system inte klarar det längre."	3
Vad kommunen lägger sina pengar på Exempel: "Vad kommunen lägger pengarna på. T.ex. så de inte bygger om torget för 40 miljoner istället för att köpa böcker till oss elever eller anställer en syv."	2
Natur	
Alla flyktingar ni släpper in i Sverige, snart kommer hela världen vara död	
Alla ska få ha en åsikt från höger till vänster	
Ekonomiskt stöd. Billigare studentbostäder!	
Alla saker som jag kan påverka eftersom min familj och jag bor här också, jag vill påverka att det ska bli frihet och andra saker som jag funderar på ibland	
Arbetslösheten, främst bland ungdomar	
Att de på kommunen tänker som en påse nötter	
Att vi slutar med att jaga de oskyldiga och lägger pengarna på något vet-tigt istället	
Bemötandet av människor som kommer hit i behov av hjälp och hur de sedan går tillväga	
Hur vi hanterar flyktingar	
Dagens samhälle	

Feminismen	
Flyktingpolitiken, polisen, jobb, äldreomsorg och en massa annat	
Vill också påverka hur det tas om hand om alla flyktingar, det är inte alls bra just nu. Många invandrare som bara utnyttjar systemet även fast de inte har det jobbigt.	
Hemlöshet av SVENSKAR. Jag skiter fullständigt i de där utlänningarna, jag vill att våra svenskar tas om hand.	
Hur dagens samhälle ser ut med all hot, mobbing, våld mm	
Hur kommunen och landet styrs, sjukvården etc. Många politiker är inkompetenta.	
Hur kommunen styrs	
Hur människorna har det i kommunen så att allt är jämställt och ingen känner sig utanför. Att vi inte ska bli diskriminerade på grund av vår ekonomiska situation, boendesituation eller livssituation.	
Behandling av ungdomar, pengar, jobb mm	
Högre studiebidrag och sänkt skatt	
Invandra att ägare något	
Bidrag	
Sjukvården	
Jag tycker att kommunen kan börja lägga mer pengar på skolor, dagis och äldreboende istället för att lägga pengar på att "piffa" upp torget eller fixa nya rondeller här och där.	
Jag vill att feminism ska finnas med på kursplanen för att öka kunskap	
Jag vill sänka skatten	
Just nu skulle jag vilja vara med och hjälpa flyktingarna som kommer. Med t.ex. fritidsaktiviteter för dem, svenskakurser eller bara umgås med dem.	
Jämställdhet	
Kvinnors representation i politiken, exempelvis	
Könsnormer	
Mer pengar till skola om omsorg istället för att lägga massa pengar att byta ut torget och bygga om vägar som tar år att bygga	
Mindre skatter	
Politiken	
HBQ+ frågor med fokus på trans och queer	
Samhället i allmänhet. Politiken idag börjar gå lite åt skogen.	
Samhället. Göra samhället till ett bättre och tryggare samhälle.	
Samhället. Färre våldtäkter och mord.	
Jobb. Stoppa utanförskapet.	
Skatter	
Resurser	
Säkerheten hos enskilda personer, oavsett bakgrund	
Stoppa invandringen så att vi kan få pennor i skolan	
Studiebidraget/inackorderingsbidraget	
Synen på HBQ+-ungdomar	
Tiggarna, studiebidrag	
Tryggheten för unga tjejer	
Tryggheten i samhället	
Ungdomsfrågor	
Vad som angår oss ungdomar	

Vissa lagar och trygghet på stan	
Kollektivtrafik	
Kollektivtrafiken Exempel: "Kollektivtrafiken, den är under all kritik och fokuserar bara på tätbebyggda områden."	4
Busskort för studerande Exempel: "Skolbusskort. Blir så jävla dyrt att måsta fylla på busskortet varje månad med nästan hela studiebidraget för att ta sig till skolan och hem. Ni kan fan inte förvänta er att man ska gå 50 minuter en morgon."	4
Busstider Exempel: "Jag skulle vilja vara med och påverka angående busstider men det finns inte möjlighet till det."	3
Busskort	2
100-lappen angående busskort till ungdomar. Alltså att bussarna ska kosta mindre.	
Alla som går i skola ska få skolbusskort så man slipper betala så mycket pengar på bussen	
Att bussar borde gå mer på landsbygden	
Bussarna på linje 120	
Bussarna. De går inte ens en gång i timmen dit jag bor. De vill att vi ska åka kollektiv men det är lite svårt då bussarna går så otroligt sällan som de gör till Matfors!	
Busstiderna till landsbygden	
Bättre busstider. Alltså fler bussar, speciellt på linje 120	
Hur bussar ska gå ut på landsbygden	
Busspriser	
Infrastruktur	
Att de slutar ta ner alla träd i parkerna i stan	
Hur vi bygger om och FÖRSTÖR vår stad	
Bättre vägar	
Byggnationer	
Övrigt	
Allt Exempel: "Allt. Jag vill kunna vara med och påverka nästan allt i min kommun."	3
Inget	3
Inget speciellt just nu	3
Nästan allt	2

Affärer med mera	
Inflytande för unga	
Samhällsuppbyggnad	
Allt som behövs ändras	
Studiebidraget	
Det jag anser som nödvändigt som ska påverkas	
Det som händer i omgivningen?	
Elbilar	
Hur saker funkar	
Inte mycket	
Kulturlivet i Timrå/Sundsvall	
Massvis. Skulle behöva skriva en novell för att berätta allt.	
Logistikparken i Petersvik	
Mycket	
Oj, oj. Det beror helt på vilken fråga. Även om ens tanke "är" fel så är det svårt att få sin röst hörd.	
Om det sker drastiska förändringar i min kommun	
Saker	
Saker som påverkar mig	
Sundsvall	
Sverige	
Så fort det finns något som rör mig	
Vad som händer, ska ske och vad jag tycker ska förändras	
Vet inte eftersom jag inte är så insatt i vad som händer i kommunen nu-förtiden	

Bilaga 7: Fritextsvar 13 – 16 år: Gäller frågan ”Vad är det du saknar?”

FRITID	
B5b.	Vad är det du saknar?
HÖGSTADIET ÅK 8	
FRITIDSAKTIVITETER SOM SAKNAS	ANTAL SVAR
MATCHER, IDROTTSVENEMANG/EVENT, CUPER	
”En distriktfotbollscup som är till för alla ungdomar på fritiden även för dom som inte spelar i ett lag. Tex att man gör olika distrikt, Granlo/Granloholm, Bergsåker, Kovland. Man delar upp lag efter distrikt, gör ett schema och spelar i olika hallar”	1
”Cheerleading” och ”Cheerleading event”	2
”Gokart och matätartävlingar”	1
”något sportevenemang t.e.x fotboll eller innebandy”	1
” Vet inte, men mer evenemang i närheten på Skönsmon. Mer saker för ungdomar”.	1
KONserter/FESTIVALER	
”Fler Konserter eller festivaler”	1
”Det är nästan aldrig konserter här i Sundsvall”	1
”Tivoli”	2
ATT SPELA TEATER, MUSIK ELLER DANS	
”Det finns mycket med musik där jag bor, men det är mest kör och klassik musik och inte någonting med band. Jag skulle tycka att det var jätte kul om flera band skulle träffas på våran fritidsgård och spela några låtar var”.	1
”För dom som är intresserade av musik och mer artistiska saker än t.ex idrott”	1
”Karaoke”	1
” Mer saker som har med musik att göra”.	1
” Teater”	1
” Danshall”	1
LÄSER BÖCKER, TIDNINGAR, ARTIKLAR, BLOGGAR ELLER LIKANDE	
”Bokklubbar”	1
SPELAR ONLINE-, DATA- ELLER TV-SPEL	
”Lan”	2
” spela tv spel”	1
IDROTT OCH ANLÄGGNINGAR SOM SAKNAS	
”Idrott”	1
”Fotboll”	4
” fotbollsplaner (nya)”	3
”förbättrade fotbollsplaner”	3
” Större fotbollsplan”	1
” öppen idrottshall”	1
” Ja, en mycket bättre fotbollsplan vid Bosvedjeskolan, en gräs plan”.	1
” Jag saknar en fotbollsplan nära mig, jag har en men det är inga nät och väldigt mycket ogräs”.	1
Innebandy - ”Det finns typ bara fotboll och skidor. Jag vill att det ska finnas innebandy”	2
”Innebandy hallar”	3
”Innebandy hallar, fotbollsplaner osv. Så man kan röra sig och umgås när man inte har	1

träningar".	
"Hockey"	2
"En organiserad hockeyplan"	1
"Ishockey plan som man får åka på när man vill på vintern"	1
" Volleyboll"	1
"Basketboll"	1
"Basketplaner"	2
"Det finns typ ingenting i Allsta , vill ha banor och basketplan osv"	1
" Det skulle vara ganska bra med en park som har en massa idrotts planer tex fotboll, basket, hockey rink på vintern och omklädningsrum som någon tar hand om".	1
"Ja mer sporthallar där du kan gör andra sporter än hockey/rinkbandy, innebandy/gymnastik eller fotboll"	1
" Spela badminton"	1
" Tennis"	1
"Badhus"	2
"multiarena"	1
" Små sport anläggningar"	1
" T.ex någon tränings park eller hinderbana. "tränings syfte"	1
" plats för agility för små hundar"	1
"cykling"	1
"fiske"	1
Slalomåkning – "En slalombacke som är bra"	1
Skridskoåkning – "En bra skridskoplan på Alnö".	1
" Lacrosse, rugby och amerikansk fotboll"	1
Luftskytte – " Det ända som finns är fritidsgården och skulle gärna kunna ha någon aktivitet som luftskytte eller så, jag vet att när pappa var liten fanns det så att man fick skjuta gevär i en lokal på Bosvedjans centrum".	1
"Rc bana".	1
Skateboardåkning - skatepark	5
" Mer betongparker där man cyklar bmx åker kickbike, skateboard"	1
"Skate/bmx-mtb park på Alnö"	1
"Skatepark (ramper, boxar, rails)"	1
"gymnastik, parkour"	1
Skoteråkning – "Skoteraffär"	1
"gräs plan ist för grus. crossbana skateboard ramp"	2
" Jag tycker att ett utegym skulle vara roligt att ha"	2
" Ute gym, tycker jag skulle varit kul att ha runt sticksjön i Granloholm"	1
" Öppen idrottshall"	1
ATT MOTIONERA I KLUBB ELLER FÖRENING – (MERA AKTIVETER OCH TRÄFFPUNKTER)	
" korpen "	1
"Gymlokal"	7
"Bra idrottsföreningar"	1
"Bågskytteklubbar"	2
" Jag tycker att det borde finnas fler klubbar och föreningar med sporter som till exempel bågskytte eller andra "ovanliga" sporter".	
"Badminton klubb/förening (ställe att spela badminton med kompisar på fritiden)"	1
" Tränings lokaler för t.ex Mauy Thai/m. m."	1
" gaming hus"	1
ANDRA TRÄFFPUNKTER	

"En målar studio"	1
"En fritidsgård"	5
"En fritidsgård i Nolby"	1
" ungdomsgård"	1
"Typ något ställe där man kan vara med sina kompisar som det finns saker man kan göra med sina kompisar inte en fritidsgård utan ett ställe för lite äldre där man kan göra olika saker"	1
"Ett ställe där coolingar kan hänga, men där det är rök och snusförbud. och andra dåliga saker för kropp, natur och omgivning, t.ex. knark, droger och liknande".	1
"Skulle vilja att fritidsgården (Opalen) var finare och öppen fler dagar i veckan för just nu vill nästan ingen gå dit för att det är så fult osv inne i fritidsgården".	1
" Mer aktiviteter på ungdomsgården"	2
"En park i Njurundabommen med några bänkar osv".	1
ANDRA AKTIVITETER	
" Ja, nått som jag tycker är kul att göra håller på med bilar och sånt"	1
"mer ridnings aktiviteter"	1
"Karate"	1
" Thai boxning"	1
"Mer aktiviteter med ungdomsgården"	1
" Vet inte, det finns en fritidsgård i Granloholm, men ingenting händer där"	1
"Mer man kan göra som en aktivitet, typ att man gör mer nöjeshus eller nåt"	1
"Pingis och biljard"	1
" golf"	1
"rolig minigolf"	1
"Saker relaterat till mig. Som smide, fäktning medeltidsföreningar m.m. Detta är något svårt att skaffa fram eftersom det troligtvis inte är särskilt många som har dessa intressen".	1
"Vet ej typ skjutning, jakt bana"	1
ÖVRIGA KOMMENTARER ANGÅENDE FRÅGAN "VAD ÄR DET DU SAKNAR?"	
"Fritidsaktiviteter överhuvudtaget".	2
"allt det finns ingenting utom gym".	1
"andra sporter"	2
" väldigt mycket det finns inga anordnade aktiviteter"	1
" Jag saknar saker man bara kan göra över dagen, som inte kosta för mycket. "Särskilt på vinter, något ställe man kan gå in och göra roliga aktiviteter ngt café att göra ngt".	1
"Det finns inget tivoli, zoo, eller affärer med kläder som jag gillar. Det känns som att det ända man kan göra i Sundsvall som ungdom/tonåring är att shoppa eller vara hemma typ".	1
"Det finns ju gården men dom borde skapa mer information att det finns och försöka anordna mer saker som gör att man umgås mer inom Johannedal".	1
"Fler barn blir omotiverade om dom bara håller på med sina elektriska utrustningar. man borde göra aktiviteter kanske en gång i månaden för alla som vill och det ska inte kosta. jag tycker också att det inte alltid behöver kosta pengar för alla har inte råd"	1
"De mesta. Finns inget alls att göra".	1
"Allt"	6
" Ja men typ allt, det finns ju inget att göra här i Sundsvall typ. alternativet är att hänga på navet med knarkarna"	1
"Jag saknar olika fritidsaktiviteter som både unga och äldre ska klara av!"	1
"Det finns inte så mycket att göra i Granloholm"	1
"Det finns inte så mycket. Bara något mer att göra"	1

" Inte så mycket, det finns bara saker som man kan göra på vintern".	1
" Ingen aning, vet inget om fritidsaktiviteter eftersom det inte finns några".	1
" Kanske någon idrott i gymnahallen bara om man liksom är intresserad. Typ fotboll fast bara för skojs skull".	1
" Ja det finns ingenting att göra . Vad som helst".	3
" nånting där alla kan umgås"	1
" Vad som helst. Kanske bara en grupp som tränar tillsammans"	1
" Jag har inga vänner och jag vill helst bara ha någon att vara mindre ensam med".	1
" Jag vet inte riktigt, men skulle vilja ha någonstans där man kan lära känna nya personer och typ göra olika aktiviteter".	1
" Ja vet inte riktigt, det är mer att nästan ingen av mina vänner är ute för att dom inte tycker att det finns något att göra, så därför är vi typ aldrig ute och verkligen gör något. men vi är ofta ute".	1
" jag vet inte, någonting bara. det enda som finns är fritidsgården men den är tråkig".	2
" Jag bor väldigt avskilt. där jag går i skola finns dock aktivitet, ex idrott och umgänges aktiviteter".	1
" Mer roliga affärer , mer roliga saker som borde hända i Sundsvall"	1
"Mer spel tid och mindre träningar 5 gånger i veckan är lite för mycket"	1
"modellagentur"	1
" nä jag tror inte att det finns några fritids aktiviteter som jag saknar"	2
" på Skolan är det basketkorgar bandymål och klubbor"	1
" Ställen att träffas på. Hur man kan ta sig till stan. Finns ju nästan inge bussar som går från liden".	1
" ställen att vara"	1
" Ett hipster- ställe en ungdomsbar"	1
"Inget speciellt"	1
"inget"	5

Fritextsvar 16 – 19 år: Gäller frågan ”Vad är det du saknar?”

FRITID	
B5b.	Vad är det du saknar?
GYMNASIET ÅR 2	
FRITIDSAKTIVITETER SOM SAKNAS	ANTAL SVAR
MATCHER, IDROTTSSEVENEMANG/EVENT, CUPER	
”Evenemang och olika aktiviteter”.	4
” Turneringar av olika slag inom idrotter”	1
KONSERTER/FESTIVALER	
” Fester, konserter etcetera”	6
”Livemusik”	1
” Tivoli”	1
” Konserter!!! Så som sensommar! och när pipeline har artister”.	1
ATT SPELA TEATER, MUSIK ELLER DANS	
” Mer sportaktiviteter/ dans t.e.x. Allt känns långt borta”	1
” musik”	1
” Musiklokaler, danslokaler m.m”	1
SPELAR ONLINE-, DATA- ELLER TV-SPEL	
” Lan”	1
”Någon rolig aktivitet att göra som en spel hall med datorer, soffor och typ arkad spel”	1
IDROTT OCH ANLÄGGNINGAR SOM SAKNAS	
” Aktiviteter inom idrott eller nått dit alla bara kan komma och delta. Det är svårt att börja i ett lag i denna ålder”.	1
” En fotbollsplan i konstgräs så jag kan spela under vintern”	1
” En massa t.ex. som en fritidsgård uppe i skönviken”	1
” Gocartbana, fallskärmshoppning, rallybana, paintball, bowling, casino, multisportarena”	1
” Granloselet & fler sits ställen runtom i Granlo”.	1
” Idrott”	1
”Idrottshall, basketplan”	1
” idrottsställen”	1
” inomhusfotbollsplan”	1
” Möjlighet till spontanidrott”	1
” Ställen där man kan vara och göra vissa aktiviteter till exempel nöjeshallen fast mer”	1
” Skatepark”	1
” Racingbana”	1
ATT MOTIONERA I KLUBB ELLER FÖRENING – (MERA AKTIVETER OCH TRÄFFPUNKTER)	
” Bågskytteklubb och airsoft”	1
” Olika idrottsföreningar”	1
ANDRA TRÄFFPUNKTER	
”Ungdomsklubb”	2
” ” Någonstans dit man kan gå för att träffa folk eller typ nån aktivitet som man kan göra på fritiden”.	1
” Någonstans där lite äldre ungdomar kan umgås”	2
” Något för gymnasieungdomar, ett ställe att kunna vara på bla.”	1

" Bibliotek, café, sporthallar, affärer, i princip allt".	1
"Ett café där alla kan träffas och ses och ta en fika".	2
" Fler caféer och roliga saker"	1
" Billigare caféer"	1
" Någon stans för unga att hänga utan att de kostar pengar".	6
" Diskotek för ungdomar under 18 och äldre än 15"	1
" Fritidsgårdar för lite äldre (16 år och uppåt)"	2
" Jag saknar platser där man kan samlas och göra lite vad som helst, som spela pingis eller kort osv. Som man gör på ungdomsgårdar. Det finns inte i Ljusta".	1
"Olika föreningar"	1
" Mer samlingsställen för ungdomar"	2
" ställen att hänga när man är under 18"	1
" någon mötesplats för gymnasieelever, på Alnö alltså"	1
" Ställen att träffa andra med bilintresse (dvs bilträffar)"	1
"En bågskytteklubb"	1
" Politiska förbund som är tillgängliga och öppna för alla, unga hemvärdet"	1
" Någonstans att vara på kvällar/helger"	1
ANDRA AKTIVITETER	
"Att kunna rida och träningen ska inte kosta för mycket".	1
" flera utomhus aktiviteter som typ utegym eller liknande"	2
" Amerikansk fotboll"	2
" jogging"	1
" Kurser i stenografi"	1
" Ställen där man kan göra roliga saker för ungdomar till ett rimligt pris"	9
" Roliga grejer som exempel, bowling eller något liknande".	1
GÅR PÅ MUSEUM/UTSTÄLLNING	
" Finns en hel del som saknas i Sundsvall. Finns inga roliga museer eller liknande"	1
ÖVRIGA KOMMENTARER ANGÅENDE FRÅGAN "VAD ÄR DET DU SAKNAR?"	
"Aktiviteter som är lätt tillgängliga och inte kostar för mycket med tanke på vårt låga studiebidrag".	2
"Affärer och restaurangen som har öppet längre, allt stänger tidigt så himla dåligt. Billiga saker för ungdomar t.ex. mat och aktiviteter. Det viktigaste av allt är billigare månadskort för ungdomar. Hur ska en ungdom ha råd att betala 700 kronor i månaden...värdelöst"	1
"Saker som är billiga, går att ta sig till med kollektivtrafik och ger en annan möjlighet än att bara vara hemma, med i organiserad föreningsverksamhet och gå ut och äta".	1
" Saker som både är billiga (ev. gratis) och nära. T.ex ställen man kan gå till för att göra olika aktiviteter".	1
" Något billigt för ungdomar att göra på fritiden där man kan känna sig trygg och inte bli utstött"	1
" aktiviteter för unga"	1
" Aktiviteter som är billiga. Till exempel, aktiviteter utomhus, eller olika event som kan vara intressanta att delta i!"	1
" Aktiviteter, saker att göra"	4
" Allt"	6
" Allt, har du varit i Gnarp ?"	1
" Ja bor ute i skogen vad finns att göra?"	4
" Nånting kul att göra, det är så långt ifrån allting ex stan"	1
" Allt! Jag bor i skogen (Östloning. Så bussförbindelser skulle vara bra".	1

" Jag bor utanför stan och har varken moped/bilkörkort så jag kan inte ta mig någonstans".	1
" Mycket. Jag bor långt ifrån stan. Även dåligt med bussförbindelser....."	1
" Mycket, händer i princip ingenting i Indal. Måste alltid ta mig till stan för att något ska hända".	1
" Att det ska finnas mer saker o göra typ som på fredagar man kan övernatta. Eller att alla ungdomar träffas från olika städer o Ha kula med varandra o lära känna varan"	1
" Att göra någonting. Det finns knappt något att göra i Matfors. Det finns en ungdomsgård men det lockar inte de äldre".	1
" Det finns väldigt lite saker att göra för ungdomar under 18 i Sundsvall".	1
" Finns absolut inget att göra där jag bor. Och bussen in till stan går typ aldrig"	1
" Finns typ inga aktiviteter alls ute på Alnö bara i stan och finns allt roligt".	1
" Fler alternativ bara, så att det finns något för alla, tex familjer ungdomar. just nu finns det främst saker för mindre barn att göra".	1
" fritidsplats för ungdomar"	1
" Garage där man kan meka med bilar"	1
" idrottshallen i Liden borde vara öppen mer"	1
" Ja typ allt, jag bor i Liden".	1
"Jag bor i Ljustorp, där finns det nästan inga aktiviteter förutom träning som hålls i."	1
" Jag skulle gärna vilja ha fler ställens som är som Unga magasinet på kulturmagasinet. Platser där man kan vara med likasinnade ungdomar".	1
" mer aktiviteter"	5
" Mer att göra under åldersgränsen 18 år"	1
" Sporter i synnerhet"	1
" Någonting roligt, som gör att man träffar nya vänner. Någonstans att vara"	2
" Jag saknar att ha roligt på helger Ibland man har tråkigt på helger eftersom att det inte finns så mycket att göra. Och jag tycker att ni borde skaffat någonting bättre för ungdomar att kunna göra på fritiden".	1
" inget speciellt"	1
" ingenting"	2

RAPPORT 2016:14

Ungdomar i Sundsvall – åsikter och attityder LUPP – Lokal uppföljning av ungdomspolitiken

Författarpresentation

Sheila Zimic

Fil. Dr data och systemvetenskap (informatik)

Forskare vid FoU Västernorrland och ansvarig för utvecklingen av verksamhetsuppföljningssystem. Sheila är bl.a. verksam inom forskningsfältet *Kritiska åldersstudier*.

Madeleine Blusi

Fil. Dr i Omvårdnadsvetenskap och leg. sjuksköterska

Vetenskaplig ledare FoU Västernorrland med uppdrag att säkerställa kvalitet och vetenskaplig kompetens samt främja koppling mellan forskningen och länets behov.

Carolina Klockmo

Fil. Dr i Hälsovetenskap

Forskare vid FoU Västernorrland och är verksam inom områdena arbetsliv & försörjning, beroende/missbruk, psykisk hälsa samt LSS- området. Carolina intresserar sig bl.a. för samverkansfrågor, psykosociala insatser och på vilket sätt förutsättningar kan skapas för personer som står långt från arbetsmarknaden att ta sig in.

Rolf Dalin

Statistiker och metodstöd

Sobani Wijesekera

FoU-assistent

